

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

INSTITUTET FÖR BYGGDOKUMENTATION	
Accnr	80-0480
Plac	ser

Arbetsplatser i Kortedala och Gårdsten

Branschstruktur och lokaliserings- mönster i två bostadsområden i Göteborg

Ingrid Johansson

R/95

R16:1980

ARBETSPLATSER I KORTEDALA OCH GÅRDSTEN

Branschstruktur och lokaliseringsmönster
i två bostadsområden i Göteborg

Ingrid Johansson

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag
750564-3 från Statens Råd för Byggnadsforskning
till Byggnadsplanering, CTH, Göteborg

I Bygghforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

Delrapporter från projektet "Arbete och bostad i Gårdsten", som utkommer under 1980 i rådets rapportserie.

- Sandahl, Gert: Företagare väljer läge för sina verksamheter.
- Sandahl, Gert: Bundenhet eller flyttningsintresse - en empirisk studie bland mindre företag i Göteborg.
- Johansson, Ingrid: Arbetsplatser i Kortedala och Gårdsten - branschstruktur och lokaliseringsmönster i två bostadsområden i Göteborg.
- Mattsson, Birgitta: Ett bostadsområde kompletteras med arbetsplatser.
- Lundberg, Christer: Arbete och arbetsmiljö i ett bostadsområde.

R16:1980

ISBN 91-540-3186-9
Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

LiberTryck Stockholm 1980 050716

INNEHÅLL

	FÖRORD	7
Kapitel 1	PROJEKTET ARBETE OCH BOSTAD I GÅRDSTEN	9
1.1	Syfte	10
1.2	Metod	10
1.3	Gårdsten	11
1.4	Resultat	11
Kapitel 2	LOKALISERING AV ARBETSPLATSER OCH BOSTÄDER I GÖTEBORG UNDER PERIODEN 1850-1975 - EN KORT ÖVERSIKT	17
2.1	Inledning	17
2.2	Lokalisering av arbetsplatser och bostäder i Göteborg 1850-1900	18
2.3	Lokalisering av arbetsplatser och bostäder i Göteborg 1900-1930	20
2.4	Lokalisering av arbetsplatser och bostäder i Göteborg 1930-1950	20
2.5	Lokalisering av arbetsplatser och bostäder i Göteborg 1950-1975	22
Kapitel 3	STUDIENS FRÅGESTÄLLNINGAR, HYPOTESER OCH METODER	27
3.1	Inledning	27
3.2	Studiens frågeställningar	27
3.3	Studiens hypotes	31
3.4	Studiens metoder	32
3.4.1	Verksamhetsinventeringar	32
3.4.2	Intervjuundersökning	33
3.4.3	Markanvändningsanalys	33
Kapitel 4	RESULTAT AV VERKSAMHETSINVENTERINGAR I KORTEDALA OCH GÅRDSTEN	35
4.1	Syfte	35
4.2	Metod	35
4.3	Klassificering av verksamheterna	36
4.4	Antalet "identifierade" verksamheter vid inventeringen i Kortedala	37
4.5	Analys av inventeringsmaterialet	37
4.6	Verksamheter i Kortedala	38
4.6.1	Det totala antalet verksamheter	38
4.6.2	Verksamheter i helintegrerade lägen ..	40
4.6.2.1	De helintegrerade verksamheternas fördelning över näringar	40
4.6.2.2	Fördelning av de helintegrerade verk- samheterna med avseende på läge	41
4.6.3	Verksamheter i halvintegrerade lägen ..	45
4.6.3.1	De halvintegrerade verksamheternas fördelning över näringar	45
4.6.3.2	Fördelning av de halvintegrerade verksamheterna med avseende på läge ..	46
4.6.4	Verksamheter i samlokaliserade lägen ..	50
4.7	Verksamheter i Gårdsten	51
4.7.1	Det totala antalet verksamheter	51
4.7.2	Verksamheter i helintegrerade lägen ..	53
4.7.2.1	De helintegrerade verksamheternas fördelning över näringar	53

4.7.2.2	Fördelning av de helintegrerade verksamheterna med avseende på läge	54
4.7.3	Verksamheter i halvintegrerade lägen.	57
4.7.3.1	De halvintegrerade verksamheternas fördelning över näringar	57
4.7.3.2	Fördelning av de halvintegrerade verksamheterna med avseende på läge..	57
4.8	Verksamhetsutbudet i Kortedala och Gårdsten - en kort jämförelse	59
4.9	Sammanfattning och slutsatser av resultaten från verksamhetsinventeringarna i de två undersökningsområdena	62
4.9.1	Inledning	62
4.9.2	Sammanfattning och slutsatser av det helintegrerade läget	62
4.9.3	Sammanfattning och slutsatser av det halvintegrerade läget	64
4.9.4	Sammanfattning och slutsatser av det samlokaliserade läget	65
Kapitel 5 INTERVJUER MED VERKSAMHETSFÖRETRÄDARE I KORTEDALA OCH GÅRDSTEN VÅREN-HÖSTEN 1978.....		
5.1	Syfte	67
5.2	Metod	67
5.3	Analys av intervjumaterialet	68
5.4	Verksamhetsföreträdarnas erfarenheter av ett integrerat respektive separerat läge	70
5.4.1	Positiva erfarenheter av integrering.	70
5.4.2	Negativa erfarenheter av integrering.	73
5.4.3	Positiva erfarenheter av samlokaliserade lägen	73
5.4.4	Negativa erfarenheter av samlokaliserade lägen	74
5.5	Slutsatser	74
Kapitel 6 MARKANVÄNDNINGSANALYS AV KORTEDALA OCH GÅRDSTEN		
6.1	Syfte	79
6.2	Bakgrund till markanvändningsanalysen	79
6.3	Metod och arbetsmaterial	80
6.4	Beskrivning av de två stadsplanerna ..	80
6.5	Det aktuella lokaliseringsmönstret i de båda stadsdelarna.....	82
6.6	Genomgång av markens användning i Kortedala	83
6.7	Genomgång av markens användning i Gårdsten	85
6.8	Barriärer och kontaktzoner i de två stadsdelarna	86
6.9	Slutsatser av markanvändningen i de två stadsdelarna	89
Kapitel 7 SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER AV STUDIEN.....		
7.1	Problemformulering	91
7.2	Karaktäristik av undersökningsområdena	91
7.3	Verksamheter i de två stadsdelarna...	92

7.4	Nio verksamhetsföreträdares erfarenheter av lokaliseringar till arbetsrespektive bostadsområden	93
7.5	Markanvändningen i de två stadsdelarna	95
Kapitel 8	FORTSÄTTNING PÅ DELSTUDIEN	97
Appendix	VAL AV UNDERSÖKNINGSOMRÅDEN - FYSISK OCH DEMOGRAFISK BESKRIVNING AV DESSA	101
A1	Inledning	101
A2	Krav på undersökningsområdet	101
A3	Om att beskriva undersökningsområden	102
A4	Undersökningsområde 1 - Kortedala	102
A4.1	Beskrivning av områdets fysiska struktur	102
A4.2	Beskrivning av områdets demografiska struktur	105
2 A	Befolkningsutvecklingen i området	105
2 B	Åldersfördelningen i området	105
2 C	Andelen utländska medborgare i området	105
2 D	Hushållsstrukturen i området	105
2 E	Andelen trångbodda hushåll i området	106
2 F	Den förvärvsarbetande befolkningen i området	106
2 G	Medelinkomsten i området	107
A5	Undersökningsområde 2 - Gårdsten	108
A5.1	Beskrivning av områdets fysiska struktur	108
A5.2	Gårdstens tre delområden	109
A5.3	Beskrivning av områdets demografiska struktur	110
3 A	Befolkningsutvecklingen i området	110
3 B	Åldersfördelningen i området	111
3 C	Andelen utländska medborgare i området	111
3 D	Hushållsstrukturen i området	111
3 E	Den förvärvsarbetande befolkningens näringsgrensfördelning	112
3 F	Medelinkomsten i området	113
	KÄLLOR OCH REFERENSER	114
	BILAGEFÖRTECKNING	117
	KARTBILAGEFÖRTECKNING	149

FÖRORD

I denna rapport redovisas resultaten från en jämförelse av branschstruktur och lokaliseringsmönster för verksamheter i två bostadsområden i Göteborg.

Syftet med denna rapport har varit, att kartlägga vilka skillnader som kan iakttas, vad gäller branschstruktur och lokaliseringsmönster, i två bostadsområden, som planerats efter två olika planeringsprinciper.

Det första, Kortedala, byggdes under åren 1952-57 och med en grundidé om, att arbetsplatser skulle blandas med bostäderna.

Det andra, Gårdsten, byggdes under åren 1969-72, med en funktion av ett renodlat bostadsområde, dvs ett område med arbetstillfällen enbart inom lokal boendeservice.

Kort om uppläggningsrapporten:

Kapitel ett, är en redogörelse för projektet Arbete och Bostad i Gårdsten - BBU. Det har utarbetats gemensamt av gruppen.

Kapitel två, ger en mycket kortfattad översikt av lokaliseringen av arbetsplatser och bostäder i Göteborg under tiden 1850-1975. Detta kapitel avser, att ge ett historiskt perspektiv på de planmässiga förutsättningarna för de två undersökningsområdena. Läsare som är förtrogna med Göteborgs stadsbyggnadshistoria, kan bläddra förbi

detta kapitel.

Kapitel fyra, fem och sex, redovisar resultaten av verksamhetsinventeringarna, intervjuer med verksamhetsföreträdare samt en markanvändningsanalys av de två undersökningsområdena.

Kapitel sju, redovisar en sammanfattning och slutsatser av studien.

Förslag till hur jag skulle vilja fortsätta arbetet inom problemområdet, behandlas i kapitel åtta.

I appendix beskrivs undersökningsområdenas fysiska och demografiska struktur.

Slutligen vill jag tacka alla som bidragit till att denna rapport föreligger i sitt nuvarande skick, BBU-gruppen och bitr prof Lars Nordström som kommit med värdefulla synpunkter, Gunvor Karlsson som ritat alla figurer samt övriga personer i min närmaste omgivning.

Göteborg i augusti 1979

Ingrid Johansson

1

PROJEKTET ARBETE OCH BOSTAD I GÅRDSTEN

Arbete och bostad i Gårdsten är ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt som behandlar problem i större städers nya bostadsområden. Problemen hänger samman med områdenas ensidiga innehåll med avseende på funktion och bebyggelse. Problemen kan enligt vår mening angripas och till en del lösas genom kontinuerliga förändringar av bostadsområdenas innehåll. I projektet har metoder prövats att genomföra sådana förändringar.

Projektets utgångspunkter har varit:

- Långa arbetsresor upplevs oftast negativt.
- Miljöer med både arbetsplatser och bostäder ger bra underlag för service och upplevs positivt.
- Det finns företag, för vilka det är förenat med fördelar att ligga i bostadsområden.

Projektet har genomförts med anslag från BFR och i samverkan med Göteborgs Kommun, AB Göteborgshem och en mängd andra intressenter. Projektet startade i januari 1977 efter förarbete inom ramprogrammet Bygga bostadsområdets utveckling, BBU.

Forskargruppen består av professor Lars Ågren (projektledare), Birgitta Mattsson (bitr projektledare) Christer Lundberg, Margareta Malmgren och Inga Malmqvist från Arkitektur CTH, Gert Sandahl från Företagsekonomi GU, Ingrid Johansson från Kulturgeografi GU, Ken Frankenberg från Socialt arbete Socialhögskolan samt Lennart Widenberg från Psyko-

logi GU. I delar av projektet har dessutom Kristina Dahlgren, Arkitektur, Alf Gleerup, Psykologi samt Lars Ferming och Agneta Ran medverkat.

Till projektet har varit knuten en vetenskaplig referensgrupp bestående av professorerna Lars Ågren, Arkitektur CTH, Sigvard Rubenowitz, Psykologi GU, Sven Godlund och Lars Nordström, Kulturgeografi GU, samt Sten Jönsson, Företagsekonomi GU.

1.1 SYFTE

Projektets huvudsyfte är:

att utveckla kunskap om möjligheter till och effekter av arbetsplatsetablering i bostadsområden

Delsyften är:

- att pröva möjligheter att komplettera stadsdelen Gårdsten med mindre arbetsplatser, studera effekterna av sådan etablering för företagen och för stadsdelens invånare,
- att studera lösningar på ekonomiska, sociala och arkitektoniska problem i samband med etableringsprocessen,
- att undersöka mindre företags lokaliseringskriterier, pröva deras intresse av lokalisering i ett renodlat bostadsområde samt förutsättningarna för sådana lokaliseringar.

1.2 METOD

För att utveckla kunskapen om möjligheter till arbetsplatsetablering i bostadsområden använder vi oss av aktionsforskning. Detta innebär att vi har försökt initiera processer som kan leda till etablering av verksamheter i Gårdsten. Vidare att vi beskriver och analyserar processerna och deras effekter. Genomförandet förutsätter ett aktivt engagemang. Det gäller särskilt försöken att finna former för etablering av verksamheter i stadsdelen. Forskargruppen har hela tiden följt de initierade processerna och gripit in i händelseutvecklingen. Väsentligt har varit att söka överföra arbetsuppgiften att komplettera området med arbetsplatser på de parter, som har det långsiktiga ansvaret för Gårdsten.

Arbetet bedrivs från ett kontor i stadsdelen. Detta har vi valt att göra för att öka vår lokalkännedom och våra möjligheter att samarbeta med män-

niskor, som bor och arbetar i stadsdelen.

Arbetet med olika parter har bedrivits efter två olika linjer: uppsökande verksamhet och observation bland företag och kommunala myndigheter samt deltagande observation och informellt samarbete med lokala grupper.

Forskargruppens medlemmar har samarbetat i programutveckling, genomförande och analys. Redovisningen har strukturerats som delstudier, där respektive forskare svarar för den vetenskapliga behandlingen. De utnyttjade metoderna presenteras i respektive delrapport.

I vårt arbete stöder vi oss främst på de teorier om aktionsforskning, som utvecklats av samhälls- och beteendevetare i Norge samt på tidigare projekt vid Socialhögskolan och CTH. I rapporterna "Ett bostadsområde kompletteras med arbetsplatser" (Mattsson 79) och "Gårdsten - ett bostadsområde sett genom olika glasögon" (Widenberg 79) diskuteras den teoretiska bakgrunden för aktionsforskningsarbete mer utförligt.

1.3 GÅRDSTEN

Vi har valt att genomföra våra studier i Gårdsten, en stadsdel i Angered i nordöstra Göteborg. Gårdsten byggdes 1969-71 och innehåller drygt 3 000 lägenheter i flerbostadshus, i vilka det idag bor ca 5 000 människor.

Stadsdelen har många goda förutsättningar: lägenheter med hög standard, ett högt och fritt läge med utsikt och naturkontakt, ett konsekvent utformat trafiksystem - men också allvarliga problem såsom stor omflyttning, ensidig åldersfördelning och hushållssammansättning. Många outhyrda lägenheter medför både ekonomiska och sociala problem samtidigt som de kan utgöra en resurs för framtida utveckling.

1.4 RESULTAT

Många viktiga mål har uppnåtts och flera kan skönjas inom en snar framtid. Bland annat har projektet visat:

att arbetsplatser behövs i Gårdsten. Behovet upplevs både av dem som bor i stadsdelen, och av dem som arbetar där,

att det går att finna företag, som är beredda att flytta in,

- att lämpliga lokaler kan ordnas genom om- eller nybyggnad,
- att finansieringsfrågan för om- eller nybyggnad i initialskedet är svår att lösa,
- att det i den nuvarande förvaltningsstrukturen inte finns rutiner för komplettering av bostadsområden med arbetsplatser.

Som en direkt följd av aktionsforskningsprojektet har en del aktivitet kommit igång. Så har t ex Göteborgs Kommunstyrelse och den särskilt tillsatta kommunala ledningsgruppen för Angered och Bergsjön, LAB-gruppen, förordat att etapp två av Angereds Industriby byggs i Gårdsten. Stadsbyggnadskontoret har givit klartecken för en syfabrik i ett ombyggt loftgångshus och Hälsovårdsnämnden har godkänt läget för nybyggnad av en charkuterifabrik. En textilverkstad, som startats i området av konsthantverkare med medel från Länsarbetsnämnden, har visat goda utvecklingsmöjligheter.

Projektets delrapporter redovisar bland annat följande resultat:

- Gert Sandahl: Företagare väljer läge för sina verksamheter. (BFR R 17: 1980)
Rapporten redovisar en enkät om lokaliseringsfaktorer och intresse för etablering i nordöstra Göteborg, särskilt Gårdsten.
 - . Inställningen hos de tillfrågade företagen till integrerad bebyggelse med både bostäder och arbetsplatser är övervägande positiv.
 - . Variationen när det gäller lokaliseringsfaktorer är stor. Tre kategorier har kunnat urskiljas med avseende på centrallägesberoende. Kostnadsfaktorer och kundnärhet inom ett lokalt marknadsområde är de viktigaste lokaliseringsfaktorerna för de kategorier som visat intresse för etablering i Angered och Gårdsten.
 - . Intresset för etablering i Gårdsten kan påverkas av hyressättning och utredningshjälp.
 - . Enkäten uppfyllde slutligen ett av sina delsyften: nämligen att finna företag intresserade av etablering i Gårdsten och att väcka intresset för sådan etablering.
- Gert Sandahl: Bundenhet eller flyttningsintresse - En empirisk studie bland mindre företag i Göteborg.

Studien baseras på intervjuer bland företagare i Göteborg och på erfarenheter från kontakter med företagare som visat intresse för en Gårdstenslokalisering.

Resultaten tyder på att det endast i en liten andel av företagen i Göteborg finns ett flyttningsintresse. Detta beror på att det finns rationella och emotionella bindningar till det läge man redan har, att företagens miljökrav och expansionsbehov ofta kan tillfredställas i de gamla lokalerna och att det till en flyttningsmedför extra kostnader på grund av därpå följande marknads- och lokalinvesteringar. Många företagare strävar dessutom snarare efter att bevara existerande tillstånd än efter att förändra.

Rationella och emotionella skäl (transportavstånd resp stämpling) motiverar brist på intresse för Gårdsten. Samtidigt söker företagare, som var tvingade att flytta verksamheten, välkända och oftast näraliggande lokaliseringalternativ. Valet sker med liknande utgångspunkter vid start av företag. De företag som kan förutses intressera sig för Gårdstensalternativet är sådana som av interna skäl söker lokaler. Eftersom dessa företag saknar särskilda kännetecken som kan utnyttjas för sökande måste vetskapen om lokaliseringens möjlighet förmedlas till många företag och genom flerakanaler. Sådant arbete kan institutionaliseras.

En lokalisering till Gårdsten har i intresserade företag uppfattats på tre sätt som en reservutväg i brist på bättre, som argument i strävan att undvika önskade förändringar eller som ett rationellt alternativ. Då det uppfattats som rationellt alternativ har det dock förlorat aktualitet genom att företagen inte kunnat få bindande löften om lokalfrågans lösning i Gårdsten, att lösningarna i Gårdsten blivit alltför dyra eller att företagen under tiden funnit andra attraktiva alternativ.

- Ingrid Johansson: Arbetsplatser i Kortedala och Gårdsten - branschstruktur och lokaliseringsmönster i två bostadsområden i Göteborg.

(BFR R 16: 1980)

Rapporten redovisar branschstruktur, lokaliseringsmönster och företagens erfarenheter av integrerade lägen i de två bostadsområdena Kortedala byggt under åren 1952-57, 19 000 invånare 1975 och Gårdsten byggt under åren 1969-71, 4 200 invånare 1975, i nordöstra Göteborg.

Jämförelsen mellan de båda bostadsområdena visar bland annat att i Kortedala som är planerat och byggt för en integrering av arbetsplatser och bostäder, antalet verksamheter är fler och mer diversifierade än i Gårdsten. 12 % av samtliga verksamheter i Kortedala finns inom näringen tillverkning, bland annat inom verkstadsvarutillverkning och grafisk produktion. Den förvärvsarbetande dagbefolkningen har ökat i Kortedala med cirka 700 under perioden 1960-75.

Ökningen har främst skett inom tjänster och tillverkning.

Gårdsten som inte är planerat för arbetsplatser har enbart arbetsplatser inom lokal boendeservice. Någon motsvarande ökning av den förvärvsarbetande dagbefolkningen i Gårdsten har ej kunnat iakttas.

Verksamhetsföreträdare i de båda bostadsområdena upplever följande fördelar med det integrerade läget:

- . nära till arbetskraft
- . tillgång till service
- . minskad skadegörelse
- . nära till kunder
- . god tillgång på parkeringsutrymmen
- . lugn arbetsmiljö
- . billiga lokaler
- . tillgång till kollektivtrafik

- Lennart Widenberg; medarbetare Ken Frankenberg och Inga Malmqvist: Gårdsten - ett bostadsområde sett genom olika glasögon. (BFR R :1979)

Intervjuer, statistik och pressklipp om olika parters uppfattningar om området.

- . Enligt den tillgängliga statistiken är Gårdsten missgynnad i förhållande till andra delar av kommunen när det gäller bl a arbetsresornas längd, inkomster och många slags service.
- . De boende tycker att det skulle vara mycket positivt om arbetsplatser lokaliserades till Gårdsten. Man upplever det som tröttande att resa så långt varje dag.
- . Då det gäller den fysiska miljön är man mycket nöjd med lägenheternas utformning och standard, den goda trafikmiljön samt närheten till den fina naturen med dess möjligheter till motions- och friluftsliv. Däremot är man missnöjd med den sterila arkitekturen och att det inte är liv och rörelse i stadsdelen. De kollektiva kommunikationerna anses av många vara en källa till irritation och missnöje.
- . Bristen på olika former av sjuk- och hälsovård samt på kommersiell service upplevs som besvärande.
- . Beträffande olika åldersgruppers inställning till hur det är att leva i Gårdsten visar resultaten att tonåringar och vuxna i mellanåldrar är mer negativa än barn och pensionärer.

- . De som arbetar med sociala frågor i stadsdelen ger en betydligt mörkare bild av invånarnas trivsel än de som arbetar inom de bostadsförvaltande företagen.
 - . Ett viktigt resultat är att de som både bor och arbetar i Gårdsten förefaller att trivas bättre än andra grupper - kanske på en bättre total livssituation.
- Birgitta Mattsson: Ett bostadsområde kompletteras med arbetsplatser.

En analys av möjligheten att komplettera ett bostadsområde med arbetsplatser. Analysen baseras främst på fem etableringsförsök i Gårdsten och olika inblandade parter krav på bostadsmiljön.

- . Arbetsplatser av olika slag behövs i bostadsmiljön.
 - . Bostadshusen är möjliga att använda till arbetsplatser och bostadsmiljön kan kompletteras med arbetsplatser så att den bättre uppfyller de krav som ställs på den.
 - . Den hårda sektorsuppdelningen i planerande och förvaltande organ är ett av de största hindren för förverkligande av integrationsförslagen.
 - . Aktionsforskningsmetoden är en användbar metod för att starta förändringsprocesser.
- Christer Lundberg: Arbete och arbetsmiljö i ett bostadsområde.

En redovisning av de undersökta företagens lokalbehov och våra förslag att utforma lokaler för dem.

- . Variationen är mest kännetecknande för de intresserade företagen. Ett gemensamt drag är emellertid att alla utom två har under 20 anställda. Ett annat att de allra flesta kommer från integrerad bebyggelse med både bostäder och arbetsplatser.
- . De aktuella företagens lokalbehov och arbetsmiljökrav förefaller kunna tillfredsställas med relativt enkla om- och nybyggnadsåtgärder och utan allvarliga restriktioner på grund av närheten till bostadsbyggelsen.
- . Färdiga lokaler t ex i form av industri- och hantverkshus förefaller kunna bli ett viktigt inomregionalt styrmedel av verksamhetens lokalisering. Men en del erfarenheter av byggnadstypen är negativa.

2

LOKALISERING AV ARBETSPLATSER OCH BOSTÄDER I GÖTEBORG UNDER PERIODEN 1850-1975 - EN KORT ÖVERSIKT (1)

2.1 INLEDNING

Studerar man utvecklingen i en storstad som Göteborg, finner man, att liksom i de flesta andra storstäder i västvärlden, har avståndet mellan arbetsplatsen och bostaden, ökat under de senaste decennierna. Man kan kalla detta för, att staden har funktionsuppdelats.

I detta kapitel skall ges en kort översikt (2) av lokalisering av arbetsplatser och bostäder under perioden 1850-1975 (3).

Syftet med denna översikt är dels att placera in de två undersökningsområdena i Göteborgs stadsbyggnadshistoria, dels att ange de planmässiga förutsättningarna för de två undersökningsområdena.

- 1) Uppgifterna till denna översikt är i huvudsak hämtade ur "Göteborgs utbyggnad", kompendium från Stadsbyggnad - CTH
- 2) Den som är intresserad av en mer ingående beskrivning av funktionsuppdelningen, dess tillkomst och problem kan läsa om detta i en kommande avhandling av B Mattsson - CTH "Att komplettera ett bostadsområde med arbetsplatser"
- 3) En beskrivning av perioden före 1850-talet ges bl a i Hellspong-Lövgren, Land och Stad

2.2 LOKALISERING AV ARBETSPLATSER OCH BOSTÄDER I GÖTEBORG 1850-1900

Redan på 1850-talet, kan man i Göteborg iaktta tendenser till funktionsuppdelning av staden. (Samtidigt fanns det brukssamhällemiljöer som t ex Carnegie bruk vid Klippan, där verksamheten var integrerad med bostäder som ägdes av bruket.) Den påbörjade funktionsuppdelningen orsakades bland annat av beslutet, att marken för stadens befästningsanläggningar fick bebyggas. Vidare ändrades tjänstestadgan vid denna tidpunkt (1848), vilket fick till följd, att hantverksmästaren inte behövde erbjuda bostad åt sina anställda. Boendemönstret förändrades således för en del hantverksanställda, som kunde arbeta på ett ställe i staden och bo på ett annat.

Detta medförde, att i första hand stadsdelen Hagas bebyggelse (1) förtätades. Senare bebyggdes även stadsdelarna Masthugget och Majorna.

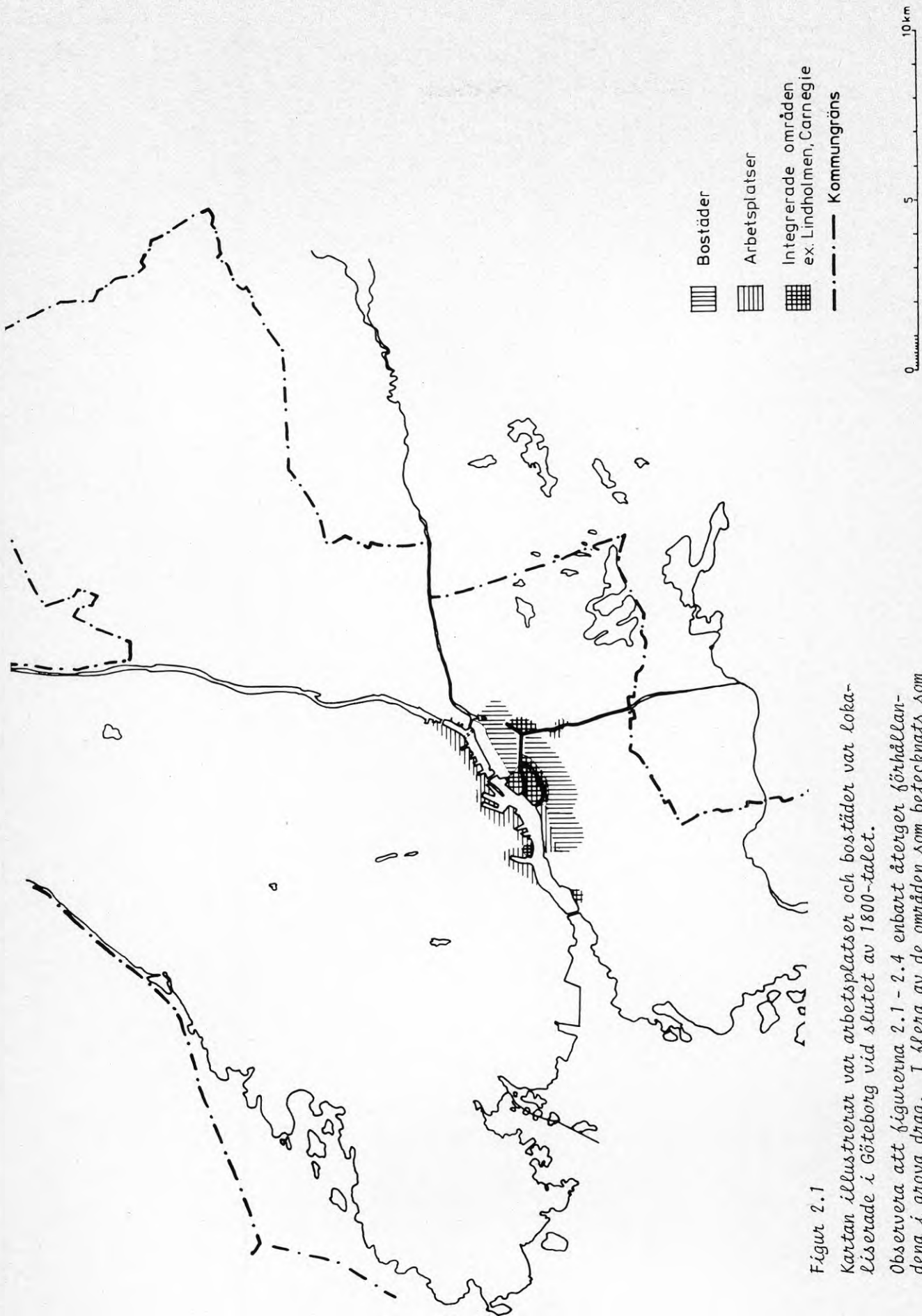
Under 1700-talet och 1800-talets första hälft, hade handeln varit den dominerande näringsgrenen i staden. Men under 1800-talets senare hälft, började tillverkningsindustrin att öka i omfattning, främst textil- och metallindustri. Att tillverkningsindustri ökade i omfattning, fick konsekvenser för markutnyttjandet.

De områden som utnyttjades för arbete fanns inom Vallgravarna, samt längs vattendragen - Göta älv och Mölndalsån.

Vid denna tid företogs "arbetsresorna" till fots, hästspårvagnen startade i Göteborg först på 1880-talet.

Figur 2.1 illustrerar var arbetsplatser och bostäder var lokaliserade vid slutet av 1800-talet (2).

- 1) Hagas första stadsplan är från 1640, men vid 1600-talets slut revs stora delar av stadsdelen. Under 1700-talet bebyggdes marken åter, men först under 1800-talet förtätades bebyggelsen
- 2) Tyvärr har det inte varit möjligt att få fram kartmaterial som visar var arbetsplatser och bostäder varit lokaliserade vid de olika tidpunkterna. Jag har därför försökt, att i grova drag rita in på en underlagskarta var dessa varit lokaliserade. Kartorna ger således inte anspråk på, att återge några exakta förhållanden

Figur 2.1

Kartan illustrerar var arbetsplatser och bostäder var lokaliserade i Göteborg vid slutet av 1800-talet.

Observera att figurerna 2.1 - 2.4 enbart återger förhållandena i grova drag. I flera av de områden som betecknats som bostadszoner förekommer även arbetsplatser. Dessa har dock betecknats som bostadszoner på grund av att boendet dominerar i dessa zoner.

2.3 LOKALISERING AV ARBETSPLATSER OCH BOSTÄDER I GÖTEBORG 1900-1930

Under perioden 1900-1930 övertog tillverkningsindustrin handelns tidigare roll som dominerande näringsgren i staden. Bland tillverkningsindustrin, var det verkstadsindustrin, som var på uppåtgående, medan textil- och livsmedelstillverkning var på tillbakagång. Industritillverkningens tillväxt innebar en lokalisering av arbetsplatser till områden längs Göta älv, Säveån och Mölndalsån.

Exempel på verkstadsindustri, som dels ökar i omfattning, dels ändrar lokalisering, är Keillers Mek Verkstad. Denna industri hade tidigare haft ett läge på södra älvstranden, vid Skeppsbron. Men flyttade under slutet av 1800-talet över till Hisingssidan. På Hisingen uppstod runt Lindholmens varv en bebyggelse, som kan liknas vid den bruksmiljö, som fanns vid Carnegie vid Klippan.

Nya bostadsområden byggdes, bland annat Kungsladugård och Gårda.

Området inom Vallgraven utnyttjades, dels för mindre enheter inom tillverkningsindustrin, dels för kontor och butiker. Boendet i denna del av staden började samtidigt att minska. Delvis beroende på att nya bostadsområden byggdes, delvis på att vissa verksamheter "trängde" ut boendet.

Arbetsresorna vid denna tid företogs bland annat med hjälp av färjor (över älven), men fortfarande fanns arbetsplatserna på cykel/gångavstånd (mätt i dåtida gångavstånd), från bostadsområdena.

Göteborg tog således ytterligare ett steg mot en funktionsuppdelning.

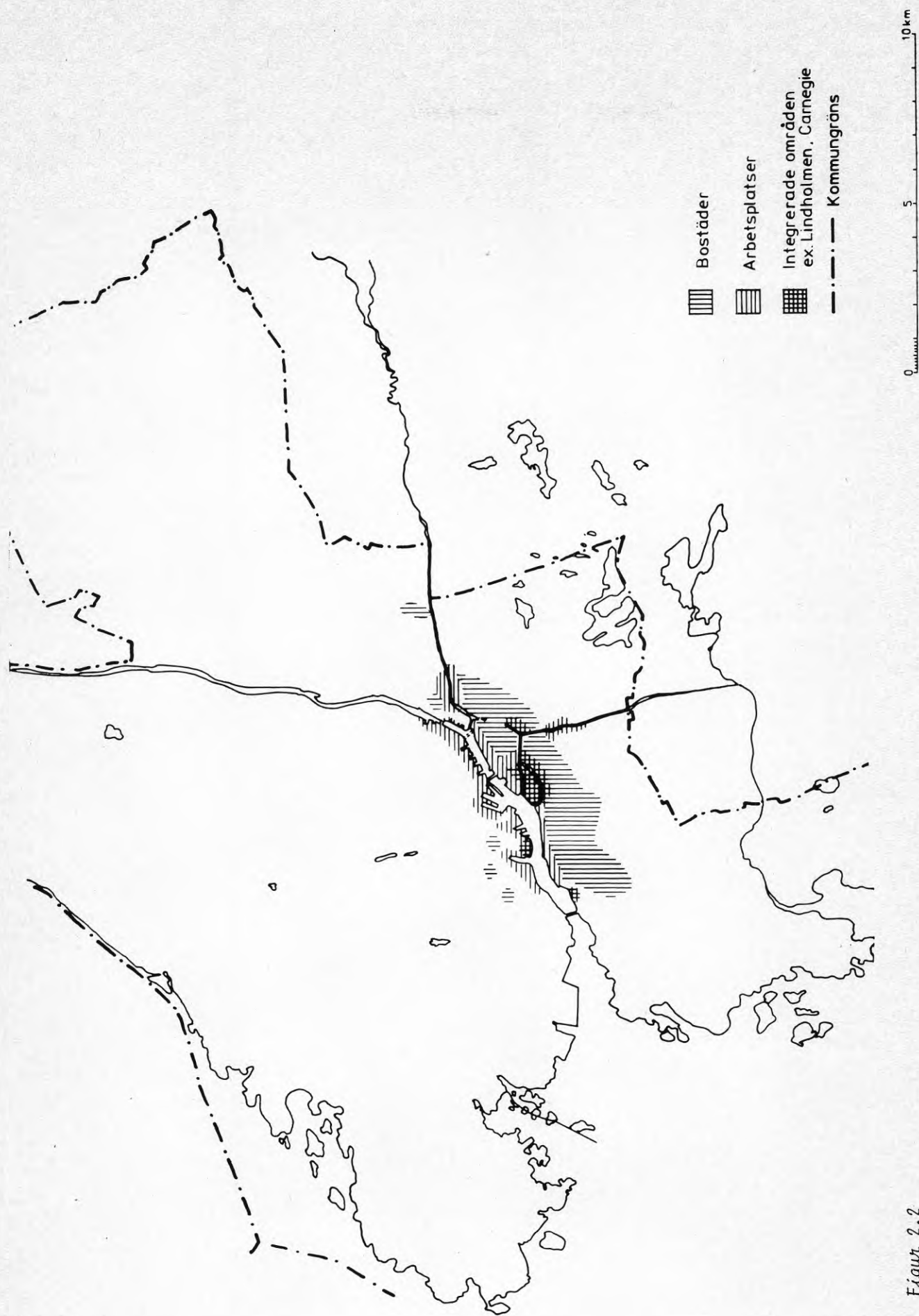
Figur 2.2 illustrerar var arbetsplatser och bostäder var lokaliserade år 1930.

2.4 LOKALISERING AV ARBETSPLATSER OCH BOSTÄDER I GÖTEBORG 1930-1950

Under perioden förstärkte tillverkningsindustrin, framförallt verkstadsindustrin, sin position i stadens näringsliv.

Arbetsplatsområdena var desamma som under den förra perioden, dvs utmed vattendragen Göta älv, Säveån och Mölndalsån. Dessa industriområden förtätades ytterligare under perioden. Vid denna tid, började delar av hamnens verksamheter att flyttas längre ut mot inloppet.

I innerstaden fanns fortfarande mindre verksamheter kvar. Samtidigt minskade andelen boende

Figur 2.2
 Kartan illustrerar var arbetsplatser och bostäder var lokaliserade i Göteborg cirka 1930.

successivt, genom att butikshandeln och kontorsverksamheten behövde större ytor.

Nya bostadsområden bebyggdes i väster: Sandarne, Stigberget, i söder: delar av Guldheden, i öster: Gårda, Kålltorp, Bö och på Hisingssidan: Brämargården, Bräcke och Slätta Damm.

De nya bostadsområden, som byggdes, ligger således allt längre bort från stadens centrum samt på Hisingen.

Ännu är det möjligt, att företa arbetsresan antingen via färja; från bostadsområdena på älvens södra strand, till industriområdena på nordsidan av älven. Eller, att till fots, alternativt med cykel, ta sig till textilindustrin och verkstadsindustrin i Gamlestaden och Gårda. Eller, att gå från egna hemsbebyggelsen i Bräcke till varven på Hisingssidan.

Under perioden 1930-50 utvecklades det kollektiva buss- och spårvagnsnätet ytterligare.

Figur 2.3 illustrerar var arbetsplatser och bostäder var lokaliserade år 1950.

2.5 LOKALISERING AV ARBETSPLATSER OCH BOSTÄDER I GÖTEBORG 1950-1975

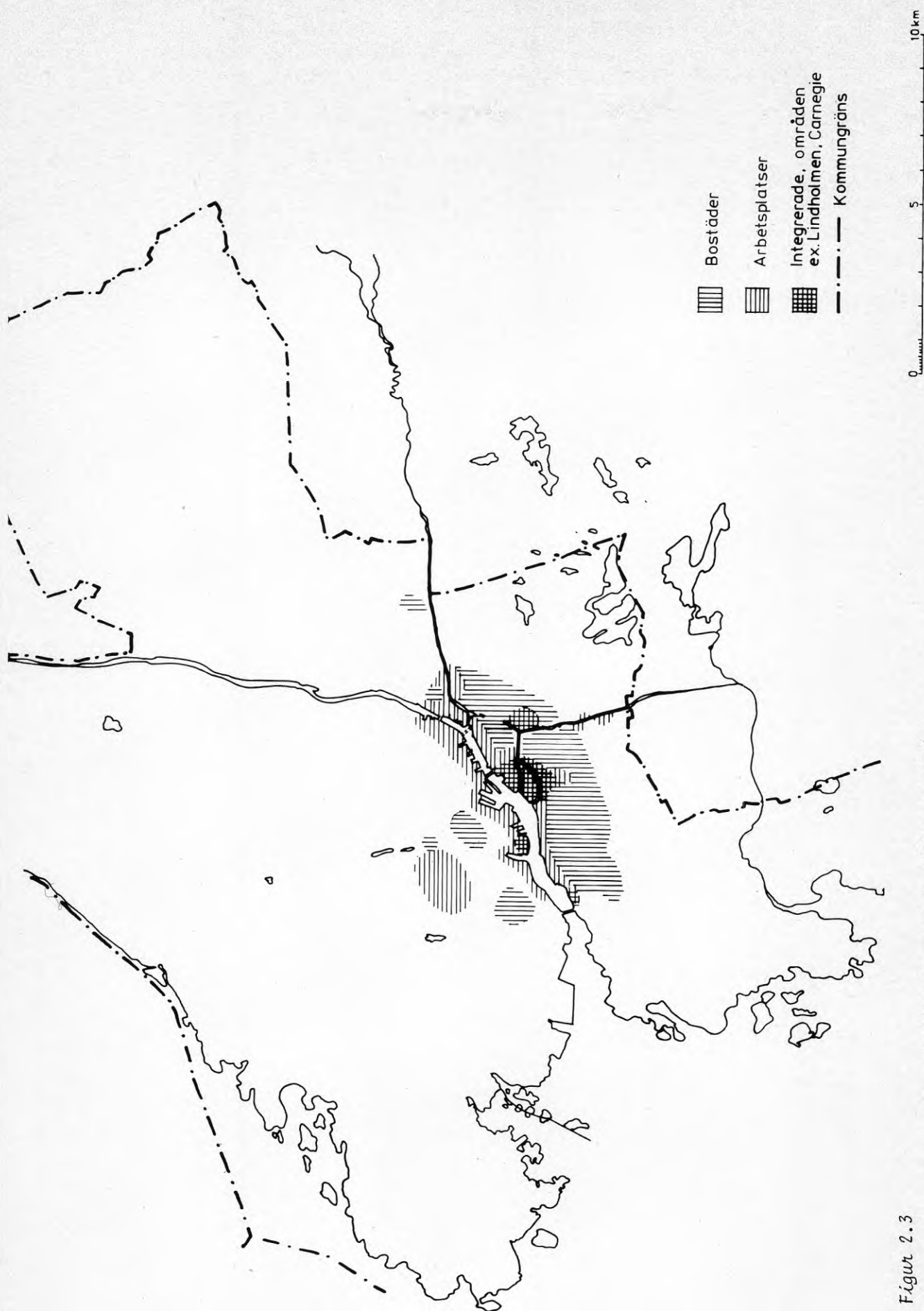
Utmärkande för denna period är, att ökningen av arbetstillfällena skedde inom tjänstesektorn dels kommunal verksamhet i form av undervisning, sjukvård etc, dels kommersiell, i form av affärsverksamhet av olika slag.

Större delen av denna service kom dessutom, att lokaliserats till stadens centrala delar, vilket ytterligare minskade boendet i innerstaden.

Innanför Vallgraven finns i dag enbart kvar bostäder på Otterhällan och Kungshöjd samt ett "restboende" på Kvarnberget. Flera av de mindre verksamheter som fanns i området, försvann i och med att Östra Nordstan totalsanerades. Samt när kommunen för sin förvaltning övertog allt fler fastigheter i Västra Nordstan.

Under denna period började kommunen att försöka styra näringslivet till särskilda arbetsområden. Dessa arbetsområden är lokaliserade till stadens utkanter eller längs tillfartslederna.

De traditionella verksamheterna i hamnen lämnade under denna period innerhamnen. De flyttade längre ut i hamninloppet, där nya anläggningar hade byggts.

Figur 2.3
 Kartan illustrerar var arbetsplatser och bostäder var lokaliserade i Göteborg cirka 1950.

Kommunens markreserver började att ta slut under 60-talet. För att få mark till nya bostadsområden, köptes mark upp i Angered-Bergum, nordost om stadens dåvarande gränser. Även på Hisingssidan köpte kommunen upp mark, för att ha möjlighet att expandera även åt detta håll.

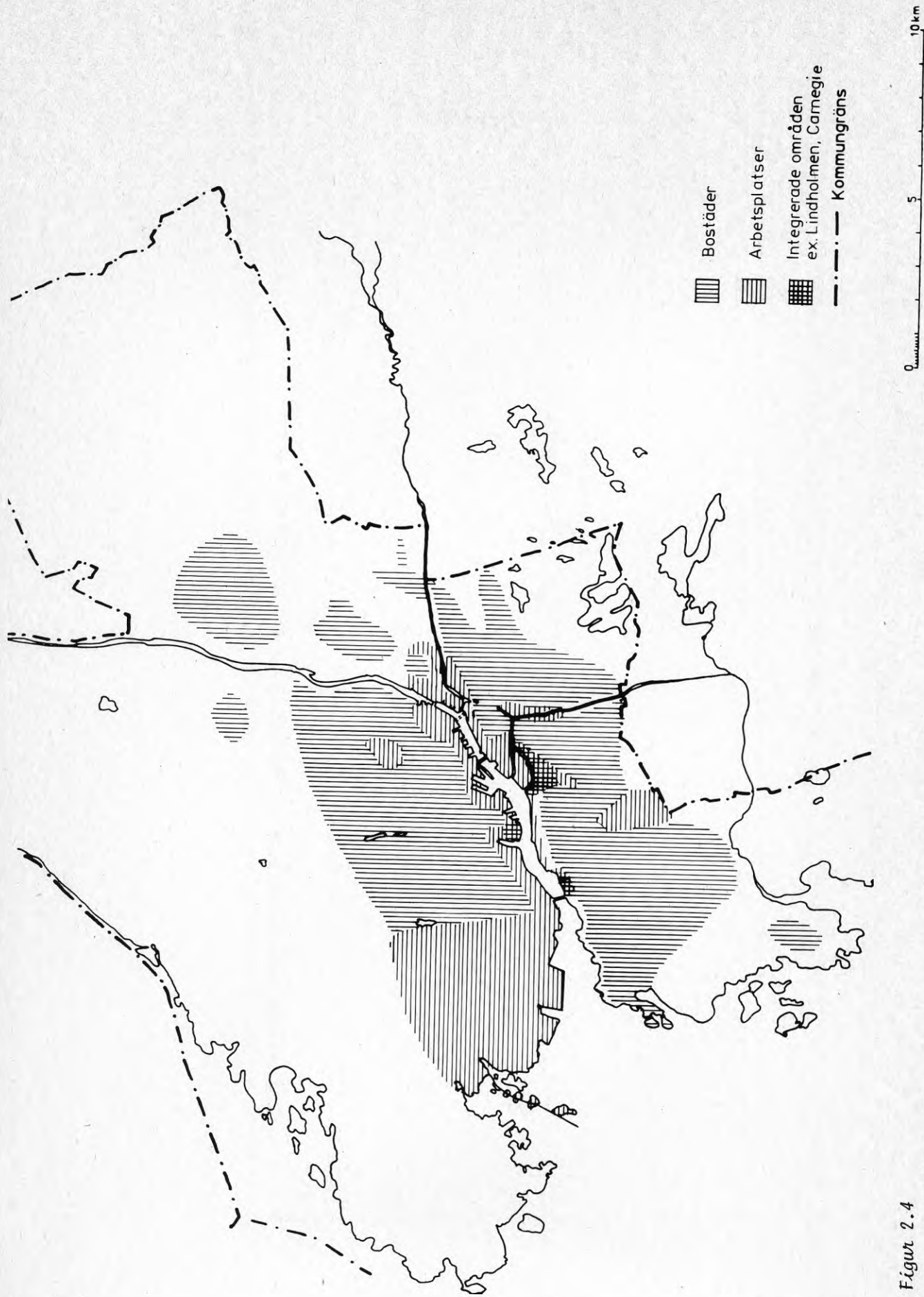
De bostadsområden som bebyggdes under denna period var bl a i väster: Högsbo, Västra Frölunda-Tynnered, i söder: södra Guldheden, i öster: Björkekärr, i norr: Kortedala, Angered-Bergum och på Hisingssidan: Biskopsgården-Länsmansgården, Backa.

Det var under denna period, som de båda undersökningsområdena i denna studie planerades och byggdes. Kortedala, byggdes under periodens första år och Gårdsten, under periodens sista år. Båda byggdes på jungfrulig mark och skilda från stadens dåvarande centrum.

Arbetsresorna skedde under perioden dels kollektivt med ett alltmer utbyggt spårvagns-bussnät, dels i ökande grad med den egna bilen. Under perioden fick bilismen sitt stora genombrott, som färdmedel mellan arbetsplatser och bostadsområden.

Staden hade under denna period tagit steget fullt ut mot en funktionsuppdelning. Man bor i en del av den, arbetar i en annan, roar sig och konsumerar i en tredje etc.

Figur 2.4 illustrerar var arbetsplatser och bostadsområden var lokaliserade år 1975.

Figur 2.4
 Kartan illustrerar var arbetsplatser och bostäder var lokaliserade i Göteborg cirka 1975.

3

STUDIENS FRÅGESTÄLLNINGAR, HYPOTESER OCH METODER

3.1 INLEDNING

Efter att ha konstaterat, att stadens arbetsplatser och bostäder blivit alltmer geografiskt åtskilda, framstod det som väsentligt, att studera förhållandena dels i en stadsdel som är planerad för en blandning av arbetsplatser, service och bostäder, d v s en integrerad stadsdel, dels en stadsdel som är planerad enbart för bostäder och ett minimalt serviceutbud, i form av s k lokal boende-service. Denna senare typ kallas "enfunktionellt" eller "renodlat bostadsområde".

3.2 STUDIENS FRÅGESTÄLLNINGAR

Studien har tre frågeställningar:

- o vilka verksamheter är integrerade i bostadsmiljö, respektive separerade från den?
- o hur är verksamheterna integrerade i bostadsmiljön, respektive separerade från den? Vilka typer av barriärer är det, som skiljer arbetsplatserna från bostäderna? Vilka är kontaktzonerna?
- o vilka erfarenheter har verksamheter av, att vara lokaliserade till bostads- respektive arbetsområden?

Bakom dessa frågeställningar ligger följande tankar:

Alla typer, av verksamheter kan inte integreras i bostadsmiljö. De verksamheter, som erfarenhetsmässigt är svåra, alternativt omöjliga, att integrera i bostadsmiljö är följande:

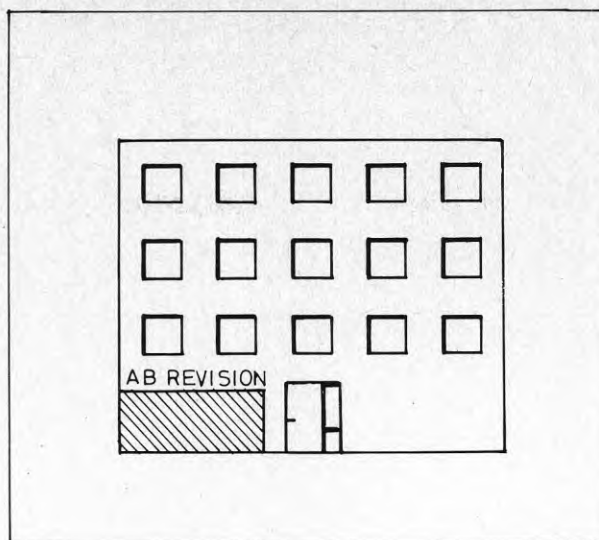
- o dels de, som är stora ytmässigt och personalmässigt (men flera av dessa går att samlokalisera, d v s de kan vara lokaliserade till bostadsområdets närhet).
- o dels de, som på grund av buller, transporter eller luftemissioner är störande för miljön.
- o dels de, som är bundna av råvarukällor eller särskilda transporter etc till ett visst lokaliseringsställe.

Även om man bortser från verksamheter som faller inom den ovan angivna ramen, så återstår många. Vilka är dessa? Och hur fungerar det för verksamheter, att vara integrerade i ett bostadsområde?

Integrering av arbetsplatser i ett bostadsområde, kan förekomma på olika nivåer, t ex i lägenhet, i bostadshusets bottenvåning eller i friliggande byggnader i bostadshusets närhet. I denna studie tillämpas fyra nivåer:

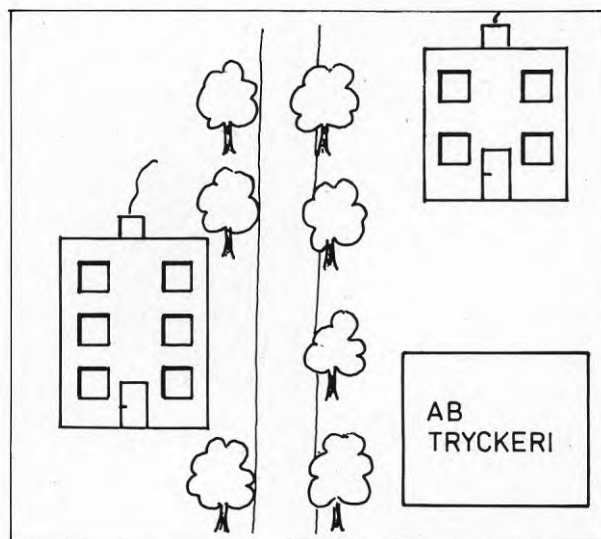
1. Helintegrerat läge, med detta avses verksamheter, som är belägna i samma hus som bostäderna. (Illustreras i figur 3.1)
2. Halvintegrerat läge, med detta avses verksamheter, som är belägna i friliggande byggnader i bostadshusens omedelbara närhet eller i centrumanläggningar. Det, som skiljer bostäderna från verksamheter (en s k barriär) kan i detta fallet vara exempelvis en gångväg. (Illustreras i figur 3.2)
3. Samlokaliserat läge, med detta avses verksamheter, som är lokaliserade till bostadsområdets närhet. Typ, mindre arbetsområde. Barriären i detta fallet kan t ex vara en större väg. (Illustreras i figur 3.3)
4. Separerat läge, med detta avses verksamheter, som är belägna i renodlade arbetsområden, helt skilda från bostäderna. Barriären i detta fallet kan t ex vara ett större naturområde. (Illustreras i figur 3.4)

I denna undersökning, kommer även verksamhetsföreträdares syn på integration att belysas. Skälet härtill är främst, att det är viktigt, att få kunskap om denna grupps erfarenheter, då dessa ofta är "agenter i planeringsspelet" vid byggandet av en stadsdel.

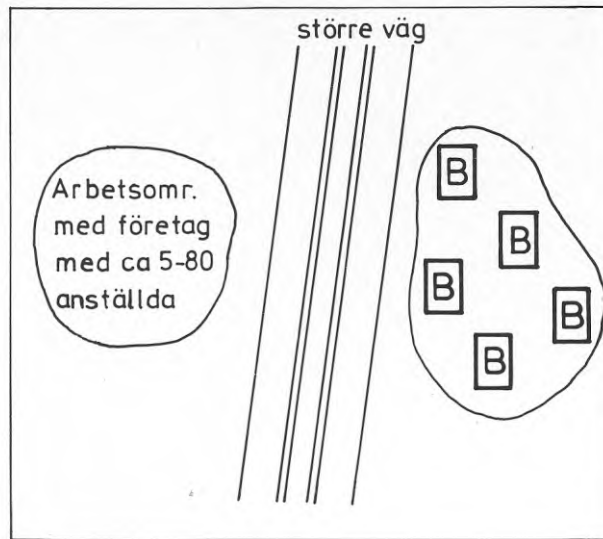
FIGUR 3.1

Exempel på helintegrerat läge, verksamhet belägen i ett bostadshus botten-
våning

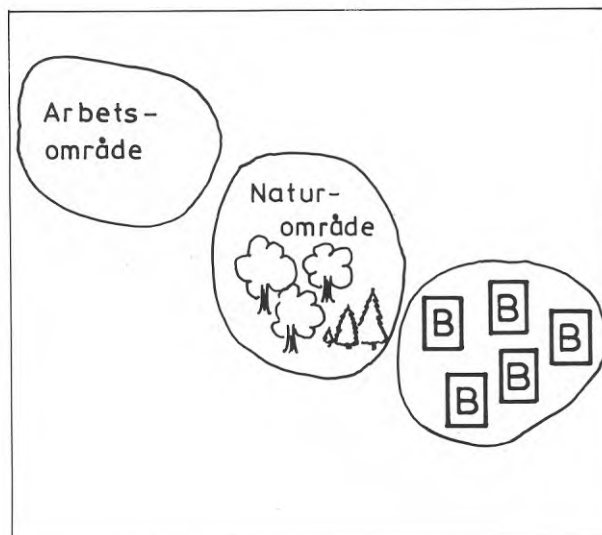
FIGUR 3.2

Exempel på halvintegrerat läge, verksamhet belägen i en friliggande byggnad i
bostadshusets närhet

FIGUR 3.3

Exempel på samlokaliserat läge, verksamheter lokaliserade till ett mindre arbetsområde i bostadsområdets närhet

FIGUR 3.4

Exempel på separerat läge, verksamheter lokaliserade till ett större arbetsområde helt skilt från bostadsområdet

3.3 STUDIENS HYPOTES

Studien har följande hypotes:

"Det finns verksamheter för vilka det är bättre, att ligga i eller intill bostadsområden, än i arbetsområden."

Många små verksamheter har i samband med centrala stadsdelars totalsanering och nya stadsdelars renodlade funktion, blivit hänvisade till arbetsområden i perifera lägen i staden, på långt avstånd från arbetskraft och kunder, utan service samt med dåliga kollektivtrafikförbindelser.

De ovan beskrivna förhållandena, är viktiga utgångspunkter för denna studies hypotes.

Tidigare undersökningar visar, att en stor andel av de verksamheter, som idag är lokaliserade till renodlade arbetsområden ej nödvändigtvis behöver vara lokaliserade till dessa. Så t ex genomförde stadsbyggnadskontoret i Göteborg under 1977 en undersökning av ett antal arbetsområden i Göteborg, för att utröna dels vilken typ av verksamheter, som var lokaliserad till dessa, dels för att få fram en bedömning av huruvida verksamheter i de renodlade arbetsområdena var möjliga, att integrera i bostadsmiljö. De arbetsområden som undersöktes var geografiskt spridda i kommunen och från olika tidsperioder.

"Undersökningen visar, att de undersökta områdena domineras av småföretag med mindre än 50 anställda. De dominerande branscherna är i första hand handel, parti- och detaljhandel samt i förvånansvärt hög utsträckning service av olika slag. Tillverkningsindustri dominerar enbart i det äldsta undersökta området. Detta återspeglar något förenklat, samhällets utveckling från 'tillverkningsamhälle' till 'servicesamhälle'. Den tidigare redovisade markbehovsanalysen, visade också markbehov, främst i handel och service. Detta visar stora möjligheter till integrering av bostäder och arbetsplatser i nyplanerade områden. Störningsriskerna får med utgångspunkt från detta bedömas som mycket små." (1)

Slutsatserna från Stadsbyggnadskontorets undersökning, stödjer således denna studies hypotes.

Ytterligare motiv för denna studies hypotes, är den framtida lokaliseringen av nya arbetsområden till relativt perifera lägen.

En verksamhet i ett halvcentralt eller centralt beläget arbetsområde, kan vid en expansion kanske

1) Rapport U1978:01, Stadsbyggnadskontoret, GPA, Göteborg

ej få sitt behov av markresurser tillgodosett, i anslutning till den nuvarande byggnaden. Verksamheten kan i denna situation välja på, att antingen flytta till ett nyanlagt arbetsområde. Dessa tenderar att lokaliseras till relativt perifera lägen, vilket kan innebära vissa nackdelar för verksamheterna, bl a ett ökat transportarbete. Alternativt, kan verksamheten söka ett integrerat eller samlokaliserat läge. De senare alternativen kan bli aktuella för de verksamheter, som ej på grund av omgivningsstörningar, har behov av ett från bostäder skilt läge.

Vidare, kan tillgången och priset på energi i framtiden, påverka verksamheter till, att i större omfattning än idag, efterfråga integrerade och samlokaliserade lägen. Hittills har det varit billigt med person- och godstransporter. Med stigande energikostnader, kan verksamheter föredra ett integrerat eller samlokaliserat läge, för att minska kostnaderna för transporter. Förutom lägre transportkostnader, skulle verksamheten vid en flyttning från ett separerat till ett integrerat läge, uppnå fördelar, bland annat i form av tillgång till serviceutbud, närhet till arbetskraft och kunder.

3.4 STUDIENS METODER

3.4.1 VERKSAMHETSINVENTERINGAR

Dessa syftar till, att ge svar på frågorna:

- vilka verksamheter är integrerade i bostadsområden respektive separerade från dessa?
- hur är verksamheterna integrerade respektive separerade?
- vilka typer av barriärer är det, som skiljer arbetsplatserna från bostäderna? Vilka är kontaktzonerna?

Vid inventeringarna okulärbesiktigades samtliga gator i undersökningsområdena. Som underlagsmaterial vid verksamhetsinventeringarna utnyttjades Lokalinventeringen -74 (1) för Kortedala. Detta material är något föråldrat. Det är därför

1) *Denna inventering genomförde Göteborgs Kommun 1972 i stadens centrala delar och 1974 i innerstadens randområden. Härvid genomgicks samtliga fastigheter i stadsdelen och noterades vilka verksamheter som pågick i fastigheten. Materialet har dock vissa begränsningar - så undersöktes t ex inte stadsdelarna Västra Frölunda och Biskopsgården*

kompletterat med Blå Boken -77 material (1). Samtliga lokaliseringsslägen dokumenterades med foto.

Fördelen med metoden är, att man får en grundlig kunskap om vilka lägen, som det går att lokalisera verksamheter till, i ett bostadsområde.

Det finns flera svagheter med metoden. Den är tidskrävande, man kan "missa" verksamheter, man får inte uppgift om storleken på verksamheter mätt i exempelvis antalet anställda, man får inte de kringboendes erfarenheter av störningar från verksamheten. För en inventering av det här slaget behövs någon form av underlagsmaterial, t ex en tidigare genomförd lokalinventering i undersökningsområdet.

3.4.2 INTERVJUUNDERSÖKNING

Syftet med intervjuerna är, att ta del av de erfarenheter, som verksamhetsföreträdare har av en lokalisering till ett bostads- respektive arbetsområde.

Antalet intervjuer är få - nio stycken. Intervjuerna syftar inte till, att få fram några statistiskt signifikanta svar, på fördelar respektive nackdelar för verksamheter, att vara lokaliserade till bostads- respektive arbetsområden.

Intervjupersonerna är utvalda, för att ge en så god täckning, som möjligt av de lokaliseringsslägen som framkom vid verksamhetsinventeringarna. De representerar därför olika näringsområden, olika stora verksamheter och olika lokaliseringsslägen.

3.4.3 MARKANVÄNDNINGSANALYS

Analysen syftar till, att ge svar på frågorna:

- om markutnyttjandet för olika verksamhetsändamål varierar mellan de två undersökningsområdena
- om markutnyttjandet vad beträffar arbetsyta överensstämmer med de ytor som avsatts i planen
- vilka faktorer det är, som kan medföra förändringar av markutnyttjandet i ett bostadsområde

1) *Blå Boken är telefonkatalogen för Göteborg, uppställd efter gatunamn*

Metoden vid denna analys är följande. På den laga kartan (juridiska) finns markerat för vilka ändamål markytan skall användas. Dessa markerade områden jämförs med det aktuella utfallet, så som det iaktogs, vid de i stadsdelen genomförda verksamhetsinventeringarna.

4

RESULTAT AV VERKSAMHETSINVENTERINGAR I KORTEDALA OCH GÅRDSTEN

4.1 SYFTE

Syftet med dessa verksamhetsinventeringar är, att besvara frågeställningarna

1. Vilka verksamheter är integrerade i bostadsmiljö respektive separerade från den?
2. Hur är verksamheterna integrerade respektive separerade? Vilken form tar sig integreringen respektive separeringen i den fysiska miljön?

För att ta reda på vilka verksamheterna var, genomfördes verksamhetsinventeringar i de båda stadsdelarna, under maj-juni 1978 i Kortedala och under augusti i Gårdsten.

4.2 METOD

Metoden vid Kortedala-inventeringen var följande. Med hjälp av det adressmaterial som ställts till förfogande via Lokalinventeringen -74 (1) genomsöktes samtliga gator i stadsdelen. Vid denna genomsökning noterades på en blankett (2) följande data:

- 1) *En presentation av detta material återfinns i kapitel 3.*
- 2) *Se bilaga 4:1*

- företagets namn
- SNI-kod (2-siffernivå) (1)
- gatunummer
- företagets läge, d v s helintegrerat, halvintegrerat, samlokaliserat eller separerat

Ur underlagssynpunkt var läget för Gårdstens del något sämre, Lokalinventeringen -74 som utnyttjats i Kortedala, omfattade tyvärr ej Gårdsten.

Tillvägagångssättet för att få fram de verksamheter som finns representerade i området har därför varit ett mer "indirekt". Jag har, dels genom att studera telefonkatalogens blå-boken variant, dels genom personkontakter med arbetande och boende i området, fått fram ett underlagsmaterial för en verksamhetsinventering. Med utgångspunkt från detta, genomsöktes samtliga gator i stadsdelen. Vid denna genomsökning noterades samma informationer om verksamheterna i stadsdelen, som vid verksamhetsinventeringen i stadsdelen Kortedala.

4,3 KLASSIFICERING AV VERKSAMHETERNA

Verksamheterna är indelade i fyra lokaliseringsnivåer:

1. Helintegrerat läge, med detta avses verksamheter som är belägna i samma hus som bostäderna (illustreras i figur 3.1)
2. Halvintegrerat läge, med detta avses verksamheter som är belägna i friliggande byggnader i bostadshusens omedelbara närhet eller i centrumanläggningar. Det som skiljer bostäderna från verksamheten (en s k barriär) kan i detta fallet vara exempelvis en gångväg (illustreras i figur 3.2)
3. Samlokaliserat läge, med detta avses verksamheter som är lokaliserade till bostadsområdets närhet. Typ mindre arbetsområde. Barriären i detta fallet kan t ex vara en större väg (illustreras i figur 3.3)
4. Separerat läge, med detta avses verksamheter som är belägna i renodlade arbetsområden, helt skilda från bostäderna. Barriären i detta fallet kan t ex vara ett större naturområde (illustreras i figur 3.4)

1) Med näringsgren avses detsamma som i "Svensk näringslivsindex". Datamaterialet från Li-74 är datakort på s k tvåsiffernivå. En mer detaljerad indelning av materialet hade varit möjlig att göra. Tvåsiffernivå anses dock vara helt tillfredsställande för denna undersöknings syfte (se bil 4:2, 3)

4.4 ANTALET "IDENTIFIERADE" VERKSAMHETER VID INVENTERINGEN I KORTEDALA

Av de cirka 270 verksamheterna som fanns angivna i LI-74 samt kompletterad med de verksamheter som fanns i Blå Boken -77, återfanns cirka 230 verksamheter vid inventeringen. Orsakerna till "bortfallet" på cirka 15 % av utgångsmaterialet är flera. Materialet är inte dagsaktuellt, vilket bl a haft den effekten att företag har lagts ner, en del har flyttat o s v. Förutom de cirka 230 verksamheterna som återfanns, upptäcktes under inventeringen cirka 25 nya verksamheter.

4.5 ANALYS AV INVENTERINGSMATERIALET

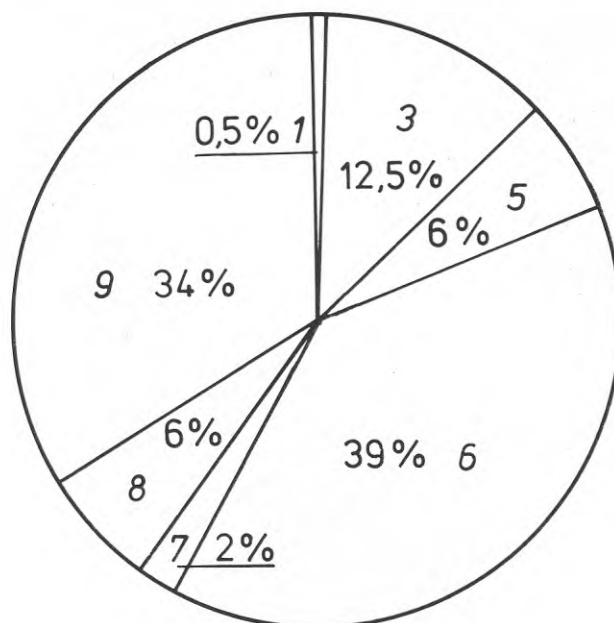
Det empiriska materialet från verksamhetsinventeringarna i de båda stadsdelarna tar enbart hänsyn till antalet verksamheter, deras näringsområdesfördelning samt integrationsgraden i stadsdelen. Det tar inte upp storleken på verksamhetsstället, mätt i t ex antal anställda. Att studien hade beaktat även denna variabel hade givetvis varit önskvärt. Tyvärr har detta inte kunnat genomföras utifrån det källmaterial som stod till förfogande. Det hade kunnat varit möjligt i Kortedalas fall med hjälp av LI-74. Siffrorna är dock relaterade till jämförbara förhållanden för fem år sedan, därefter har ju antalet anställda inom t ex detaljhandel förändrats väsentligt. Dessutom fanns inte anställningssiffror för de företag som tillkommit i Kortedala efter LI-74. För Gårdstens del fanns inga sammanställda uppgifter om antalet anställda inom respektive verksamhet. Det material som finns att tillgå vid beräkningar av antalet anställda i stadsdelen är Folk- och Bostadsräkningen (FoB).

Antalet förvärvsarbetande dagbefolkning var i Gårdsten 289 (FoB 1975) och i Kortedala 2415 (FoB 1975). Vad beträffar antalet förvärvsarbetande dagbefolkning kan man för Kortedalas del iaktta en ökning. Ökningen var 709 stycken mellan åren 1960-75. För Gårdstens del går det inte att beräkna någon "trend" beroende på att området 1970 inte var färdigbyggt.

4.6 VERKSAMHETER I KORTEDALA

4.6.1 DET TOTALA ANTALET VERKSAMHETER

Det totala antalet verksamheter (1) i Kortedala är 255 stycken. Dessa fördelar sig över 21 näringsområden eller 7 näringar (2). Antalet verksamheter i de sju näringarna framgår av figur 4.1.

Figur 4.1 Det totala antalet verksamheter \approx 255 fördelade över näringar i stadsdelen Kortedala

De två dominerande näringarna är, varuhandel med hotell- och restaurangverksamhet - 30 %, samt offentlig förvaltning och andra tjänster - 34 %. I det första fallet, varuhandel etc, är det detaljhandel (näringsområde 62) som klart dominerar med cirka 30 % av totala antalet verksamheter i området. På samma sätt, är det undervisning etc (näringsområde 93) som dominerar den andra näringen. Undervisning etc, utgör cirka 20 % av det totala antalet verksamheter i området.

Tillsammans med det tredje största näringsområdet, reparations-, tvätteri- och annan serviceverksamhet (cirka 10 % av det totala antalet verksamheter i området) representerar dessa de verksamheter som man kan förvänta sig att finna lokaliserade till ett bostadsområde. De tre utgör den kommunala och kommersiella service som anses nödvändig för stadsdelens invånare.

Vilka verksamheter finns det då förutom s k lokal boendeservice?

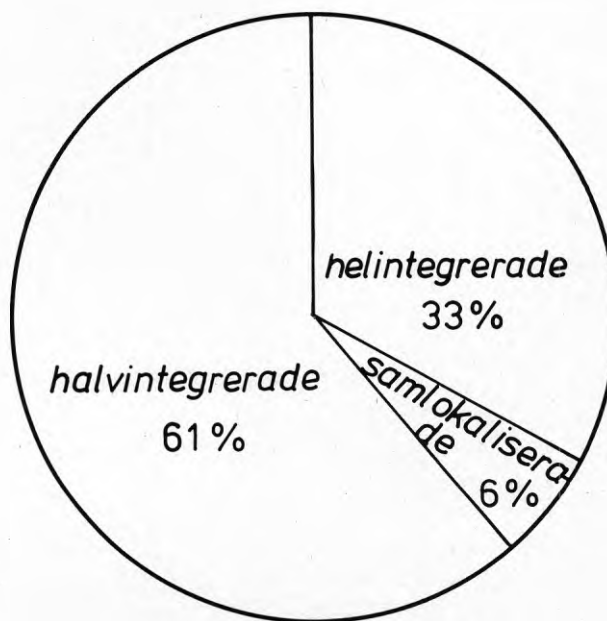
- 1) Verksamheternas fördelning över klassificeringsalternativ och näringsområden redovisas i bilaga 4.4 och 4.5
- 2) Med näring avses Standard för Svensk Näringsgrensindelning (SNI), indelad på 1-siffernivå, se bilaga 4.2 och 4.3

I stadsdelen finns en hög andel tillverkningsindustri med 12 % av totala antalet verksamheter. För att få ytterligare referenser till Kortedala- och Gårdstensinventeringarna studerades ett antal stadsdelar i Göteborg och deras "verksamhetsprofiler". (1) För tillverkningsindustri (2) var siffrorna lika höga i Kortedala, som i stadsdelarna Tolered och Sävenäs. Dessa båda senare stadsdelar byggdes under perioden 1900-30 efter ett planeringstänkande, som utgick från att arbetsplatser och bostäder kunde blandas med varandra. Jämför man andelen tillverkningsindustri i en med Kortedala nästan samtida stadsdel, Guldheden, byggd mellan 1945-55, är siffran cirka 5 %.

Den fjärde största näringen i Kortedala är byggnadsverksamhet - 6 % av totala antalet verksamheter i stadsdelen. Lika stor andel - 6 % - har bank-försäkringsverksamhet, fastighetsförvaltning-förmedling och uppdragsverksamhet. En del av verksamheterna i näring 5 och 6 kan räknas som serviceverksamheter åt stadsdelens invånare.

Därefter följer näringarna 7, samfärdsel-post/tele, 2 % och näring 1, jordbruk etc, 1 %. Den senare har endast ett verksamhetsställe i stadsdelen.

Det totala antalet verksamheter i stadsdelen fördelar sig över indelningsgrunderna enligt figur 4.2.

Figur 4.2 Samtliga verksamheter i Kortedala fördelade över indelningsgrunderna

- 1) Resultatet finns i tabellform i bilaga 4.6
- 2) Andelen tillverkningsindustri i respektive stadsdel finns redovisad i bilaga 4.7

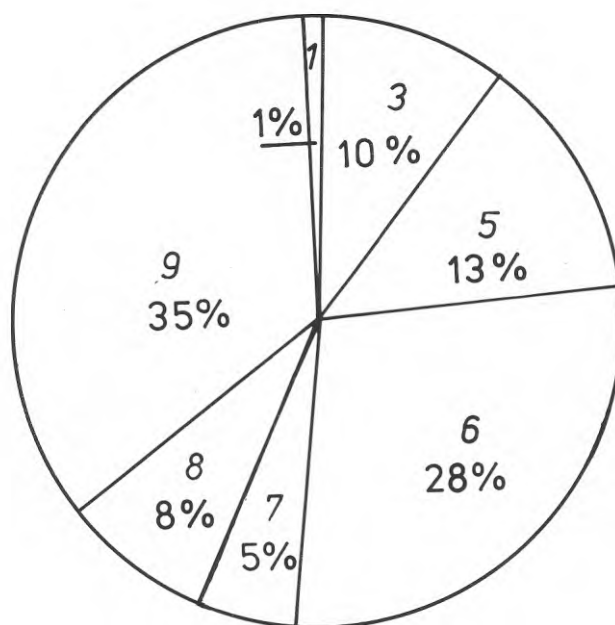
Den lokaliseringsnivå som dominerar är det halvintegrerade, därefter det helintegrerade. Den minst frekventa lokaliseringsnivån i stadsdelen är det samlokaliserade. Orsakerna till det aktuella utfallet diskuteras i de kommande avsnitten.

4.6.2 VERKSAMHETER I HELINTEGRERADE LÄGEN (1)

4.6.2.1 DE HELINTEGRERADE VERKSAMHETERNAS FÖRDELNING ÖVER NÄRINGAR

Vilka verksamheter finns det då i de helintegrerade lägena, d v s i flerfamiljshus eller villor?

Sammanlagt finns det 17 näringsområden eller 7 näringar representerade, med totalt 83 verksamheter. Dessa utgör ca 33 % av det totala antalet verksamheter i stadsdelen. Verksamheternas fördelning över näringar framgår av figur 4.3.

Figur 4.3 De helintegrerade verksamheterna fördelade över näringar i stadsdelen Kortedala

De till antalet största näringsområdena är undervisning-forskning-sjukvård, partihandel, reparationsverksamhet, byggnadsverksamhet och detaljhandel.

Dessutom återfinns bland annat följande näringsområden i detta lokaliseringsalternativ, fastighetsförvaltning-uppdragsverksamhet, verkstadsvarutillverkning, samfärdsel samt ytterligare näringsområden med enstaka verksamhetsställen exempelvis textiltillverkning, grafisk produktion,

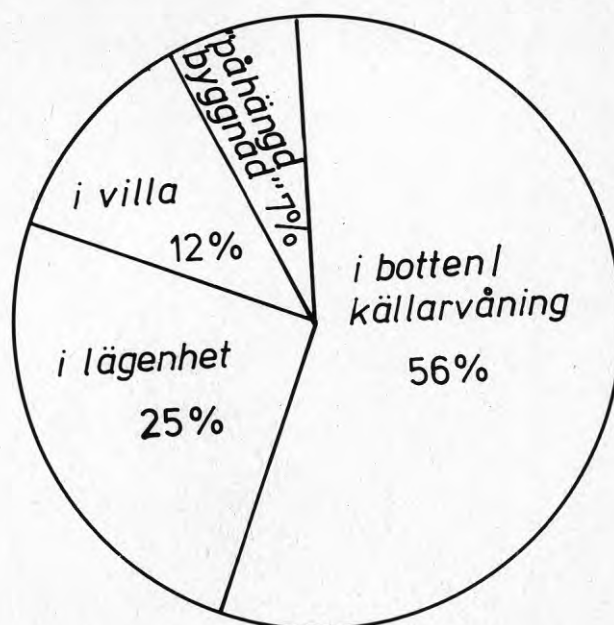
1) Det totala antalet verksamheter i det helintegrerade läget återfinns i bilaga 4.8

försäkringsverksamhet och offentlig förvaltning.

De ovan nämnda näringsområdena omfattar dels tjänsteproducerande verksamheter för stadsdelen, men också för ett större omland, dels tillverkningsverksamheter i form av mindre verksamhetsställen.

4.6.2.2 FÖRDELNING AV DE HELINTEGRERADE VERKSAMHETERNA MED AVSEENDE PÅ LÄGE

Hur de 83 verksamheterna fördelar sig på de olika lägesalternativen framgår av figur 4.4.

Figur 4.4 De helintegrerade verksamheternas lokalisering i stadsdelen Kortedala

Den vanligaste formen för helintegrering av verksamheter är i flerfamiljshusens botten och källarvåningar.

Exempel på verksamheter som är lokaliserade till dessa är partihandelsföretaget Stathmos på Hundrårsgatan, se bild 4.1, och försäkringsbolaget Skandia (1) på Tusenårsgatan.

Lägenheter förekommer i 25 % av fallen. Detta är en relativt hög siffra, med tanke på alla problem med störningar etc som brukar framföras som skäl emot att blanda arbetsplatser med bostäder.

Exempel på verksamheter i lägenhet är Precisionsmekanik, ett företag inom verkstadsvarutillverkning på Februarigatan, se bild 4.2.

1) Skandia finns med bland de verksamheter som har intervjuats om sina erfarenheter av sin lokalisering till bostadshus. Se kap 5

Bild 4.1 Exempel på helintegrerad verksamhet i flerfamiljshusens botten/källarvåning, partihandelsföretaget Stathmos på Hundraårsgatan i Kortedala

Bild 4.2 Exempel på helintegrerad verksamhet i flerfamiljshus, Precisionsmekanik, ett företag inom verkstadsvarutillverkning på Februarigatan i Kortedala

Cirka 12 % av verksamheter i området var belägna i villa. Läger man samman siffrorna för de verksamheter som pågår i villor samt de verksamheter som pågår i lägenheter framkommer, att cirka 37 % av de helintegrerade verksamheterna pågår i utrymme som i första hand planerats för boende. Exempel på verksamheter i villa är AB Rörmetoder (Byggnadsverksamhet) på Morgongatan, se bild 4.3.

I olika typer av "påhängda byggnader" pågår ca 7 % av de helintegrerade verksamheterna. Exempel på verksamheter som finns i denna form är Hemreklam,

ett företag inom uppdragsverksamhet på Februari-
gatan, se bild 4.4.

Bild 4.3 Exempel på helintegrerad verksamhet i villa, AB Rörmetoder, ett företag inom byggnadsverksamhet på Morgongatan i Kortedala

Bild 4.4 Exempel på helintegrerad verksamhet i "påhängd byggnad" till ett flerfamiljshus, Hemreklam, ett företag inom uppdragsverksamhet på Februari-
gatan i Kortedala

Vilka verksamheter är det då som finns inom respektive indelning? I flerfamiljshusens lägenheter dominerar två typer av verksamheter, byggnadsverksamhet och partihandel.

Dessutom återfinns i mindre omfattning än de ovan nämnda bland annat samfärdsel, undervisning-sjukvård, uppdragsverksamhet och verkstadsvarutillverkning.

Att byggnadsverksamhet, partihandel, samfärdsel, fastighetsförvaltning-uppdragsverksamhet, undervisning-sjukvård, rengöringsverksamhet, reparations- och serviceverksamhet kan ha ändamålsenliga lokaler i lägenheter i flerfamiljshus följer välkända lokaliseringmönster. Flera av dessa verksamheter har kontoret och eventuellt lager i lägenheten och övrig verksamhet förlagd till annan lokal. Vad man däremot blir förvånad över, är ett företag inom verkstadsvarutillverkning som är lokaliserad till en ombyggd lägenhet. Under vissa förutsättningar kan det alltså gå, att lokalisera företag av den här typen till helintegrerade lägen, med bostäder som grannar.

I flerfamiljshusens botten- och källarvåningar är detaljhandel, reparationsverksamhet samt undervisning-sjukvård de mest frekventa näringsgrenarna.

Övriga verksamheter i detta alternativ är bland annat partihandel, grafisk produktion, verkstadsvarutillverkning, uppdragsverksamhet och försäkringsverksamhet.

Inom denna kategori dominerar serviceverksamheter som detaljhandel och reparationsverksamhet tillsammans med undervisning-sjukvård. För de två första rör det sig här om ett traditionellt lokaliseringsläge, d v s verksamheter som är till för att ge service åt befolkningen i det närmaste grannskapet, men kanske också vissa speciella serviceinrättningar som kan ha ett större område som underlag. Inom undervisning-sjukvård avses två kategorier av lokaler, dels insprängda daghem eller liknande institutioner (det mest frekventa läget för dessa är dock i friliggande byggnader i bostadshusens närhet, d v s vad som i denna studie kallas halvintegrerat läge), dels extra lokaler för den vanliga skolverksamheten. Bland övriga verksamheterna i detta läget kan iakttas både tillverkning och serviceinriktade verksamheter. Det intressanta i detta alternativ är, att tillverkning kan försigå i utrymmen i nära anslutning till lägenheter. I detta fallet förekommer således tillverkning av textilier, pappersvaror och verkstadsvaror.

Bland de mindre serviceverksamheterna kan nämnas uppdragsverksamhet (i detta fallet representerad av en bokföringsbyrå som är lokaliserad i källarvåning/suterräng i ett bostadshus).

I de lokaler som finns i de "påhängda byggnaderna" dominerar undervisning-sjukvård, dessutom återfinns i detta läget bland annat byggnadsverksamhet, partihandel och kulturell verksamhet. I detta alternativ förekommer, liksom i samtliga lokaliseringsalternativ partihandel, byggnadsverksamhet och undervisning, men även kulturverksamhet-rekreation i form av en idrottsklubb som har

"störningsfria" träningslokaler samt reparationsverksamhet. Detta läge, lokaler intill bostadshus, skulle kunna utnyttjas i högre grad än för närvarande av exempelvis tillverkningsindustri i olika former. Detta med tanke på dess relativt sett störningsfria läge, samt möjligheterna till enkel trafikmatning.

Slutligen, verksamheterna som är lokaliserade till villor - här är byggnadsverksamhet, parti-handel och uppdragsverksamhet mest frekventa. Detta alternativ domineras av byggnadsverksamhet. Man kan väl förmoda, att det här rör sig om företag som har kontor och mindre verkstad för reparation och lager av egna verktyg etc i bostaden. Medan den övriga verksamheten sker på annan plats. D v s ett liknande förhållande som råder för lägenhet, med den skillnaden, att man i detta alternativet även har plats för mindre verkstadsarbeten i källarvåningen.

I detta lokaliseringalternativet återfinns dels serviceverksamheter, dels tillverkning. Möjligtvis med den skillnaden från de tidigare lägena, att serviceverksamheten har ett omland som är större än stadsdelen.

4.6.3 VERKSAMHETER I HALVINTEGRERADE LÄGEN (1)

4.6.3.1 DE HALVINTEGRERADE VERKSAMHETERNAS FÖRDELNING ÖVER NÄRINGAR

Det totala antalet halvintegrerade verksamheter är 156 stycken, vilka utgör cirka 61 % av det totala antalet verksamheter i stadsdelen. Verksamheterna representerar 16 näringsområden eller 5 näringar.

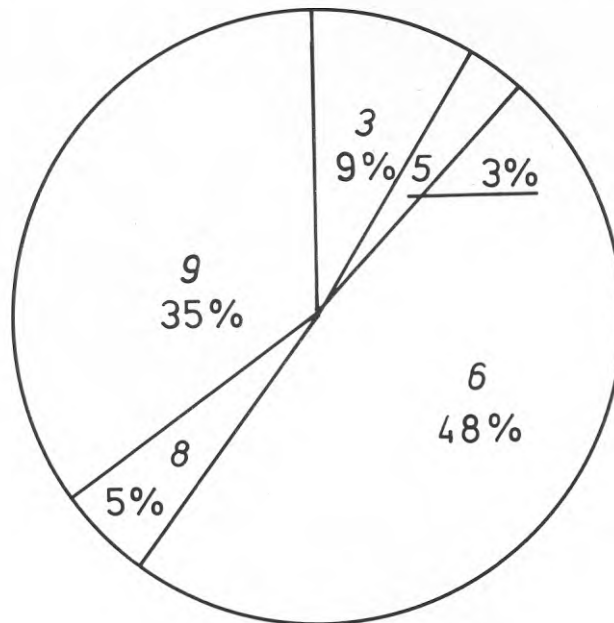
Antalet verksamheter i dessa 5 näringar framgår av figur 4.5 på nästa sida.

De till antalet största näringsområdena är detaljhandel och undervisning-forskning-sjukvård.

Att dessa dominerar bland de halvintegrerade beror bland annat på den indelningsgrund som tillämpats. Centrumanläggningar har, som beskrivits ovan, klassificerats som halvintegrerade. Av de totalt 66 stycken verksamheter inom detaljhandel som klassificerats som halvintegrerade, är cirka 85 % lokaliserade till centrumanläggningar, resterande ligger i friliggande byggnader. Vad beträffar en eventuell integrering av verksamheter i bostadshus, i den första grupperingen bor-

1) Det totala antalet halvintegrerade verksamheter finns redovisade i bilaga 4.9

de delar av denna vara möjlig. Dock får man väl i detta sammanhanget se till att flera av verksamheterna inom dessa näringsområden utgör någon form av överordnad service och därför bland annat kräver större underlag, vilket bäst brukar erhållas vid olika typer av centralpunkter i ett område.

Figur 4.5 De halvintegrerade verksamheterna fördelade över näringar i stadsdelen Kortedala

Dessutom återfinns bland annat följande näringsområden i detta lokaliseringalternativ, reparationsverksamhet, partihandel, byggnadsverksamhet, fastighetsförvaltning-uppdragsverksamhet, livsmedelstillverkning, verkstadsvarutillverkning, grafisk produktion, kemisk tillverkning, restaurangverksamhet och försäkringsverksamhet.

Man kan bland de halvintegrerade verksamheterna urskilja dels verksamheter som producerar tjänster, dels verksamheter som producerar varor. Den tjänstproducerande delen dominerar dock. Vad beträffar tillverkningsindustrin rör det sig här om mindre enheter, t ex bagerier med ett fåtal anställda och en försäljning till ett mindre omland.

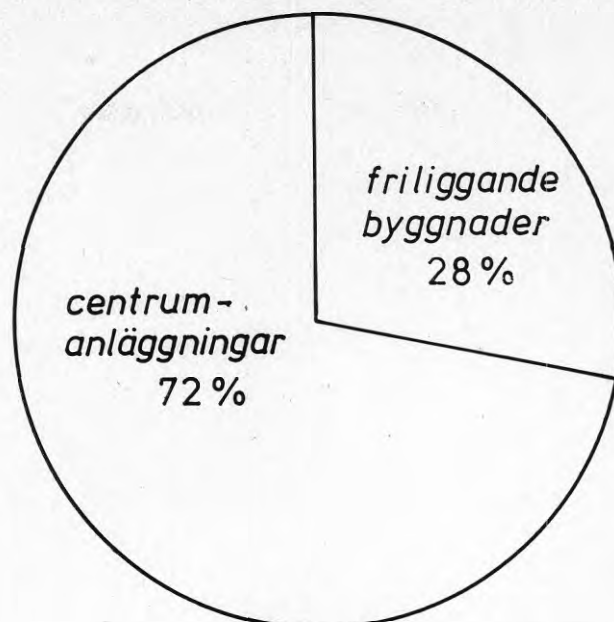
4.6.3.2 FÖRDELNING AV DE HALVINTEGRERADE VERKSAMHETERNA MED AVSEENDE PÅ LÄGE

De 156 verksamheternas (1) fördelning på de olika indelningarna framgår av figur 4.6 på nästa sida.

Cirka tre fjärdedelar av de halvintegrerade verksamheterna är lokaliserade till centrumanläggningar. Resterande cirka en fjärdedel är lokaliserade till friliggande byggnader i bostadshusens

1) Bilaga 4.9 visar hur dessa verksamheter fördelar sig över indelningsgrunderna och näringsgrenar

omedelbara närhet.

Figur 4.6 De halvintegrerade verksamheternas fördelning över indelningsgrunderna i stadsdelen Kortedala

Här är återigen av vikt att påminna om, att samtliga centrumanläggningar i området har klassificerats som halvintegrerade verksamheter. Att centrumanläggningar får så stor andel är helt förklarligt, så t ex har den största centrumanläggningen i området - Kortedala torg - ca 39 % av samtliga halvintegrerade verksamheter.

Exempel på verksamhet som klassificerats som friliggande byggnad i bostadshusens omedelbara närhet är:

- Kortedala Glasmästeri (1) (ett företag inom byggnadsverksamhet) på Minutgatan, se bild 4.5

Exempel på verksamheter som klassificerats som liggande i centrumanläggning är:

- CD-konsult - Casselmo/Dahl (1) (ett företag inom näringsgren 83, fastighetsförvaltning, uppdragsverksamhet) på Januarigatan, se bild 4.6

Vilka verksamheter är det då som finns inom respektive indelning?

Till friliggande byggnader är främst undervisningsforskning-sjukvård och detaljhandeln lokaliserad. Dessutom återfinns bland annat reparationsverksamhet, verkstadsvarutillverkning, partihandel, grafisk produktion, kemisk tillverkning, byggnadsverksamhet och offentlig förvaltning.

- 1) Verksamheterna är intervjuade om sina erfarenheter av ett halvintegrerat läge i ett bostadsområde. Se kap 5

Bild 4.5 Exempel på halvintegrerad verksamhet i friliggande byggnad, Kortedala Glasmästeri, ett företag inom byggnadsverksamhet på Minutgatan i Kortedala

Bild 4.6 Exempel på halvintegrerad verksamhet i centrumanläggning, CD-konsult, ett företag som arbetar med uppdragsverksamhet, på Januarigatan i Kortedala

Undervisning-sjukvård dominerar denna kategori, detta beror bland annat på att de flesta skolor, daghem etc föredrar ett mer enskilt läge. Detta av storleks- och miljömässiga skäl (buller-trafik-generering). Man kan dock iaktta tendenser till helintegrerade lägen för dessa, exempelvis vid brist på skollokaler. Även för barnomsorgen kan ett helintegrerat lägen bli aktuellt - också detta vid brist på mark, alternativt vid stor kö till daghem eller liknande institutioner. Tyvärr

används lägenheter i alltför liten grad för att lösa akuta barnpassningsproblem, skulle så ske kunde man uppnå en högre grad av flexibilitet i stadsplaneringen. När det akuta behovet var över kunde man åter bygga om lägenheten till bostadsyta. Med offentlig förvaltning avses bland annat brandstationen i Kortedala. Mindre brandstationer kan dock vara lokaliserade till flerfamiljshus. (Se brandstationen vid Rösered, öster om Agnesberg i Angered.)

I centrumanläggningar tillhör hälften av samtliga verksamheter detaljhandel. Dessutom återfinns undervisning-forskning-sjukvård även i detta alternativet, på denna lokaliseringsnivå är det, dels en större sjukvårdscentral vid Kortedala torg och dels tandläkar-privatläkarmottagningar i centrumanläggningar.

Ytterligare verksamheter i detta läget är bland annat reparationsverksamhet, partihandel, uppdragsverksamhet, livsmedelstillverkning, byggnadsverksamhet, grafisk produktion, verkstadsvarutillverkning samt bankverksamhet.

Varuproduktion förekommer sparsamt i detta alternativet. Service och detaljhandel dominerar. När det gäller rekreation avses här exempelvis Kortedala stadsdelsbibliotek, som är lokaliserat till Kortedala torg. Läget är motiverat av ett så centralt läge i stadsdelen som möjligt. Förmodligen är väl denna verksamhet kompletterad med någon form av bokbussystem, för att nå bättre ut i stadsdelen och ytterligare öka servicen för invånarna i stadsdelen. Något förvånande är att verkstadsvarutillverkningen har ett så centralt läge i stadsdelen som i en centrumanläggning. Det rör sig här enbart om något enstaka företag. Den övriga verkstadsvarutillverkningen i stadsdelen, är till övervägande del lokaliserade till ett samlokaliserat läge eller till ett helintegrerat läge. Flera av de halvintegrerade verksamheterna är lokaliserade till Kortedala torg, restaurangverksamhet, försäkringsverksamhet har bottenvåningsläget, medan de övriga är lokaliserade till kontorslokalerna på övervåningarna.

Några näringsområden förekommer i högre grad i centrumanläggningar än i en friliggande byggnad exempelvis:

Partihandel är i högre grad lokaliserad till centrumanläggningar än till friliggande byggnad. Partihandel är bland de helintegrerade företagen spridd till samtliga lokaliseringalternativ.

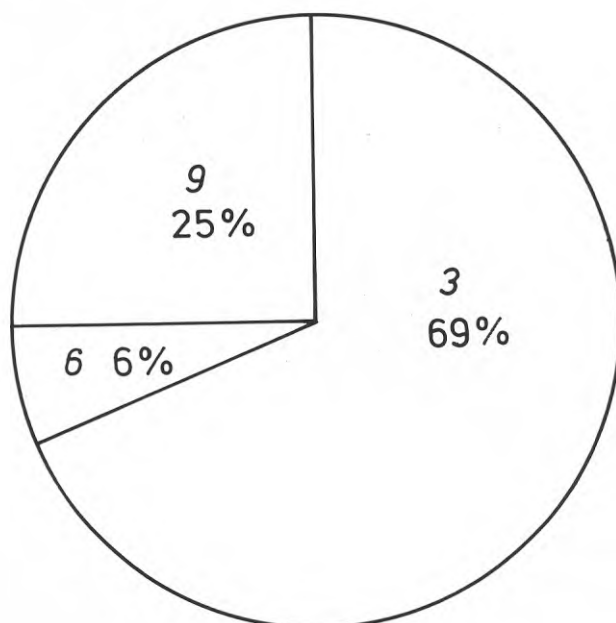
Anledningarna till att centrumanläggningar är ett attraktivt läge för partihandel, kan vara närhet till post, bank och liknande inrättningar. Å andra sidan, borde ett centrumläge ur trafiksynpunkt vara sämre för denna typ av verksamhet. Vidare, borde ett centrumläge bli dyrare ur lokalhyre-synpunkt.

Ofta är enheterna inom detaljhandel, reparationsverksamhet större, både ur sortiments- och personalsynpunkt, i centrumläget, än i de friliggande byggnaderna.

De verksamheter som återfinns enbart i centrumläget står ofta för någon typ av överordnad service. Detta kräver ett större befolkningsunderlag, vilket motsvarar ett mer centralt läge i stadsdelen.

4.6.4 VERKSAMHETER I SAMLOKALISERADE LÄGEN (1)

De samlokaliserade verksamheternas fördelning över näringar framgår av figur 4.7.

Figur 4.7 De samlokaliserade verksamheternas fördelning över näringar i stadsdelen Kortedala

Den dominerade näringen är tillverkning, men i näring 9 - offentlig förvaltning och andra tjänster ingår verksamheter, som till stor del liknar exempelvis verkstadsvarutillverkning, såsom reparation av bilar och andra motorfordon.

Förutom tillverkning av verkstadsvaror, samt reparation av dessa, förekommer tillverkning av livsmedel, pappersvaror, kemiska varor. Det rör sig dels om större enheter, dels mindre. Exempel på större enheter inom livsmedelstillverkning, är Skogaholms bageri samt Estrella Chipsfabrik (2). Exempel på mindre enheter inom verkstadsvarutillverkning, är de otaliga små och medelstora bilverkstäderna som finns lokaliserade till Kortedala, se bild 4.7.

- 1) Det totala antalet verksamheter i detta läge finns redovisat i bilaga 4.10
- 2) Företaget är intervjuat om sina erfarenheter av ett samlokaliserat läge. Se kap 5

Bild 4.7 Exempel på samlokaliserade verksamheter, bilverkstäder längs Dagjämningsgatan i Kortedala

Möjligheterna att öka integrationsgraden för enheter inom verkstadsvarutillverkning och reparationsverksamhet, i form av bilverkstäder, är relativt små. Dels kräver de utrymme för att ställa upp de bilar som skall repareras, dels genererar de relativt mycket trafik. Vid inventeringen iaktogs dock enstaka exempel på mindre bilverkstäder i garagelängor i anslutning till bostadsbebyggelse. Man hade slagit ihop 2-3 garageplatser och på detta sätt fått en mindre "verkstad".

Däremot borde möjligheterna att integrera de två tryckerierna i bostadsmiljö vara större. Grafisk produktion återfinns i både hel- som halvintegrerade lägen. Som en parentes kan nämnas att dessa två var kombinerade med boende.

4.7 VERKSAMHETER I GÅRDSTEN

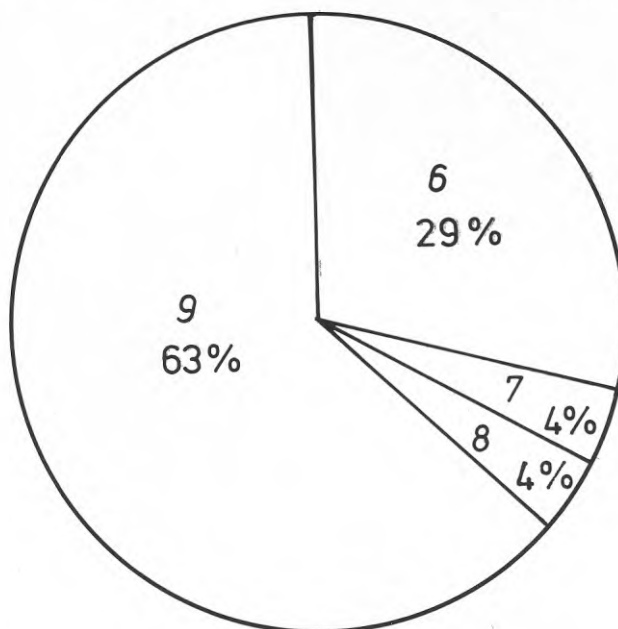
4.7.1 DET TOTALA ANTALET VERKSAMHETER

Det totala antalet verksamheter i Gårdsten är ca 50 (1). Dessa fördelar sig över 10 st näringsområden eller 4 näringar. Antalet verksamheter i de fyra näringarna framgår av figur 4.8.

De två dominerande näringarna i stadsdelen är, offentlig förvaltning och andra tjänster samt varuhandel. Båda dessa kan klassificeras som service åt

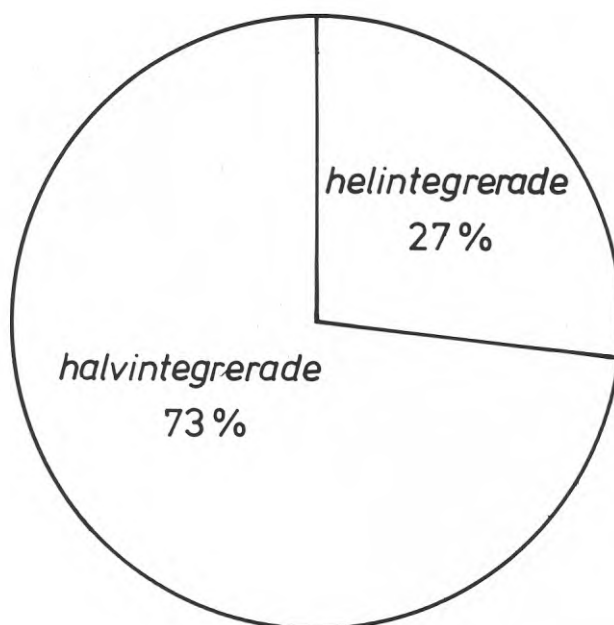
1) Verksamheternas fördelning över näringsgrenar och lägesalternativ framgår av bilaga 4.11

stadsdelens invånare, s k lokal boendeservice. Inom näring 9 dominerar näringsområdet undervisning-forskning-sjukvård och inom näring 6, är detaljhandeln mest frekvent. Någon tillverkning, näring nr 3, förekommer ej i området (1).

Figur 4.8 Det totala antalet verksamheter ≥ 50 fördelade över näringar i stadsdelen Gårdsten

Det totala antalet verksamheter i stadsdelen fördelar sig över indelningsgrunderna enligt figur 4.9.

Figur 4.9 Det totala antalet verksamheter i Gårdsten fördelade över indelningsgrunderna

- 1) Ev kan ett AMS-projekt den s k Textilverkstaden, klassificeras som textiltillverkning. Den har dock vid detta materialets beräkning förts till näring 9 offentlig förvaltning och andra tjänster

Den lokaliseringsnivå som dominerar i stadsdelen är den halvintegrerade. Något samlokaliserat läge existerar knappast i stadsdelen. Ett mindre arbetsområde är beläget mellan Gårdsten och grannstadsdelen Lövgärdet. Detta innehåller dock enbart någon enstaka verksamhet.

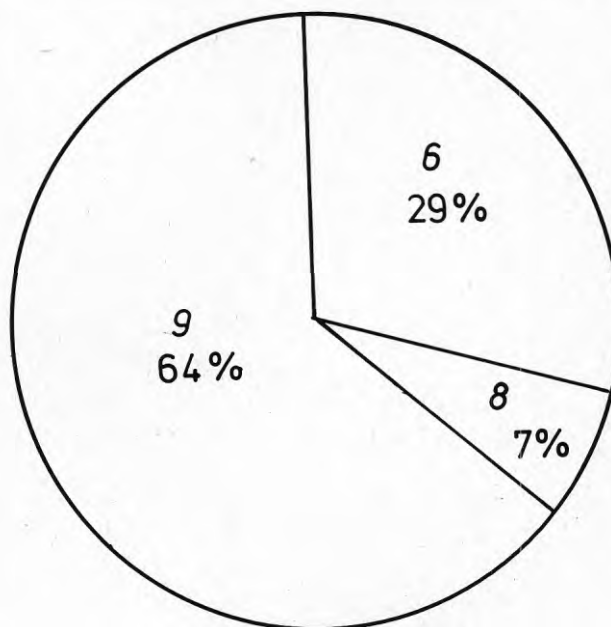
Orsakerna till det aktuella utfallet diskuteras i de kommande avsnitten.

4.7.2 VERKSAMHETER I HELINTREGRERADE LÄGEN (1)

4.7.2.1 DE HELINTEGRERADE VERKSAMHETERNAS FÖRDELNING ÖVER NÄRINGAR

Sammanlagt finns det 6 näringsområden eller 4 näringar, representerade i detta alternativ, med totalt 14 verksamheter. Dessa utgjorde ca 27 % av det totala antalet verksamheter i stadsdelen.

Verksamheternas fördelning över näringar framgår av figur 4.10.

Figur 4.10 De helintegrerade verksamheternas fördelning över näringar i stadsdelen Gårdsten

De till antalet största näringsområdena är, undervisning-forskning-sjukvård, partihandel och rekreation.

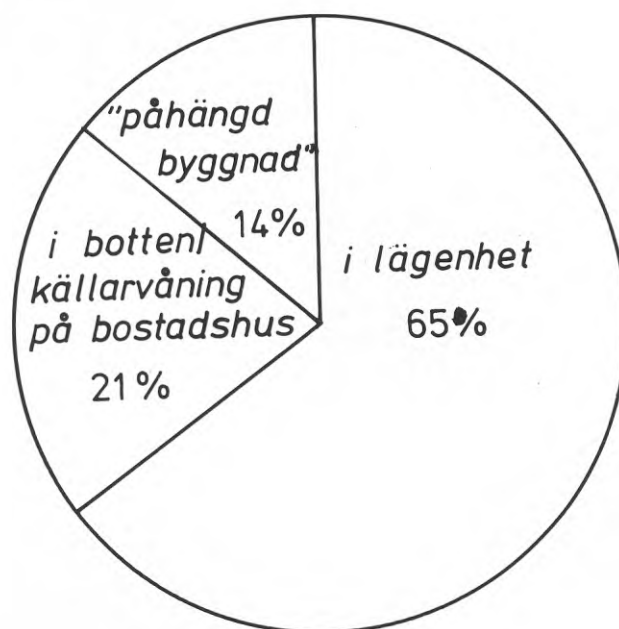
Det mest frekventa näringsområdet är undervisning-forskning-sjukvård. Dessutom förekommer bland annat partihandel, rekreativ verksamhet, detaljhandel och offentlig förvaltning.

1) Verksamheternas fördelning över lägesvalen framgår av bilaga 4.12

Verksamheterna i detta läget domineras helt av undervisning, de övriga näringsområdena har enbart något enstaka verksamhetsställe. Intressant är, att restaurangverksamhet kan pågå i ett läge i samma hus som bostäder. I Kortedala är denna verksamhet lokaliserad till en centrumanläggning. Med offentlig förvaltning avses här ett grannskapsprojekt som socialförvaltningen bedriver i lägenheter (1).

4.7.2.2 FÖRDELNING AV DE HELINTEGRERADE VERKSAMHETERNA MED AVSEENDE PÅ LÄGE

Hur de 14 verksamheterna i det helintegrerade läget fördelar sig över lägesalternativen, framgår av figur 4.11.

Figur 4.11 De helintegrerade verksamheternas fördelning över de olika indelningsalternativen i stadsdelen Gårdsten

Den vanligaste formen för helintegrering av verksamheter är i lägenhet.

Exempel på verksamhet i detta läge är stadsdelsbiblioteket på Salviagatan, se bild 4.8.

Nästan hälften av samtliga verksamheter i lägenhet tillhör undervisningsområdet - 45 %. Inom detta område är det bland annat ett lägenhetsdaghem och Gunnareds församlings pastorsexpedition, vilken stadsdelen Gårdsten tillhör. Förutom detta näringsområde, finns i lägenhet även två partihandelsföretag. Övriga verksamheter som har lokaler i lägenhet är detaljhandel, offentlig förvaltning och kulturell verksamhet.

1) Verksamhetsföreträdare finns intervjuade om erfarenheter av en lokalisering till ett helintegrerat läge, se kap 5

Bild 4.8 Exempel på helintegrerad verksamhet i lägenhet i flerfamiljshus, stadsdelsbiblioteket på Salviagatan i Gårdsten (foto: I Widen)

Lokaler i flerfamiljshusens källar- och bottenvåningar är också en yta för verksamheter.

Exempel på verksamhet i detta läge är Gårdstens Pub på Saffransgatan, se bild 4.9.

Bild 4.9 Exempel på helintegrerad verksamhet i flerfamiljshusens botten-källarvåning, Gårdstens Pub på Saffransgatan i Gårdsten

I detta alternativ finns tre näringsområden representerade, hotell-restaurangverksamhet, undervisning och kulturell verksamhet, var och en av dem står för ca 33 %.

Här återfinns ett av de två matställen som finns i

stadsdelen, det andra matstället ligger i en friliggande byggnad. De tre ovan nämnda näringsområdena återfinns i en viss hustyp som områdets norra del bebyggts med. Möjligheter borde finnas, att utnyttja dessa lokaler för fler och mer skiftande näringsområden, de ligger relativt störningsfritt i förhållande till lägenheter.

Det minst frekventa läget bland de helintegrerade verksamheterna är "påhängd byggnad".

Den enda verksamheten i detta läge är bostadsbolaget GEBEA:s områdeskontor på Saffransgatan, se bild 4.10.

Bild 4.10 Exempel på helintegrerad verksamhet i "påhängd byggnad" till ett flerfamiljshus, bostadsbolaget GEBEA:s områdeskontor på Saffransgatan i Gårdsten

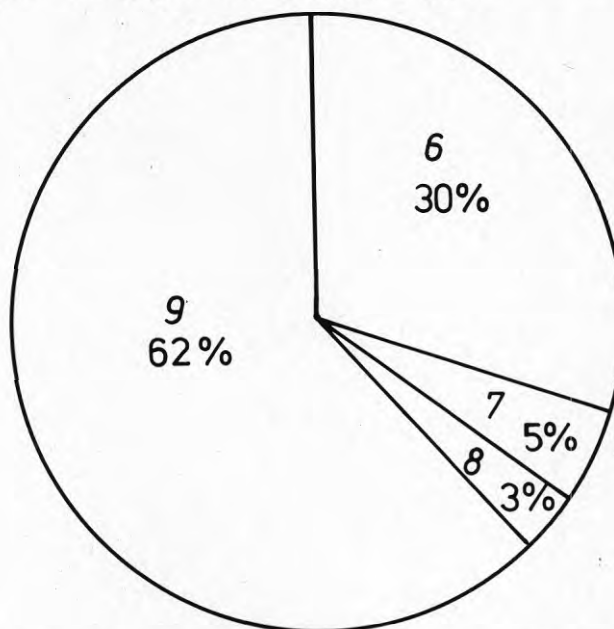
Detta alternativ är ett sällsynt alternativ för verksamhetslokalisering i Gårdsten, beroende på att få tillbyggnader av detta slaget byggts i området.

De två näringsområden som finns representerade är undervisning och fastighetsförvaltning.

4.7.3 VERKSAMHETER I HALVINTEGRERADE LÄGEN (1)

4.7.3.1 DE HALVINTEGRERADE VERKSAMHETERNAS FÖRDELNING ÖVER NÄRINGAR

Antalet halvintegrerade verksamheter är 37 stycken eller 73 % av det totala antalet verksamheter i stadsdelen. Detta läge är således betydligt mer förekommande än det helintegrerade läget. Verksamheterna representerar 8 näringsområden, alternativt 4 näringar. Verksamheternas fördelning över näringar framgår av figur 4.12.

Figur 4.12 De halvintegrerade verksamheternas fördelning över näringar i stadsdelen Gårdsten

Det halvintegrerade läget domineras av verksamheter som ger kommunal och kommersiell service till invånarna i stadsdelen, näringsområde 62 och 93. Det rör sig här inte om någon form av överordnad service som har ett större omland än stadsdelen.

Som en andra gruppering utskiljs bland annat följande näringsområden, fastighetsförvaltning, restaurangverksamhet och post, dessa näringsområden har endast något enstaka verksamhetsställe.

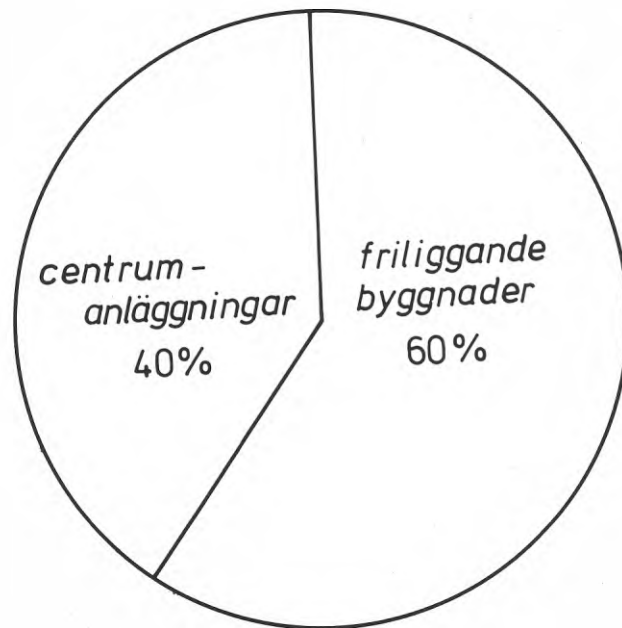
4.7.3.2 FÖRDELNING AV DE HALVINTEGRERADE VERKSAMHETERNA MED AVSEENDE PÅ LÄGE

Hur de 37 verksamheterna fördelar sig över de två indelningarna framgår av figur 4.13.

Drygt hälften av de halvintegrerade verksamheterna är lokaliserade till friliggande byggnader. Resterade 40 % till centrumanläggningar.

- 1) Bilaga 4.13 visar hur dessa verksamheter fördelar sig över indelningsgrunder och näringsgrenar

Som framgår av sammanställningen ovan, dominerar friliggande byggnader med nästan hälften (43 %) av samtliga verksamheter. Det näringsområde som är mest frekvent i detta läge, är undervisning, d v s den verksamhet som samhället bedriver för barn upp till mellanstadieålder, i form av daghem, förskola, fritidshem, bygglekplatser, parklekar. Dessa är av tradition nästan alltid lokaliserade till friliggande byggnader i bostadshusens närhet. (Undantag finns givetvis - så också i Gårdsten - ett daghem finns i lägenhet på Peppargatan.) Förutom ovan beskrivna verksamheter finns i detta lägesalternativ, detaljhandel, hotell- och restaurangverksamhet samt samfärdsl, det sistnämnda i form av en taxistation.

Figur 4.13 De halvintegrerade verksamheternas fördelning över indelningsgrunderna i stadsdelen Gårdsten

Läget i centrumanläggningar är relativt frekvent - 40 %. Inom detta läge dominerar av tradition detaljhandel, så också i Gårdsten, 47 %. Förutom detaljhandel finns det även en relativt stor andel av undervisning, 27 %, samt samhällsservice som Gårdstens kyrka och barnavårdscentralen.

Exempel på verksamhet i detta läge är

- Barnavårdscentralen på Kanelgatan, se bild nr 4.11

Bild 4.11 Exempel på halvintegrerad verksamhet i centrumanläggning, Barnavårdscentralen på Kanelgatan i Gårdsten

4.8 VERKSAMHETSUTBUDET I KORTEDALA OCH GÅRDSTEN - EN KORT JÄMFÖRELSE

Vilka skillnader respektive likheter kan iakttas vad gäller:

- vilka näringsområden som är representerade i de bägge stadsdelarna?
- vilka typer av lokaliseringsslägen som har observerats vid verksamhetsinventeringarna?

Vad gäller antalet näringsområden som finns i de båda stadsdelarna, är antalet dubbelt så många i Kortedala, som i Gårdsten (21 st i Kortedala - 10 i Gårdsten). Vid en bedömning av verksamhetsutbudet i de båda stadsdelarna, bör hänsyn tas till tidsfaktorn. Gårdsten, en tio år gammal stadsdel med många "inkörningsproblem", som t ex hög befolkningsomflyttning, stor andel outhyrda lägenheter, bristande serviceunderlag, fördröjd utbyggnad av kollektivtrafik och överordnad service. Kortedala, en stadsdel som byggdes för 25 år sedan, är en stadsdel som har "stabiliserats", här är exempelvis serviceutbud och kollektivtrafik utbyggd.

Att spekulera huruvida Gårdsten kommer att genomgå en liknande tillväxtfas som Kortedala, vad beträffar verksamhetsetablering och antalet arbetstillfällen är svårt. Kortedala är planerat och byggt för, att arbetsplatser och bostäder ska vara blandade. Detta har tagit sig uttryck i, att lokaler

för arbete finns i bostadshusen, i deras närhet eller i mindre arbetsområden i anslutning till bostadsområdet.

Så är inte fallet i Gårdsten. Här planerades eller byggdes inga lokaler för arbetsplatser, förutom för lokal boendeservice. För att antalet arbetstillfällen skall öka i Gårdsten, måste området bland annat kompletteras med arbetslokaler.

Vilka näringsområden är det då som finns representerade i Kortedala, men ej i Gårdsten?

I Kortedala finns ett mer diversifierat utbud av näringsområden, näring 1, jordbruk etc i ett enstaka fall - en handelsträdgård. Denna näring finns ej i Gårdsten. Skillnader föreligger framför allt inom näring 3, tillverkning. Denna näring saknas helt i Gårdsten. I Kortedala utgör denna näring cirka 13 % av samtliga verksamheter. Den finns både i hel-halvintegrerade lägen och i ett samlokaliserat läge.

Näring 5 - byggnadsverksamhet förekommer ej i Gårdsten. Möjligen kan de två företag som klassats som partihandel klassas som byggnadsverksamhet. I Kortedala har näringen en andel om 6 % av samtliga verksamheter. Neringen är i denna stadsdel lokaliserad till hela området.

Näring 6 - varuhandel, restaurang-hotellverksamhet finns representerad i båda stadsdelarna, med ungefär samma andel - i Kortedala (39 %) och i Gårdsten (30 %). Med andra ord knappt hälften i Kortedala och cirka en tredjedel i Gårdsten av samtliga verksamheter finns inom denna näring. Inom näringen dominerar detaljhandel - gäller för båda stadsdelarna - i Kortedala (ca 30 %) och i Gårdsten (22 %). I Kortedala finns näringen i hela området. Den dominerande andelen finns dock i de centrumanläggningar som finns i stadsdelen. I Gårdsten finns näringen i centrumanläggningar, samt 6 % i lägenhet.

Även näring 7 - samfärdsel, post- och telekommunikation finns representerad i båda stadsdelarna, näringen är dock sparsamt förekommande i båda. För Kortedalas del rör det sig om 2 % av samtliga verksamheter, medan i Gårdsten näringen utgör 5 % av samtliga verksamheter. Vad gäller lokaliseringen i stadsdelen är näringen helt integrerad i Kortedala. I Gårdsten är den spridd till dels en enstaka friliggande byggnad, dels till en centrumanläggning.

Näring 8 - bank, försäkringsväsende, fastighetsförvaltning, uppdragsverksamhet - är även den sparsamt förekommande i de bägge stadsdelarna. I Kortedala utgör andelen ca 6 % av samtliga verksamheter, varav näringsområde 83, fastighetsför-

valtning, uppdragsverksamhet, står för hälften. I Gårdsten förekommer enbart fastighetsförvaltning inom näringen och utgör ca 4 % av samtliga verksamheter. I Kortedala förekommer näringen i hela stadsdelen och i Gårdsten i centrumanläggning och bostadskomplement.

Slutligen näring 9, som består av offentlig förvaltning och andra tjänster. I Kortedala utgör denna näring ca 35 % av samtliga näringar. Inom näringen dominerar näringsområde 93 - undervisning, forskning, sjukvård (20 % av samtliga verksamheter). Men även näringsområde 95 - reparation, tvätt och annan serviceverksamhet har en stor andel, ca 11 % av samtliga verksamheter.

I Gårdsten är denna näring helt dominerande - ca 63 % av samtliga verksamheter i området. Liksom i Kortedala dominerar näringsområde 93 - drygt hälften av samtliga verksamheter i Gårdsten återfinns inom denna näringsgren.

I Kortedala finns näringen lokaliserad till hela stadsdelen. Men för det dominerande näringsområdet 93, är det mest frekventa läget, i friliggande byggnader. Det rör sig ju här, framför allt om skolor och liknande verksamheter.

I Gårdsten finns näringen spridd till hela stadsdelen. Men liksom i Kortedala finns undervisning framför allt lokaliserad till friliggande byggnader. Ytterligare två alternativ är relativt vanliga i Gårdsten - i lägenheter och centrumanläggningar.

Varför saknas då näringarna 3 och 5 i Gårdsten?

För näring 3 - tillverkning - har det förmodligen sin förklaring i att det saknas lokaler för tillverkning i området. Att näring 5 - byggnadsverksamhet - saknas kan dels bero på irrationella orsaker som, att det inte bor människor i stadsdelen som äger exempelvis en rörmokerifirma. Anledningarna till att denna näring finns representerad i Kortedala kan bland annat bero på, att det i Kortedala planerades och byggdes ett antal kontorslokaler, samt ett antal enfamiljshus. Vid inventeringen i Kortedala framkom bland annat, att näringsområde 50 finns lokaliserad till dels lägenhet, friliggande byggnad, påhängd byggnad, villa och centrumanläggningar (1).

- 1) Att näring 2 och 4 saknas har mer naturliga förklaringar. Näring 2 - brytning av mineraliska produkter. Näring 4 - el, gas, värme, vattenförsörjning. Dessa näringar är beroende av speciella lokaliseringsslägen

4.9 SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER AV RESULTATEN FRÅN VERKSAMHETSINVENTERINGARNA I DE TVÅ UNDERSÖKNINGSOMRÅDEN

4.9.1 INLEDNING

Syftet med inventeringarna är, att besvara de två inledningsvis ställda frågorna:

1. Vilka verksamheter är integrerade i bostadsmiljö, respektive separerade från den?
2. Hur är verksamheterna integrerade respektive separerade? Vilken form tar sig integreringen respektive separeringen i den fysiska miljön?

4.9.2 SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER AV DET HELINTEGRERADE LÄGET

Vilka slutsatser kan dras och vilka mönster kan urskiljas, vad beträffar verksamheterna i det helintegrerade läget?

Det mest frekventa läget bland de helintegrerade verksamheterna i Kortedala, är botten- och källarvåningarna i flerfamiljshusen.

Cirka en fjärdedel av verksamheterna pågår i lägenheter. Alternativen i påhängd byggnad och villa står för ca 10 % vardera.

Det mest frekventa läget bland de helintegrerade verksamheterna i Gårdsten, är i lägenhet.

Man kan tolka detta som, att i brist på lokaler för verksamheter, utnyttjar man den yta som finns - bostadsyta.

Vilka verksamheter dominerar?

Totalt bland de helintegrerade verksamheterna i Kortedala dominerar undervisning etc, partihandel, reparation etc samt byggnadsverksamhet.

Tillverkningsindustri står för ca 10 % i detta läget. Det är således möjligt att ha viss typ av tillverkningsindustri i samma hus som boende. De verksamheter som avses här är verksamheter med ett fåtal anställda.

Totalt sett dominerar i Gårdsten undervisning. Vad beträffar trafikmatning, som kan vara problem för verksamheter i ett helintegrerat läge, underlättas detta av Gårdstens fysiska utformning; runt bostäderna går en ringled som möjliggör utifrånmatning.

Ytterligare ett mönster som kan iakttas i Kortedala är, att vissa näringsområden, t ex byggnadsverksamhet, partihandel och undervisning återfinns i samtliga lokaliseringalternativ. Kan man tolka detta som att dessa verksamheter är "totalt" integrerbara i bostadsmiljö? D v s kan dessa fungera oberoende av var verksamhetslokalen är belägen i ett bostadsområde? Deras motpol är, exempelvis grafisk produktion, detaljhandel, samfärdsel, post- och telekommunikation som vid inventeringarna enbart återfanns i ett lokaliseringläge. Det mest frekventa läget för de senare är botten- eller källarvåning i flerfamiljshusen.

Uppenbart är att flerfamiljshusens botten- och källarvåningar är ett eftersökt läge för verksamheter av skilda slag. Här kan man både försälja och producera varor och tjänster.

En väsentlig slutsats är att service och tillverkning kan integreras i bostadsmiljö. Vissa konfliktzoner kan förmodligen uppstå, i form av trafikstörningar, problem vid skräp- och lageruppställning.

Ett förslag är, att i bostadsområden med svårigheter att hyra ut lägenheter i bottenvåningarna, göra om dessa till verksamhetslokaler. En konkurrensituation som eventuellt kan uppstå, är mellan boendeintressen - typ äldre och handikappade och verksamhetsintressen.

De näringsområden som saknas i Gårdsten bland de helintegrerade, är bland annat reparationsverksamhet och post.

Dessa återfinns i det halvintegrerade läget. De utgör någon form av överordnad service och har därför lokaliserats till en central punkt i stadsdelen.

Dessutom saknas tillverkningsverksamheter, men dessa saknas inte bara i det helintegrerade läget utan även för Gårdstens del överhuvudtaget.

De verksamhetsområden som helt saknas i det helintegrerade läget i Kortedala, är bl a livsmedelstillverkning, kemisk tillverkning, restaurang- och hotellverksamhet och bank-finansieringsverksamhet.

Beträffande restaurangverksamhet och bank är dessa lokaliserade till den största centrumanläggningen i stadsdelen. Livsmedelstillverkning återfinns däremot både i det halvintegrerade och samlokaliserade läget. Kemisk tillverkning återfinns dock enbart i det samlokaliserade läget.

Skall man tolka det faktiska lokaliseringsmönstret som, att dessa verksamheter är omöjliga att integrere-

ra i bostadshus?

Detta är svårt att svara på. Flera av verksamheterna är miljöstörande och har av denna anledning lokaliserats till samlokaliserade eller separerade arbetsområden. Dessutom genererar flera av verksamheterna trafik, t ex ett storbageri som Skogaholm, som ständigt har bilar som lastar och lossar gods. Vissa av miljöstöringarna kan kanske vara möjliga att minska, med hjälp av ny teknik och kommande lagstiftning inom området. Vidare rör det sig här om större verksamheter - flera av dessa har cirka 10-50 anställda - med allt vad detta innebär av krav på utrymme, både för personalen och deras bilar, samt för produktionen och företags bilar.

Ytterligare skäl är, att verksamheterna kan vara beroende av stora markytor runt omkring produktionslokalen, för uppställande av avfall eller stora utelager.

Att få in verksamheter med ytbehov av denna storleksklass i ett bostadsområde, kan vara svårt. Särskilt svårt är det givetvis i stadsdelar som redan är "färdigbyggda". D v s i stadsdelar där all mark redan är upptagen av bostadshus, komplement till dessa, lekplatser, skolor, affärer etc.

Möjligheterna borde dock vara större, att med hjälp av förbättrad reningsteknik, minska miljöstöringarna och lokalisera vissa av de verksamheter som idag är lokaliserade till separerade eller samlokaliserade arbetsområden, till stadsdelar som ej är fullt utbyggda eller är under planering.

4.9.3 SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER AV DET HALV-INTEGRERADE LÄGET

Verksamheterna i det halvintegrerade läget i Kortedala karakteriseras av att de är:

- . större enheter, t ex sjukvårdscentral
- . mer specialiserade verksamheter, t ex specialvaruhandel, bank
- . mer miljöpåverkande, t ex byggnadsverksamhet med trafikgenerering

Flera av dessa verksamheter, utgör stadsdelens överordnade kommunala och kommersiella service.

Men det finns också verksamheter, som har valt detta läget för att, dels få tillgång till stadsdelens service i form av detaljhandel, post, kommunikationer etc, dels kunna få en tillräcklig tomtyta, med plats för utelager m m och kunna ha bullerstörande produktion, samt att kunna ha frekventa

godstransporter. Detta senare gäller exempelvis för företag inom tillverkning och byggnadsverksamhet.

De näringsområden som saknas, i det halvintegrerade läget i Kortedala, är bland annat samfärdsel och textiltillverkning.

Dessa förekom i liten skala i det helintegrerade läget, men saknas i det halvintegrerade och samlokaliserade läget.

Det halvintegrerade läget i Gårdsten domineras av verksamheter som ger kommersiell och kommunal service till invånarna i stadsdelen.

En lokalisering till friliggande byggnader är något mer frekvent, än till centrumanläggningar. Detta har bland annat sin förklaring i, att nästan all den kommunala servicen - som är den dominerande näringen i såväl Gårdsten som i det halvintegrerade läget - av tradition nästan alltid lokaliserats till friliggande byggnader i bostadshusens närhet.

4.9.4 SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER AV DET SAMLOKALISERADE LÄGET (1)

De samlokaliserade verksamheterna utgör den minst frekventa gruppen bland lokaliseringsoptionerna. Detta bland annat på grund av, att Kortedala planerades för att inrymma verksamheter i bostadshuset eller i dess omedelbara närhet. Man förutsåg dock, att ett arbetsområde för större verksamheter skulle komma att erfordras.

Verksamheterna i detta läge är:

- dels stora tillverkningsenheter, t ex en livsmedelsindustri med ca 80 anställda
- dels sådana med behov av stora markytor för uppställning av t ex bilar, lager etc
- dels sådana med behov av möjligheter till trafikmatning, in-uttransporter flera gånger om dagen, t ex Skogaholms bageri
- dels sådana med behov av möjligheter till miljöstörande verksamheter, t ex svetsningsarbeten

- 1) Förhållandena som redovisas i detta avsnitt avser enbart Kortedala. Som beskrivits tidigare i texten, finns ett mindre arbetsområde samlokaliserat med Gårdsten-Lövgärdet. Detta innehåller endast en verksamhet, denna är intervjuad, se kapitel 5

De näringsområden som saknas i det samlokaliserade läget är framförallt "hela servicesidan", både den kommunala och den kommersiella. Detta är förmodligen en av ett renodlat arbetsområdes största brister.

Problemet blir störst, för de verksamheter som är lokaliserade till separerade arbetsområden, på långt avstånd från bostadsområden.

I Kortedallas fall, utnyttjar verksamheterna i det samlokaliserade läget serviceutbudet i bostadsområdet. Men vissa verksamheter har exempelvis infört ändrade arbetstider, för att de anställda skall hinna gå och handla på lunchen.

5

INTERVJUER MED VERKSAMHETSFÖRETRÄDARE I KORTEDALA OCH GÅRDSTEN VÅREN - HÖSTEN 1978

5.1 SYFTE

Syftet med intervjuerna är, att ta del av de erfarenheter som verksamhetsföreträdare har, av en lokalisering till ett bostadsområde respektive ett arbetsområde. Vidare är syftet, att ytterligare belägga BBU-projektets tredje hypotes, att:

"det finns verksamheter för vilka det är bättre att ligga i eller intill bostadsområden än i arbetsområden".

5.2 METOD

Urvalsprinciper

Av det ovan beskrivna syftet följer, att man vid urvalet av verksamheter som skall intervjuas bör välja ut:

- . dels verksamheter som är lokaliserade till bostadsområden, d v s hel- och halvintegrerade lägen
- . dels verksamheter som är lokaliserade till arbetsområden, d v s samlokaliserade eller separerade lägen.

Antalet från varje kategori blir beroende på de båda stadsdelarnas innehåll, vad gäller verksamheter i hel- och halvintegrerade respektive samlokaliserade och separerade lägen. I Kortedalas fall är, på grund av den höga integreringsgraden i stads-

delen, antalet verksamheter i arbetsområden få (ca 6 % av det totala antalet verksamheter finns i ett dylikt läge). För Gårdstens del finns endast en samlokaliserad verksamhet. Resterande verksamheter i denna stadsdel är, att betrakta som hel- eller halvintegrerade.

Totalt intervjuades nio verksamheter (1). Av dessa ligger sju i Kortedala och två i Gårdsten/Lövgärdet.

5.3 ANALYS AV INTERVJUMATERIALET

Vid "tolkningen" av resultaten från intervjuerna, bör man uppmärksamma, att förhållandena till ca 80 % avser Kortedala - d v s en stadsdel med utbyggd kommunal och kommersiell service. Skulle dessa verksamheter varit lokaliserade till Gårdsten, hade servicen måst byggas ut, för att uppfylla verksamheternas krav på service i nära anslutning till verksamhetsstället.

Verksamheterna representerar följande näringsområden:

. Livsmedelsindustri	SNI - 31
. Textiltillverkning	SNI - 32
. Grafisk produktion	SNI - 34
. Verkstadsvarutillverkning	SNI - 38
. Byggnadsverksamhet	SNI - 50
. Försäkringsverksamhet	SNI - 82
. Uppdragsverksamhet	SNI - 83
. Offentlig förvaltning	SNI - 91

Företaget inom livsmedelsindustri (SNI-31), är belägen i ett samlokaliserat arbetsområde i Kortedala och etablerades i stadsdelen 1962. Tidigare var man lokaliserad till Borås. Antalet anställda är ca 80, varav ca 60 är kvinnor. Andelen tjänstemän är ca 25 stycken. Majoriteten av de anställda bor i Kortedala eller Bergsjön.

Textiltillverkning (SNI-32), representeras av en industri som är belägen i ett samlokaliserat arbetsområde mellan Gårdsten och Lövgärdet. Företaget har tidigare varit lokaliserat till Marieholms

1) Verksamheternas läge i de båda stadsdelarna framgår av kartorna 5.1 och 5.2 i kartbilagan
Introduktionsbrev och intervjuformulär återfinns som bilaga 5.1 och 5.2

arbetsområde. 1952 flyttades tillverknigen till ett halvintegrerat läge mitt i Kortedala. 1975 - 1977 flyttades verksamheten till det nuvarande läget. Antalet anställda är ca 110 stycken varav 19 är tjänstemän. Majoriteten av de anställda bor i Kortedala eller i intilliggande stadsdelar. I samband med flyttningen uppstod vissa personalproblem, bl a på grund av de långa arbetsresorna, som uppstod vid den nya lokaliseringen. Nyrekryteringen har främst skett från Lövgärdet och Rannebergen, den senare stadsdelen är belägen i Angered.

Inom området grafisk produktion (SNI-34), intervjuades två verksamheter med olika produktion. Båda verksamheterna har ett halvintegrerat läge i Kortedala. De ligger båda i två före detta livsmedelslokaler, vilka de har övertagit med små ombyggnader. Den ena verksamheten, hade som första lokalisering olika helintegrerade lägen i Mölndal och 1954 flyttade man till centrala Göteborg. 1964 flyttade företaget till Kortedala. Antalet anställda har växlat från nio sycken 1964, till fem stycken 1978. Av dessa bor några i Kortedala-Bergsjön och några på Hisingen.

Den andra verksamheten, låg tidigare i Västra Frölunda och flyttade 1973 till Kortedala. Antalet anställda är fyra plus ägaren. Av dessa fyra bor två i Västra Frölunda, och en i Kortedala, en i Lövgärdet.

Verksamheten inom verkstadsvarutillverkning (SNI-38), ligger tillsammans med en av verksamheterna inom grafisk produktion, i en friliggande byggnad i Kortedala. Verksamheten har tidigare varit lokaliserad till först Majorna och senare Kortedala (Dagjämningsgatans arbetsområde). För närvarande är det ett enmansföretag, där ägaren bor på Hisingen.

Verksamheten inom byggnadsverksamhet (SNI-50), har ett halvintegrerat läge i Kortedala, tillsammans med ett yrkesgymnasium, i en friliggande byggnad i södra Kortedala. Verksamheten startades 1950 i Lerum. 1957 flyttades tillverknigen till Kortedala Torg och 1971 till sitt nuvarande läge. Antalet anställda är 14 plus ägaren, 11 stycken är kollektivanställda - resten tjänstemän. Samtliga kollektivanställda bor i Kortedala-Bergsjön.

Försäkringsverksamhet (SNI-82), representeras av ett försäkringsbolag med ett helintegrerat läge i ett bostadshus i Kortedala. Kontoret har tidigare haft ett centrala-stan läge, därefter flyttade det till Munkebäckstorg, till Kortedala flyttade det 1963. Vid tiden för intervjun flyttade verksamheten på grund av sammanslagningar inom bolaget till Gamlestadstorg. Av de anställda bor några i Kortedala, resten är spridda över hela Göteborgs-regionen.

Ett företag inom uppdragsverksamhet (SNI-83), har ett halvintegrerat läge i en centrumanläggning i norra Kortedala. Personalstyrkan har varierat och är för närvarande fem anställda och två ägare. Nästan samtliga bor i området eller i dess närhet.

Offentlig förvaltning (SNI-91), representeras av en verksamhet med ett helintegrerat läge i en lägenhet i Gårdsten. Verksamheten startade 1974 i en annan lägenhet och flyttade 1975 till det nuvarande läget. För närvarande är sex personer samsatta inom verksamheten. Av dessa bor en i området, medan de övriga bor i centrala stan och i de östra stadsdelarna.

De verksamheter som intervjuats har följande lägesalternativ:

- . i arbetsområde, samlokaliserat läge
- . i friliggande byggnad i bostadsområden, halvintegrerat läge
- . i centrumanläggning, halvintegrerat läge
- . i källarvåning i bostadsområde, helintegrerat läge
- . i lägenhet i bostadsområde, helintegrerat läge

Verksamheterna ger en relativt god täckning, vid en jämförelse med de lokaliseringsslägen som iakttagits vid verksamhetsinventeringarna.

5.4 VERKSAMHETSFÖRETRÄDARNAS ERFARENHETER AV ETT INTEGRERAT RESPEKTIVE SEPARERAT LÄGE

Verksamheternas erfarenheter kan spaltas upp enligt figur 5.1.

5.4.1 POSITIVA ERFARENHETER AV INTEGRERING

Nästan samtliga verksamheter tar upp skadegörelse (inbrott)/vandaliseringsaspekten. På grund av den kontroll, som trots allt råder i ett bostadsområde, är antalet inbrott o dyl få. Flera yttrade spontant, att de kände sig tryggare i ett bostadsområde. Några hade exempel på, att boende ringt till polis och på så sätt stoppat försök till inbrott. Några nämner också, att man har kontakt med boende - framför allt barn och ungdom och att man på detta sätt kan påverka dessa att ej vandalisera. Flera verksamheter låter barn komma in och titta på produktionen, t ex verkstadsvarutillverkning. Detta gäller även de anställdas barn.

Några verksamhetsföreträdare tar upp närheten till arbetskraft som ett centralt lokaliseringskriterium. Vid eventuella flyttningar sökte dessa verksamheter Angered-Bergsjön, som ett nytt lokaliseringssläge. Dessa verksamheter har ett direkt behov av, att ligga i ovan nämnda bostadsområden eller i

	INTEGRERING	SEPARERING
+	<ul style="list-style-type: none"> • tillgång till kollektivtrafik • nära till arbetskraft • minskad skadegörelse, inbrott etc • lugnare arbetsmiljö • tillgång till service • nära till kunder • få eller inga parkeringsproblem • billiga lokaler 	<ul style="list-style-type: none"> • man kan ha produktion igång dygnet runt • man kan samarbeta med andra företagare • möjlighet till viss expansion • man kan ha avfall stående • inga problem med trafikgenerering
-	<ul style="list-style-type: none"> • svårt att expandera • vissa problem med trafikgenerering • problem med att ställa upp avfalls- containerer • vissa problem med ändamålsenliga lokaler • man får ta viss hänsyn - ej produktion kvälls- och nattetid 	<ul style="list-style-type: none"> • långt till arbetskraften • problem med serviceförsörjningen för anställda och företag • dåliga kollektivtrafikförbindelser • minskad tillgänglighet för kunder • ökade risker för vandalisering

Figur 5.1 Verksamhetsföreträddarnas erfarenheter av ett integrerat respektive separerat läge
OBS - Resultaten är ej rangordnade

dess närhet. Bland annat på grund av, att frånvaron och personalomsättningen kan öka, ju längre arbetsresan blir. Vissa svårigheter med personalrekryteringen kan befaras, om man väljer ett separat läge. Dessa förhållanden gäller förmodligen för verksamheter som har utbildad och lågt betald arbetskraft. Men kan också vara av betydelse för verksamheter som har specialutbildad personal. De senare verksamheterna, är ofta beroende av visst hantverkskunnande eller dylikt, vilket kan vara svårt att ersätta vid en eventuell flyttning. Därav följer, att man, i vissa fall, tillsammans med personalen söker ett optimalt lokaliseringsläge. Ett läge som är bra både för dem anställda och för verksamheten.

Närheten till kunder, är ett viktigt lokaliseringskriterium, för de typer av verksamheter som vänder sig till den så kallade privatsektorn. Detta uppnår man i ett halv- eller helintegrerat läge. Flera verksamheter väljer dock ett hel- eller halvintegrerat läge beroende på, att man har kunderna så spridda över hela landet, att det spelar ingen större roll var man har sina lokaler. För dessa verksamheter, är det i stället av avgörande betydelse, att det finns tillgång till service av olika slag i omedelbar närhet. Någon verksamhet har i stället valt ett läge på avstånd från största kunden. Detta för att inte ständigt behöva diskutera de aktuella arbetsuppgifterna.

Ett lokaliseringskriterium, som nästan samtliga verksamheter poängterar som positivt med integrerade lägen, är tillgången på pakreringsutrymmen till ingen eller låg kostnad. Några verksamheter har tidigare haft mer centrala lägen i staden. I detta läget hade man haft perkeringsproblem både för kunder, men också för leveranser av olika slag. Dessa problem, har man kunnat undvika vid en lokalisering till Kortedala.

Serviceutbudet i området är av stor betydelse för många verksamheter. Nästan samtliga utnyttjar de lokala post- och bankkontoren. En verksamhet har vid lokaliseringen till området ej fått någon postbox - samtliga postboxar i området var upptagna - man fick därför ta en postbox i ett angränsande distrikt. Verksamheterna är också i stort sett nöjda med det serviceutbud som finns i stadsdelen. Men man saknar flera komponenter, för att man skulle få ett fullständigt serviceutbud, däribland ett bra sorterat byggvaruhus och matställen.

Miljön i bostadsområdet nämns av några verksamheter. Man upplever (flera har erfarenhet av mer centrala lägen) miljön som lugn - utan störande moment. Samt, att det ges möjligheter för de anställda, att utnyttja de naturområden som finns i området under rasterna.

5.4.2 NEGATIVA ERFARENHETER AV INTEGRERING

Vad är det då som är negativt med integrering?

Det uppstår störningar av olika slag för grannarna. De störningar som nämndes, är problem vid uppställning av skräp av olika slag, flera verksamheter har behov av en låsbar container. Den bör vara låsbar av det skälet, att barn letar efter skatter i containern och kan skada sig på innehållet, t ex glaskross.

Ett annat problem är trafikgenereringen (även om detta nämndes av ett fåtal). Sammanhängande med trafikgenereringen är parkeringsproblemet. En verksamhet med mycket trafik "stjäl" ofta kundparkeringsplatser för intilliggande, vilket kan leda till osämja grannar emellan. För verksamheter med dessa behov, är halvintegrerade lägen att föredra, både ur verksamhets- och boendesynpunkt.

Förutom de ovan nämnda störningarna, anser någon verksamhet, att man får ta viss hänsyn till de boende. T ex går det ej att svetsa nattegård på g a det ljussken som uppstår. Detta kunde man ha gjort, om man hade haft ett samlokaliserat eller separerat läge.

Ett problem som verksamheter i integrerade, samlokaliserade och separerade lägen tar upp, är hinder vid expansion. En verksamhet som behöver expandera, märker, att i arbetsområdet kan man i bästa fall expandera en gång på den nuvarande tomt. Samma begränsningar har verksamheten i bostadsområdet, på g a, att ytorna runt omkring fastigheten redan är bebyggda eller avsedda för andra ändamål. Svårigheterna vid expansion är snarare ett generellt problem för bebyggd miljö över huvudtaget, än ett integrerings- separeringsproblem.

5.4.3 POSITIVA ERFARENHETER AV SAMLOKALISERADE LÄGEN

Vad är positivt för verksamheter i samlokaliserade lägen?

Några verksamheter tar upp expansionsproblemen, som man anser skulle vara lättare att lösa i ett arbetsområde. Detta kan kanske ske vid ett å två tillfällen sedan är tomtens kapacitet utnyttjad. Detta gäller även under förutsättning, att man vid etableringstillfället köpte mark att expandera på. Det senare är en fråga om företagets finansiella situation vid etableringstillfället och markpriset i arbetsområdet.

Möjligheten att ha avfall av olika slag stående,

nämns av flera typer av verksamheter, t ex byggnadsverksamhet och livsmedelsindustri.

Några verksamheter menar, att man behöver ta mindre hänsyn till grannar i ett arbetsområde, man kan t ex utföra vissa verkstadsarbeten på sen kvällstid eller nattetid.

En fråga som hänger samman med störningsfrågan, är trafikgenereringen. I ett samlokaliserat eller separerat läge har man möjlighet, att ha frekventa in- och uttransporter dagligen.

Samarbete med andra verksamheter, anser flera verksamhetsföreträdare, skulle underlättas om man låg tillsammans i ett arbetsområde. De verksamheter som ligger i enskilda fastigheter i ett sådant område, uppger dock, att detta samarbete är minimalt. Företagareföreningar finns exempelvis i vissa arbetsområden. Intresset varierar dock mellan arbetsområdena.

5.4,4 NEGATIVA ERFARENHETER AV SAMLOKALISERADE LÄGEN

Ett avskilt läge leder till ett stort reseavstånd för arbetskraften. Vilket bland annat kan leda till, ökad frånvaro, ökad personalomsättning och problem vid nyrekrytering av arbetskraft. Det kan också uppstå problem med serviceförsörjningen, för verksamheten och de anställda, brist på matställen och affärer är sådana exempel.

Ytterligare problem i detta läget är, transporter, både för verksamheten och för de anställda, för den senare gruppen gäller detta kollektivtrafiken.

Ett med ovan nämnda sammanhängande problem är, avståndet till kunderna och verksamhetens tillgänglighet för dessa. Detta gäller bland annat för bilverkstäder och liknande verksamheter.

Skadegörelse, i form av vandalisering eller inbrott, uppger flera vara större i separerade och samlokaliserade lägen. På grund av att lokalerna står tomma nattetid och under helger. Verksamheter i dessa lägen, har haft inbrott i produktionslokaler, bilar etc. Även brand, har noterats oftare, efter en flyttning till ett samlokaliserat läge från ett tidigare halvintegrerat läge.

5.5 SLUTSATSER

De slutsatser, som kan dras av denna intervjuserie med verksamhetsföreträdare, är flera. Det finns anledning, att anknyta till den i kapitlets början

presenterade hypotesen:

"att det finns verksamheter för vilka det är bättre att ligga i eller intill bostadsområden än i arbetsplatsområden".

Detta påstående, har fått ytterligare belägg genom intervjuundersökningen.

Figur 5.1, redovisar de positiva och negativa erfarenheter som verksamhetsföreträdare har, av de olika lägesvalen. De slutsatser som är särskilt intressanta är:

att tillverkning av olika slag, kan ske i själva bostadshuset (det helintegrerade läget), utan alltför stora omgivningsstörningar. Men, att viss tillverkning, bl a grafisk produktion, verkstadsvartutillverkning, byggnadsverksamhet (som i vissa fall kan räknas till produktion) kan, genom att lokaliseras till ett halvintegrerat läge i stadsdelen, uppnå större fördelar i detta läge, än i ett helintegrerat eller samlokaliserat läge. Detta gäller speciellt för verksamheter med ca 5-15 anställda och med vissa omgivningsstörningar, i form av exempelvis trafikgenerering.

Ytterligare underlag och kommentarer till denna slutsats är följande;

Att de boende i bostadsområden har behov av service av olika slag, har man helt accepterat vid planeringen av stadsdelar. Detta sätter spår i stadsdelarna bl a genom, att man vid planeringen av dessa, avsätter utrymme för handel (framför allt detaljhandel - sällan för partihandel som trots allt är ett vanligt inslag i stadsbygden. Åtta procent av samtliga verksamheter i Kortedala idag finns inom detta näringsområde), samt kommunal och övrig kommersiell service. Man planerar speciella områden på centrala platser i stadsdelen för dessa, där man kan samla dem, för att på detta sätt ge de boende en så bra service som möjligt. Men man ser samtidigt till, att lokaler avsätts i kvarteren för de mindre butikerna.

För de övriga arbetsplatserna i stadsdelen, framför allt inom näringen tillverkning, är läget annorlunda. Här avsätts markyta i separerade lägen, väl avskilda från bostadsområdet, med bl a barriärer i form av naturområden eller större trafikleder. Uppenbart är, att även verksamheter inom denna näring och angränsande näringar har behov av andra lägen, än enbart det separerade. De separerade lägena har sina nackdelar; skadegörelse - inbrott, långt till arbetskraft, långt till kunder och leverantörer, dålig kollektiv-trafikförsörjning. Samtidigt har de vissa fördelar; man kan ha produktion igång nattetid och kvällstid, man har små pro-

blem med trafikgenereringen, man kan i vissa fall expandera och man kan ha produktionsavfall stående.

De integrerade lägena har många fördelar; minskad skadegörelse - inbrott, närhet till arbetskraft, bra arbets- och rekreativmiljö, nära till stadsdelens serviceutbud. I detta lokaliseringläge kan man även hitta billiga lokaler som tidigare använts för annat ändamål. Jag har, t ex funnit två företag inom grafisk produktion, som etablerat sig i före detta livsmedelsaffärer och med knappast någon ombyggnad (kylrum blir mörkrum etc) fått fullt funktionsdubbla lokaler. Lager har man fått i de lagerutrymmen som brukar vara väl tilltagna i affärer av detta slag.

Nackdelar vid helintegrerade lägen finns; vissa trafikgenererings- och trafikproblem, svårigheter att expandera etc.

Utifrån de ovan skisserade fördelarna och nackdelarna med integrerade respektive separerade lägen kan man dra slutsatsen, att:

"det är positivt för vissa typer av verksamheter att vara lokaliserade till halvintegrerade lägen i stadsdelen".

Vad man skulle kunna uppnå är följande:

Som vid all integrering av verksamheter i bostadsmiljö, blir stadsdelen mera levande, mer stadsliknande än i ett renodlat bostadsområde. Dessa förhållanden finns beskrivet i kapitel 1.

För verksamheterna, skulle man uppnå flera positiva förhållanden. Majoriteten av de intervjuade verksamhetsföreträdarna, har positiva erfarenheter av integrering. Men, man har påpekat vissa problem i det helintegrerade läget. Bl a problemen med expansionsutrymme, uppställning av avfall i container, trafikgenerering och parkeringsproblem vid leveranser, avsaknad av matställen för de anställda. Flera av verksamheterna uppger, att de har löst dessa problem vid en omlokalisering till ett halvintegrerat läge. Men, man saknar även i detta läge, kontakt och samarbete med andra verksamheter.

Lösningen på flera av de lokalproblem, som små och medelstora verksamheter inom tillverknings- och byggnadsindustribranschen har, är förmodligen en typ av hantverkshus i halvintegrerade lägen i stadsdelen. Verksamheterna, skulle då fortfarande behålla sitt läge i förhållande till arbetskraft, kunder etc. Men, man skulle samtidigt kunna gå samman om flera funktioner och på detta sätt, lösa flera av de bristproblem, som man vid intervjuerna angav. De funktioner man skulle kunna gå samman om, är exempelvis, gemensamma administrationsdelar. Som exempel kan nämnas, att en av verksamheterna har en dataanläggning med kapacitet på 100 löneut-

betalningar, själv var man 15 anställda. Man hade med andra ord en överkapacitet att dela med sig av, alternativt sälja.

En annan funktion, som flera klagar på, är bristen på matservering i stadsdelen. Även denna brist skulle man kunna gå samman om, givet att man låg i samma fastighet. En matservering av detta slag, skulle även kunna vara öppen för de boende i området, på tider när det inte utnyttjades av verksamheterna. Detta, skulle även kunna lösa de problem, som matställen i stadsdelar ofta har - för litet underlag.

Viss jour-verksamhet, något som nästan samtliga hantverkare måste hålla sig med. Detta skulle man kunna ha gemensamt och på detta sätt spara in på personal.

Dyrare verkstadsutrustning - även detta skulle vara möjligt att samordna. T ex vissa verktyg som är dyra i inköp och som används sällan.

Förutom de ovan skisserade funktionerna som går att samordna, skulle man även kunna uppnå mer sociala effekter. Mindre verksamheter, med 2-3 anställda, skulle inte bli så isolerade - de skulle få kontakt med andra arbetskamrater. På sikt skulle detta kunna leda till, ett bättre arbetsklimat och eventuellt till en minskad personalomsättning.

Vad beträffar tillgången på mark i stadsdelarna för verksamheter i halvintegrerade lägen, borde det vara lättare att finna lämpliga markbitar av denna storlek, än att avsätta stora markbitar för separerade arbetsområden. Allra lättast blir det givetvis vid nybyggnation av stadsdelar. Men möjligheter borde även finnas, att vid stadsplaneinventioner av redan bebyggda stadsdelar finna markytor som uppfyller storlekskravet.

6

MARKANVÄNDNINGSPANALYS AV KORTEDALA OCH GÅRDSTEN

6.1 SYFTE

Syftet med markanvändningsanalysen är att besvara frågorna:

1. I vilken utsträckning överensstämmer det i stadsplanen tänkta verksamhetsutbudet, med det vid verksamhetsinventeringen iakttagna utbudet? Detta med utgångspunkt från de markytor som avsatts i stadsplanen för olika ändamål.
2. Vilka variationer föreligger, såsom vilka ytterligare ytor för de olika ändamålen har ianspråktagits än de som avsatts i planen?
3. Vilka olika typer av barriärer och kontaktzoner har iakttagits?

6.2 BAKGRUND TILL MARKANVÄNDNINGSPANALYSEN

Vid verksamhetsinventeringen iaktogs ett brett utbud av skilda verksamheter i olika typer av lokaler. Dessutom iaktogs ett lokaliseringsmönster, där lokaler och markytor, dels användes till de verksamheter som de var planerade för, dels iaktogs att lokaler och markytor utnyttjades för andra ändamål än det ursprungliga.

Dessa iakttagelser gav upphov till några frågor:

- Om det i stadsdelen finns lokaler för verksamheter - genererar det ytterligare behov av verksamhetslokaler?
- Om man i stadsplanen avsatt markytor för verksamheter, ökar sannolikheten att det i området finns ett mer diversifierat utbud av verksamheter? Dvs kan man iaktta någon typ av multiplikatoreffekt vad gäller breddandet av verksamhetsutbudet?
- Vilka faktorer är det, som kan medföra förändringar av markutnyttjandet i ett bostadsområde?

6.3 METOD OCH ARBETSMATERIAL

Metoden vid denna delstudie har varit följande:

På den "laga kartan" (1)(juridiska) finns markerat vilka ändamål markytan skall användas till.

Dessa markerade områden jämförs med det aktuella utfallet, som det iaktogs, vid de i stadsdelen genomförda verksamhetsinventeringarna.

Det vid inventeringen iakttagna lokaliseringsmönstret i stadsdelen har förts in på en karta (2) över stadsdelarna. Utfallet framgår av kartorna 6:3 - 6:7 i kartbilagan.

Arbets- och källmaterialet har varit:

Stadsplanekartorna och deras verbala beskrivning för resp stadsdel, samt Kartverk över Göteborg.

6.4 BESKRIVNING AV DE TVÅ STADSPLANERNA

Den mest betydelsefulla iakttagelsen vid en jämförelse mellan de bägge stadsplanerna är:

1. att det i stadsplanen för Kortedala klart uttalas att det är av stor vikt för invånarna i stadsdelen att arbetsplatser integreras i stadsdelen "och med hänsyn till dem (kostnads- och exploateringskalkyler) och till önskemålet att i möjligaste mån bereda arbetstillfällen inom planområdet, särskilt för den kvinnliga arbetskraften, har industriområdet givits ungefär samma areal som i

- 1) Laga kartor för respektive stadsdel finns i kartbilagan som bilaga 6.1 och 6.2
- 2) Underlagskartan är kopierad ur Kartverk över Göteborg

dispositionsplanen". (1)

I stadsplanen poängteras även vikten av att detaljhandeln i möjligaste mån integreras i bostadsbebyggelsen. "De mindre butiksgrupperna, innehållande närhetsbutiker och dylikt, har också utökats till såväl antal som omfattning. Dessutom finns möjligheter till inredande av enstaka små butiker i bostadshusens bottenvåningar." "Detta bör dock inte hindra att bostäder för vissa kategorier boende - för ensamstående, för barnlösa familjer etc - inredes i viss utsträckning i centrumbebyggelse." (1)

2. I generalplanen för Angered-Bergum beskrivs planerna för arbetsplatsernas lokalisering enligt följande:

"De framtida arbetsplatserna i Angered-Bergum kan med avseende på belägenhet i stort fördelas enligt följande:

Arbetsplatser i och invid Angered centrum
 Arbetsplatser inom övriga verksamhetsområden
 Arbetsplatser i och invid bostadsområden" (sid 64)

Vad gäller de först nämnda arbetsplatserna, tänker man sig lokalisering enligt dessa principer:

"Det förutsättes här i enlighet med centrumutredningen att den helt övervägande delen av kontorsvolymen har krav på ett läge inom eller i omedelbar anslutning till ett stort kommersiellt centrum. Generalplanen redovisar därför i nära anslutning till Angered centrum markområden för kontor och liknande verksamheter.

För arbetsplatser inom övriga verksamhetsområden har man tänkt sig följande lokalisering:

"Verksamhetsområdena för industri har till helt övervägande del samlats i ett sammanhängande band i planområdets södra del. Lärjeån och den östvästliga motorvägen utgör på en lång sträcka ett brett skyddsområde mellan föreslagna bostads- och industriområden."

Som arbetsplatser i och invid bostadsområden, har man i första hand tänkt sig s k "lokal boendeservice" - detaljhandel, daghem, fastighetsskötsel m m.

I generalplanen hänvisas ofta till att den mer detaljerade planläggningen av resp stadsdel bör ske vid upprättandet av resp stadsplan.

1) Källa: verbala beskrivningen till stadsplanen för Kortedala sid 13 22/12 1952

Vad sägs då om eventuell integration av arbetsplatser i Gårdsten.

"Enligt generalplaneutredningen för Angered-Bergum avses området använt för bostadsbebyggelse och bilda en av de bostadsenklaver som kransformigt omger Angeredens centrum. Det aktuella planområdet ligger ca 1 km nordväst om detta centrum och föreslås få bussförbindelser dit." (1) Någon markyta förutom för lokal boendeservice anges ej heller i stadsplanen. Det kan nämnas att arbete pågår med stadsplanerevideringar inom området. Detta för att skapa yta för olika former av tillverkning.

6.5 DET AKTUELLA LOKALISERINGSMÖNSTRET I DE BÅDA STADSDELARNA

Hur blev då utfallet?

Vid en genomgång av olika planområden framgår, att ytor ej använts för deras i första hand, tänkta ändamål. Detta kan bero på flera orsaker. Bl a avsätts så stora ytor till olika ändamål i planerna att de ännu ej har utnyttjats för det avsedda ändamålet. Orsakerna i sådana fall är bl a att stadsområdet inte utbyggs i den skalan som var avsikten vid planarbetet, detta på grund av lågkonjunktur och utflyttning från kommunen.

Andra exempel på ändamålsförskjutningar är, att markytor i första hand avsätts till bostadsändamål. Men på grund av lokalbrist eller brist på adekvata lokaler, utnyttjas dessa för verksamheter av andra slag, exempelvis tillverkning eller handelsändamål.

Ytterligare exempel på ändamålsförskjutningar är strukturomvandlingar i "förstagerationsbranschen", bland annat inom detaljhandeln. Vilket haft den effekten att detaljhandeln koncentrerats till vissa centrala punkter i stadsdelen. Kvar i det gamla läget har blivit en tom lokal som kan användas för andra ändamål, bland annat tillverkning eller rekreation. Vilka faktorer är det då som verkar för att markytor utnyttjas för det ändamål som de i första hand är avsedda för? Den faktor som väger tyngst, är förmodligen vilka kostnader som investerats i fastigheten, i form av avloppsreningsanläggningar, eldistribution etc, för att få fram en ändamålsenlig lokal för verksamheten.

1) Källa: Verbala beskrivningen till stadsplanen för Gårdsten.

6.6 GENOMGÅNG AV MARKENS ANVÄNDNING I KORTEDALA

Stadsplanen för Kortedala har sedan dess fastställande, varit föremål för stadsplaneändringar (revideringar). Dessa har, dels avsett mindre förändringar för exempelvis parkeringsytor, dels tillskapandet av ett större område i söder.

Detta nytillkomna område (1) har i huvudsak bebyggts med flerfamiljshus. I några av dessa bostadshus, har på liknande sätt som längs Kalendervägen, verksamhetslokaler avsatts i husens sutterräng/gavelutrymmen. Till dessa lokaler har ett av de i intervjuundersökningen besökta företagen - Skandia försäkringsbolag - varit lokaliserad.

Genomgång av de olika ändamålsbeteckningarna (2) i stadsplanen - viktiga förändringar och stabiliteten i markutnyttjandet (3):

A- "allmänt ändamål"

Dessa ytor används idag för detta ändamål.

B- "endast för bostadsändamål"

Vad beträffar denna kategori har vissa förändringar skett. Ett antal lägenheter som i första hand varit avsedda för bostadsändamål, utnyttjas för boende i kombination med administration av olika verksamheter.

Alternativt förekommer kombinationer boende och viss sammansättningsproduktion i form av hemarbete. Dessutom utnyttjas i blygsam omfattning lägenheter för undervisning etc samt kulturell verksamhet. Däremot kan man iaktta ett oförändrat utnyttjande av de lokaler som avsatts i bostadshus (betecknat med BS på stadsplanekartan) för verksamhetsändamål. Dessa verksamheter har idag liksom vid byggnationen ett helintegrerat läge.

Ett exempel härpå är Kalendervägen med olika verksamheter.

"Gemensamhetsanläggningar" dessa har i stort sett samma markytor som avsågs i planen.

- 1) Området byggdes 1963
- 2) En beskrivning av samtliga ändamålsbeteckningar finns i bil 6:1-2
- 3) Ändamålsbeteckningarna finns inprickade på kartorna 6:1-2 i Kartbilagan

"Garageändamål etc" har ökat i omfattning. Framförallt beroende på att behovet av biluppställningsplatser har ökat. Bilinnehavet var relativt lågt vid planläggningen och byggnationen 1955, men har ökat kraftigt under 1960-70 talet. De ytor som man "knaprat" på har varit rekreationsytor i anslutning till bostadshusen.

Inom "handelsändamål" har flera förändringar skett, som en följd av strukturomvandlingen inom branschen. Centralisering av utbudet har fått till följd tomma lokaler ute i stadsdelen. De tomma lokalerna utnyttjas idag för exempelvis tillverkning - grafisk produktion, verkstadsvarutillverkning (t ex vid Decembergatan och Julianska gatan). Men används också för rekreation (t ex vid Aprilgatan) och lagerverksamhet (t ex vid Nymånegatan).

De markytor som avsatts till "industriellt ändamål" används även härtill. Förutom de ytor som avsatts i planen används ytterligare ytor till olika industrier, så utnyttjas på detta sätt tidigare handelsytor och ytor i bostadshusens botten- och källarvåningar.

Ett starkt bidragande orsak till att det faktiska etableringsmönstret har bestått är de investeringskostnader som nedlagts vid byggnationen av fastigheten i form av avlopps-reningsanläggningar-eldistribution etc.

En annan orsak är lokaliseringen i stadsdelen med närhet till arbetskraft, kunder, möjligheter till trafikgenerering etc (se vidare kapitel 5).

Nr- "lekstugeändamål etc"

Dessa ytor används idag för samma ändamål.

Ri- "idrottsändamål"

Vissa förändringar har skett genom att några ytor tagits i anspråk för bostadsändamål, skolbyggnader m m, exempelvis Assaredsskolan vid Decenniegatan.

Sammanfattning - Kortedala

I stort sett används de markytor som i stadsplanen avsatts för olika ändamål på avsett sätt.

Men vissa förändringar har inträffat. De ytor som ökat är:

- ytor för "parkeringsändamål"
- ytor för "gemensamhetsanläggningar"
- ytor för "industriändamål"

De ytor som minskat är:

- ytor för "handelsändamål"
- ytor för "idrottsändamål"

Det förändrade ytutnyttjandet kan jämföras med den förvärvsarbetande dagbefolkningens storlek i Kortedala. Denna ökade med ca 700 personer under perioden 1960-75. De näringsgrenar som har ökat sin andel av dagbefolkningen är främst tjänster och tillverkning. Andelen inom handel har däremot minskat. (1)

6.7 GENOMGÅNG AV MARKENS ANVÄNDNING I GÅRDSTEN

A- "allmänt ändamål"

Markutnyttjandet överensstämmer i stort med planen. Vissa ytor som avsatts för ändamålet har ännu ej utnyttjats. T ex "skoltomten" vid östra centrat.

B- "bostadsändamål"

På grund av bristen på ytor för olika typer av verksamheter utnyttjas bostadslägenheter för annat ändamål än det som de i första hand har avsatts till. Exempel härpå är handelsändamål (både för parti- och detaljhandel) på Muskotgatan och offentlig förvaltning - socialförvaltning på Salviagatan. Vidare textiltillverkning på Peppargatan, barnstugeändamål på Peppargatan och för rekreations- och kulturella ändamål, olika fastigheter på Salviagatan.

C- "gemensamhetsanläggningar"

I stort sett överensstämmer dessa med planen. Vissa ytor står fortfarande outnyttjade, t ex banklokalen vid östra centrat. Vid västra centrat har ytor för idrotts-bostadsservice delvis övergått till ytor för gemensamhetsanläggning.

Dd- "bostadsservice"

Överensstämmer i stort sett med planen.

Vissa av de ytor som avsatts för bostadsservice, har tidigare utnyttjats för handelsändamål, men har nu återgått till det ursprungliga ändamålet.

G- "garageändamål"

Överensstämmer med planen. Vissa ytor står dock outnyttjade.

H- "handelsändamål"

Överensstämmer i stort sett med planen. Vissa ytor står dock outnyttjade.

1) Källa: Göteborgs Stadskontor

Nr- "barnstugeändamål"

Här har vissa ytor tillkommit, t ex lägenhetsdaghemmet på Peppargatan.

Ri- "idrottsändamål"

Överensstämmer i stort sett med planen.

Sammanfattning - Gårdsten

Markutnyttjandet idag överensstämmer i stort sett med planen, även om det i planen avsatts ytor för vissa ändamål, som ännu ej utnyttjats. I den verbala beskrivningen för stadsplanen står det: "Med B betecknat område får användas endast för bostadsändamål, dock får lokaler för annat, dock ej industriellt ändamål inredas i den utsträckning byggnadsnämnden prövar detta lämpligt." Genom att tolka denna beskrivning i vid mening, menas att planmyndigheterna tolererar de verksamheter som pågår i lägenheter i stadsdelen.

De ytor som ökat är för:

- "handelsändamål"
- "gemensamhetsanläggningar" (1)
- "barnstugeändamål"
- "industriell produktion"

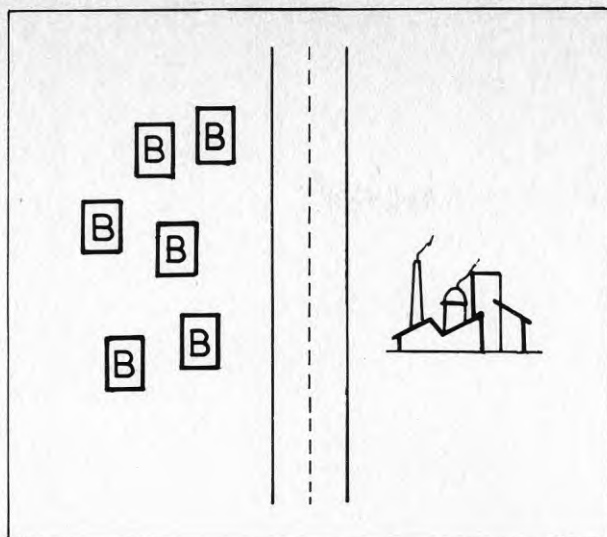
De ytor som minskat är för:

- "bostadsändamål"

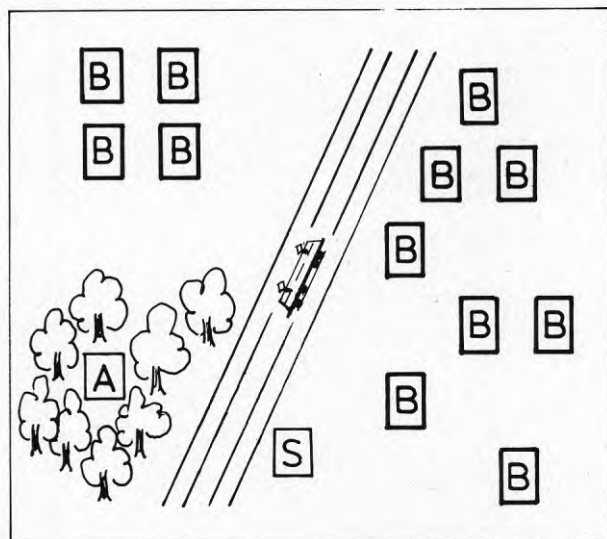
6.8 BARRIÄRER OCH KONTAKTZONER I DE TVÅ STADSDELARNA

Definition av barriär: Denna kan vara utformad på olika sätt, beroende på vilken planeringsnivå som avses. En barriär kan till exempel vara en bergskedja som hindrar en väg att förbinda två orter. I stadsbyggnadssammanhang kan en barriär i stället ha formen av en flerfilig väg eller ett naturområde.

1) I denna ingår bl a offentlig förvaltning, undervisning-forskning etc

Figur 6.1 Exempel på barriär: väg

Figur 6.2 Exempel på barriär: spårvagn och naturparti

Definition av kontaktzon: Denna term är något svårare att entydigt definiera. Henriksson m fl (1) använder sig av följande definition: "Zonen mellan dem (bostadsområden och verksamhetsområden, mitt tillägg) anser vi vara lämpligt för service, skolor, hållplatser, gemensamma grönytor m m, och det är dem vi kallar kontaktzon."

Den definition som används i denna undersökning skulle kunna formuleras som: "en kontaktzon är ytan där olika intressen möts". På helintegrerad nivå kan den utgöras av ytan närmast flerfamiljs- husets entré. På halvintegrerad nivå kan den ut-

1) Se litteraturförteckningen

göras av ett gångstråk. Samtidigt kan en gångväg utgöra en barriär. Detta är ett exempel på svårigheten att entydigt definiera begreppet. På samlokaliserad nivå kan en kontaktzon utgöras av en större parkeringsplats, som utnyttjas av både de anställda på företaget (på dagtid) och av boende (på kvälls-nattid). På separerad nivå uppstår få eller inga kontaktzoner.

Vilka barriärer och kontaktzoner har då iakttagits?

Barriärer:

på helintegrerad nivå:

Den vanligaste formen av helintegration i Kortedala är botten och källarvåningsalternativet (1) i flerfamiljshus. Därav följer att några barriärer ej har iakttagits på denna nivå. Inte heller i Gårdsten fanns några barriärer på denna nivå.

på halvintegrerad nivå:

Här finns ett flertal varianter, till exempel gångväg, spårväg, mindre naturpartier eller gator. Den vanligaste varianten på denna nivå i Gårdsten är naturpartier.

på samlokaliserad nivå:

Barriären i detta fallet utgörs i Kortedala av en gata, kombinerad med parkeringsyta på ömse sidor av gatan.

Kontaktzoner:

på helintegrerad nivå:

I Kortedala är den vanligaste kontaktzonen ytan utanför flerfamiljshusets entré. I detta läge uppstår förmodligen även vissa konfliktsituationer mellan boende och verksamheter, till exempel i form av bilkörning på ytor som barn leker (2) på.

I Gårdsten är en vanlig kontaktzon trappuppgången. Här har forskargruppen och kontorets grannar en enbart positiv erfarenhet. Grannarna kommer bland annat in och kopierar hos oss.

- 1) För ytterligare information se kap 4
- 2) Ett flertal undersökningar om barns lekmonster utomhus visar att just ytan närmast husets entré, är den som används mest, företrädesvis av de små barnen

på halvintegrerad nivå:

För Kortedalas del utgörs kontaktzonen bland annat av gångvägar mellan bostadshusen och de ofta förekommande små fristående byggnaderna. Dessa har tidigare framför allt innehållit detaljhandel men på grund av strukturomvandlingar i branschen ersatts av andra verksamheter. Här kan man tolka förekomsten av kontaktzon som enbart positiv. Det medför att de som arbetar får kontakt med andra individer än arbetskamraterna. Men det kan också medföra att avståndet mellan boende och verksamheter minskar. Detta senare tog sig uttryck i att verksamheter i detta läge spontant fick förfrågningar från skolungdom och hemmafruar om dom hade tillfällighetsarbete att erbjuda. I Gårdsten utgör på samma sätt gångvägar den vanligaste kontaktzonen på denna nivå.

på samlokaliserad nivå:

Kontaktzonen i detta läge i Kortedala består av parkeringsyta. Barriärer mellan verksamheter och boende kan i hög grad minska kontakten mellan dessa. Detta kan vara positivt i de fall de rör sig om stora eller miljöstörande verksamheter etc. Efter att ha studerat barriärer och kontaktzoner på olika nivåer i två olika typer av stadsdelar, anser jag att man inför det framtida stadsbyggandet såväl som i den befintliga stadsstrukturen bör kunna starta upp en diskussion om hur man skulle kunna minska omfattningen av barriärer och istället försöka att öka kontaktzonerna mellan verksamheter och boende. Givetvis utan att så grundläggande förhållanden som trafiksäkerhet och liknande minskas.

6.9 SLUTSATSER AV MARKANVÄNDNINGEN I DE TVÅ STADSDELARNA

- För att klara av efterfrågeförändringar på arbetsytor (1) krävs en god planberedskap för ytor av det här slaget. Möjligheten att styra arbetsytorna till ett optimalt läge (för samtliga inblandade parter) i stadsdelen ökar - om man planerar in arbetsyta från början.
- Behovet av arbetsyta i stadsdelarna är större än vad politiker och tjänstemän planerar för. I Gårdsten har inte planerats för andra typer av verksamheter än lokal boendeservice. När verksamheter typ kontor eller enklare former av tillverkning behöver arbetslokaler får man lokalisera sig till yta som i första hand är avsedd för boende.

1) Med arbetsyta avses yta för arbetsplatser

- . I Kortedala finns inga tomma lokaler utan snarare en brist på och efterfrågan av verksamhetsutrymmen.
- . Det är viktigt med olika typer av arbetsyta för att täcka in behovet av yta för olika typer av verksamheter. Så står exempelvis banklokalen i Gårdstens centrum tom, samtidigt som lägenheter utnyttjas för pastorsexpedition, bibliotek, daghem, detaljhandel etc.
- . Om man i stadsplanen avsatt arbetsyta finns det stora möjligheter att bibehålla denna yta som arbetsyta, även vid strukturomvandlingar och liknande. Området är byggt för att "tåla" en viss dimension arbetsyta. Med andra ord kommunen har vissa möjligheter att styra arbetsytorna till vissa utvalda lägen i stadsdelen.
- . Har man inte byggt in arbetsyta - kan det i vissa fall vara möjligt att ta annan yta, i form av bostadsyta, garageyta till arbetsyta. Detta kräver dock ett stadsplaneändringsförfarande och ombyggnadskostnader. Dessutom kan det ge upphov till störningar i vissa helintegrerade lägen, alternativt får man tacka nej till verksamheter som inte klarar ett helintegrerat läge på grund av omgivningsstörningar. Dessa verksamheter skulle kanske passa in utmärkt i ett halvintegrerat läge i stadsdelen. Med andra ord kommunens möjligheter att styra arbetsytorna till ett optimalt läge i stadsdelen minskar.
- . Faktor som påverkar stabiliteten: En stadsplan som avsätter ytor för olika typer av verksamheter, såväl arbets- som bostadsyta, får en hög grad av planöverensstämmelse. God planberedskap innebär att ytterligare ytor kan finnas att tillgå i stadsdelen för eventuella stadsplaneändringar.
- . Faktorer som påverkar förändringar: Väsentliga sådana faktorer är strukturomvandlingar inom näringslivet exempelvis inom detaljhandel eller förändringar inom befolkningens ålderssammansättning, i äldre bostadsområde finns ofta färre barnfamiljer, vilket bland annat kan få till följd att fler vuxna söker arbete.

7

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER AV STUDIEN

7.1 PROBLEMFÖRMULERING

I de bostadsområden som tillkommit på 60- och 70-talet finner man få eller inga arbetsplatser, förutom sådana i kommunal och kommersiell service.

Vad beror det på?

Går det inte, att blanda arbetsplatser och bostäder nu för tiden?

Att det går, att blanda arbetsplatser med bostäder, kan man bland annat iaktta, om man går runt i bostadsområden från t ex 1950-talet.

Vilka arbetsplatser är det då, som man kan blanda med bostäder och hur kan dom blandas? Vilka erfarenheter har verksamhetsföreträdare av, att vara lokaliserade till bostadsområden eller i nära anslutning till dessa, alternativt till renodlade arbetsområden?

Dessa och liknande frågor besvaras i denna studie.

7.2 KARAKTÄRISTIK AV UNDERSÖKNINGSOMRÅDEN

I denna studie, jämförs två stadsdelar i Göteborg från två olika tidsperspektiv, planerade och byggda enligt skilda principer. Den första, Kortedala (1), byggdes under 1950-talets första hälft.

- 1) *Undersökningsområdenas fysiska och demografiska struktur redovisas i appendix*

Kortedala, kan sägas vara byggd enligt principerna för en ABC (arbete-bostad-centrum)-stadsdel. I denna, finns det arbetsplatser, bostäder och en tämligen hög grad av service. Den andra, Gårdsten (1), byggdes under åren 1969-72 och är enbart avsett för boende. Arbeta måste man göra någon annanstans, exempelvis i stadens centrala delar eller på Hisingen. Service kan man få till ringa grad i stadsdelen. För att uppnå en acceptabel grad av servicetillfredsställelse måste man besöka antingen det överordnade centrat i stadsområdet, alternativt bege sig till det för regionen överordnade centrat, Göteborgs city.

7.3 VERKSAMHETER I DE TVÅ STADSDELARNA

Med hjälp av ett underlagsmaterial, okulärbesiktigades samtliga gator i de båda undersökningsområdena. Resultatet av dessa blev:

I Kortedala noterades 255 verksamheter, fördelade på 22 näringsområden eller 7 näringar (enligt SNI-definitioner).

De två dominerande näringarna är, varuhandel med restaurang- och hotellverksamhet - 39 % och offentlig förvaltning och andra tjänster - 34 %. Tillverkning utgör cirka 13 % av samtliga verksamheter i stadsdelen. Bank-försäkrings-fastighets-uppdragsverksamhet och byggnadsverksamhet står för 6 % vardera. Den minst frekventa näringen i stadsdelen är samfärdsel, post- och telekommunikationer. Dessutom finns näring 1 - jordbruk, skogsbruk representerad med ett enstaka verksamhetsställe i stadsdelen.

Vilka lokaliseringalternativ utskiljdes i stadsdelen?

Den mest frekventa lokaliseringen för verksamheter i stadsdelen, är det sk halvintegrerade läget - 61 %. Men dryft en tredjedel av samtliga verksamheter i stadsdelen är belägna i bostadshus. Det samlokaliserade läget är det minst frekventa, cirka 6 %.

Att så många verksamheter finns lokaliserade till hel-halvintegrerade lägen, är en följd av, att det i Kortedala planerats och byggts lokaler för arbetsplatser i bostadshusen och i friliggande byggnader i dess närhet.

- 1) *Undersökningsområdenas fysiska och demografiska struktur redovisas i appendix*

I Gårdsten finns ca 50 verksamheter, fördelade på 10 näringsområden eller 4 näringar.

I området dominerar offentlig förvaltning och andra tjänster. Cirka 63 % av samtliga verksamheter är att räkna till denna näring. Vid en jämförelse med Kortedala saknas flera näringar, bland annat näringen tillverkning. En förklaring till detta är, att det saknas lokaler för tillverkning i området.

Vilka lokaliseringalternativ urskiljdes i stadsdelen?

Det mest frekventa läget för verksamheter i stadsdelen är det halvintegrerade, dessa utgör ca 70 %. Resterande cirka 30 % är lokaliserade till bostadshus, framförallt till lägenheter.

I både hel-halvintegrerade lägen dominerar offentlig förvaltning och andra tjänster.

De slutsatser som kan dras av verksamhetsinventeringarna är bland annat, att:

- Det är möjligt, att integrera verksamheter i bostadsområden och då inte enbart lokal boendeservice utan även t ex tillverkning, byggnadsverksamhet, partihandel och uppdragsverksamhet.

Så t ex, är 27 % av den förvärvsarbetande dagbefolkningen i Kortedala 1975, sysselsatt inom tillverkning. 12 % av samtliga verksamheter i Kortedala finns inom näringen tillverkning.

- Det är väsentligt, att planera in lokaler för verksamheter i olika lägen i bostadsområden, t ex i bostadshuset eller i friliggande byggnader i dess närhet. Några verksamheter behöver kanske en gata eller en kulle som barriär mot bostäderna, för att kunna ligga något ostört. Men att ligga lite ostört, är inte det samma som att ha behov av, att ligga i ett renodlat arbetsområde.

7.4 NIO VERKSAMHETSFÖRETRÄDARES ERFARENHETER AV LOKALISERINGAR TILL ARBETS- RESPEKTIVE BOSTADSOMRÅDEN

Vilka inslag i bostads- respektive arbetsområdet, är det som verksamhetsföreträdare värderar som positivt respektive negativt. För att få kunskap om detta, utvaldes nio verksamheter av olika storlek, lägesalternativ i stadsdelen och näringsområde till intervjuer. De tillfrågades om sina erfarenheter av, att vara lokaliserade till ett bostads- respektive till ett arbetsområde.

Eftersom antalet arbetsplatser i Gårdsten är få, valdes endast två verksamheter i denna stadsdel, resterande intervjuer utfördes i Kortedala.

Vilka erfarenheter har då verksamhetsföreträdare av, att vara lokaliserade till bostads- respektive arbetsområden?

Det positiva med integrering är bland annat, att verksamheten har nära till arbetskraft, tillgång till service, nära till kunder, skadegörelse-inbrott är mindre på grund av den kontroll som ett bostadsområde innebär, få parkeringsproblem, tillgång till kollektivtrafikförsörjning, lugnare arbetsmiljö och en bättre rastmiljö, dessutom kan lokalhyrorna vara lägre än i stadens mer centrala delar.

Det som är negativt med integrering är bland annat, problem med avfallscontainers, lagerproblem, expansionsproblem, vissa problem med trafikgenerering samt, att man för vissa arbetsmoment får ta hänsyn till de närboende.

Vad beträffar separerade lokaliseringslägen anser flera, att det är positivt för att verksamheten kan ha produktion dygnet runt, möjlighet till trafikgenerering samt möjlighet till expansion.

Det negativa med separerade lägen är framförallt, att det är långt till arbetskraft - vilket kan påverka frånvaro och personalomsättning, "hela servicesidan" saknas, samt ökade risker för vandalisering och inbrott, är erfarenheter som de intervjuade verksamhetsföreträdarna har.

Flera av de problem som verksamhetsföreträdarna tar upp vid diskussionen om integrering, avser förhållandena i det helintegrerade läget t ex trafikgenerering, problem med större avfallscontainers. I ett halvintegrerat läge (d v s i en friliggande byggnad i bostadshusens närhet) kan man lösa en del av dessa problem och samtidigt behålla det som är positivt för verksamheter i bostadsmiljö, närhet till arbetskraft och kunder, tillgång till "hela servicesidan", en lugn arbets- och pausmiljö samt en övervakning av arbetslokaler- na nattetid och under helger med en minskad vandalisering-inbrott som följd.

Problemen med expansion är snarare ett problem för bebyggd miljö överhuvudtaget, än specifikt för integrerad miljö. Möjligheten att expandera i ett arbetsområde kan vara begränsad, på grund av, att området är utbyggt, d v s samma situation som för verksamheten i det integrerade läget.

Värt att ytterligare notera är, att ingen av verksamhetsföreträdarna uppgav, att de hade haft klagomål från omkringboende grannar.

7.5 MARKANVÄNDNINGEN I DE TVÅ STADSDELARNA

Vilken flexibilitet finns i respektive stadsdel, för att möta verksamheters efterfrågan på utrymmen. För att undersöka detta gjordes en markanvändningsanalys. Följande resultat framkom.

I Kortedala finns markyta avsatt för bostäder, arbetsplatser och service. Markyta för arbetsplatser och service finns avsatt

- i själva bostadshuset, i denna studie benämnt helintegrerat läge
- i friliggande byggnader i bostadshusens närhet eller i centrumanläggningar, i denna studie benämnt halvintegrerat läge
- i ett från bostäderna skiljt läge, men i nära anslutning till dessa, i denna studie benämnt samlokaliserat läge

Vid en jämförelse mellan de markytor som avsatts i stadsplanen och verkligheten 20 år efter planeringen och byggandet, framkommer, att de ytor som ökat var:

- ytor för parkering
- " " gemensamhetsanläggningar
- " " industriändamål

De ytor som minskat är:

- ytor för handelsändamål
- " " idrottsändamål

De förras ökning beror förmodligen på följande faktorer:

- bilinnehavet har ökat och därmed behovet av biluppställningsyta
- samhällets service till invånarna har ökat under 20-års perioden

Ökningen av ytan för industriändamål torde bero på, att Kortedalas läge i förhållande till stadens centrala delar har förbättrats, på grund av, att staden har byggts ut åt nordost - Angeredsområdet. På grund härav kan Kortedala sägas, att ha närmat sig och växt samman med stadens centrala delar. Samt, att Kortedala har ett bra serviceutbud för både invånare och verksamheter. Vidare, torde närheten till arbetskraft också ha spelat in. Avgörande är sannolikt det förhållandet, att det i Kortedala fanns lokaler för arbete redan från starten. Dessa lokaler har attraherat nya verksamheter, en multiplikatoreffekt skulle kunna ha uppstått.

Skälen till att vissa ytor minskat torde vara, att:

- strukturomvandlingen inom detaljhandeln har lett till en centralisering av utbudet, till vissa knutpunkter i stadsdelen
- behov förelegat att bygga ytterligare skolor, vilket bl a fått till följd, att man blev tvungen att ta, av den vid planeringen väl dimensionerade ytan för idrottsändamål

Förhållandena i Gårdsten skiljer sig i flera avseenden från de i Kortedala.

I Gårdsten, har man enbart avsatt yta för bostadsändamål och lokal boendeservice, här har inte avsatts någon yta för arbetsplatser. I stadsplanen hänvisas till generalplanen för Angered-Bergum, d v s det överordnade stadsområdet. I denna plan kan utläsas, att invånarna i Gårdsten m fl bostadsenkla i Angered, skall kunna beredas arbete antingen i stadsområdets huvudcentrum eller i stadsområdets södra del, dit huvuddelen av näringen tillverkning är tänkt att lokaliseras. De som inte kan arbeta i detta område, tvingas åka över den nya bron till Hisingen eller till arbetsplatser i Göteborgs city.

I verkligheten fick endast en liten andel av befolkningen arbete i Angered, vilket har fått den effekten, att flertalet tvingats åka till arbetsplatser i andra delar av regionen. En del av invånarna i Gårdsten får åka upp till 3 timmar per dag, för att komma fram och tillbaka mellan bostaden och arbetsplatsen.

Men man kan iaktta vissa förändringar vad beträffar utnyttjandet av markytan, i förhållande till vad som angavs i stadsplanen för Gårdsten.

De ytor som ökat är:

- ytor för handelsändamål
- " " gemensamhetsanläggningar
- " " barnstugeändamål

De ytor som minskat är:

- ytor som i första hand avsatts för bostadsändamål

På grund av, att man ej avsatt någon markyta för arbete, har planen inte kommit att motsvara verkligheten. De verksamheter som behövt utrymme, har "tagit saken i egna händer" - d v s man utnyttjar befintliga resurser i området, såsom outhyrda lägenheter. Detta kan i viss mån fungera - men det hade givetvis varit bättre om redan i planeringsstadiet ytor avsatts för arbetsplatser.

8

FORTSÄTTNING PÅ DELSTUDIEN

I denna studie, har jag kartlagt lokaliseringsmönster och verksamhetsstruktur i två bostadsområden. Resultaten från studien är flera. Bland annat har jag visat på möjligheten att integrera arbetsplatser i bostadsområden.

De näringsområden som är lokaliserade till helintegrerade lägen (d v s i samma hus som bostäderna), är bland annat partihandel, reparationsverksamhet och grafisk produktion. Till halvintegrerade (d v s till friliggande byggnader i bostadsområdets närhet eller till centrumanläggningar) lägen, är bland annat detaljhandel, byggnadsverksamhet och verkstadsvarutillverkning lokaliserade.

Dessutom har jag via intervjuer, skaffat mig kunskaper om vilka erfarenheter verksamhetsföreträdare har, av en lokalisering till ett integrerat respektive separerat läge. Det som upplevs som positivt med integrering, är närhet till arbetskraft, kunder, tillgång till service och minskad risk för skadegörelse-inbrott.

Jag har dessutom, via en markanvändningsanalys, fått fram resultat som kan tyda på, att om det planerats och byggts lokaler för arbete i ett bostadsområde kan en multiplikatoreffekt uppstå, vilken i framtiden medför ett ökat utbud av verksamheter. En förutsättning förefaller dock vara, att bostadsområdet uppfyller vissa krav på ett serviceutbud och att det har transportförbindelser med stadens övriga delar.

Svagheten i denna studie är, att resultaten baserar sig på undersökningar från enbart två bostadsområden. Samt, att eventuella omgivningsstörningar ej har undersökts.

På grund av dessa begränsningar, borde en fortsättning på denna studie vara dels, att öka generalitetsgraden av resultaten dels, att undersöka omgivningsstörningar från integrerade verksamheter.

Det första, skulle kunna ske i form av ytterligare verksamhetsinventeringar i fler bostadsområden.

Det senare, skulle kunna kartläggas genom intervjuer med boende och närliggande verksamheter.

Resultaten från denna studie öppnar även vägen till två nya problemområden.

Det första problemområdet skulle vara, att med likartad teknik inventera branschstruktur och lokaliseringssmönster i några arbetsområden. Man skulle alltså välja ut ett antal arbetsområden och genomföra, dels en inventering av näringar, verksamheternas storlek - mätt i t ex antalet anställda, dels intervjua verksamhetsföreträdare i arbetsområdet, om deras erfarenheter av integrerade respektive separerade lokaliseringar.

Vidare, kartlägga vilka verksamheter i arbetsområdet som har behov av ett separerat läge samt vilka som skulle kunna vara möjliga att lokalisera till ett bostadsområde.

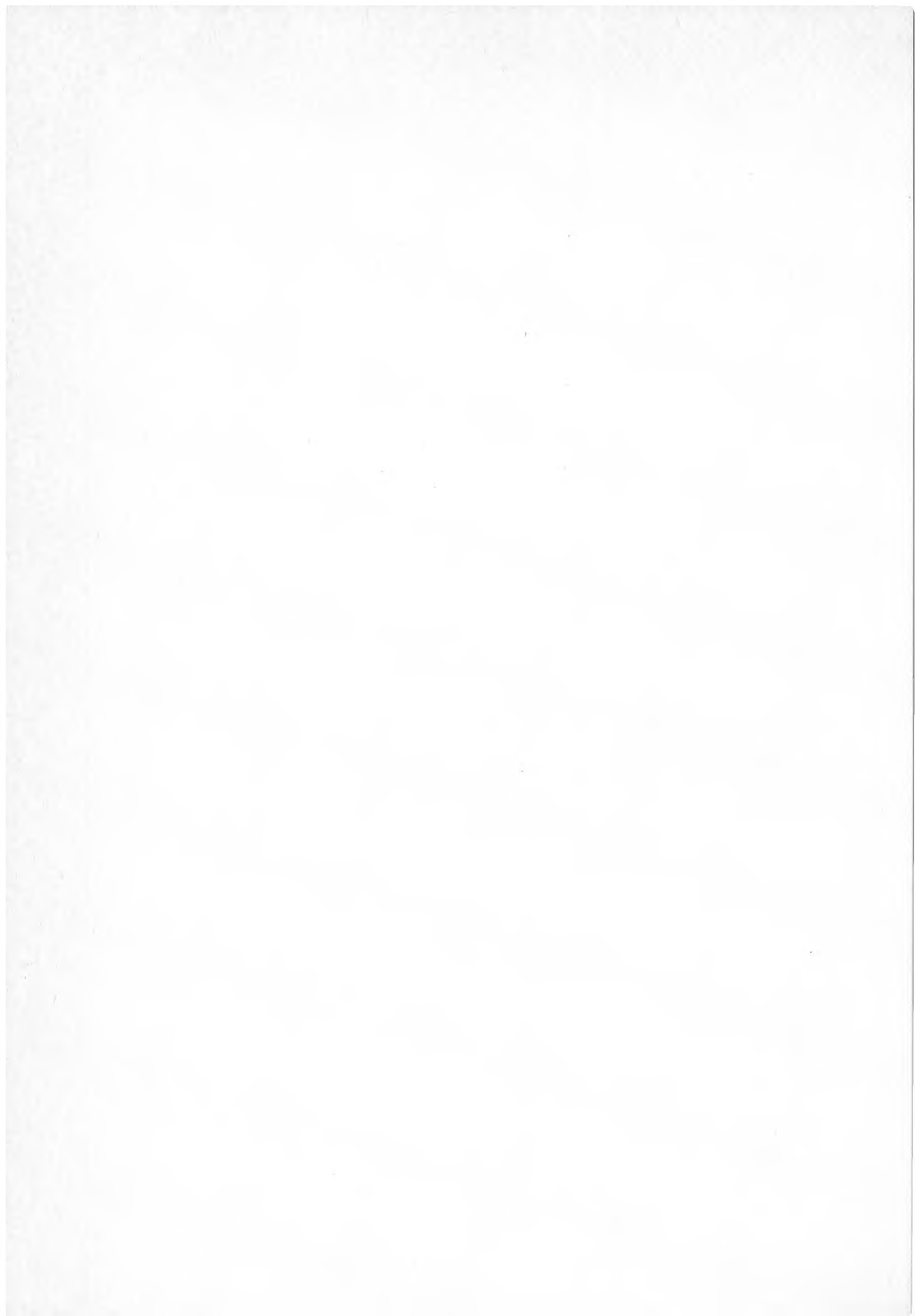
Det andra problemområdet, baserar sig på resultaten från intervjuerna med verksamhetsföreträdarna i de båda undersökningsområdena. Vid dessa framkom bland annat, att flera verksamheter har behov av att ligga i bostadsområden, för att få nära till arbetskraft och kunder, få tillgång till service, en lugn arbets- och rastmiljö samt en viss övervakning av lokalerna nattetid och på helger.

Problemen för vissa verksamheter, som föredrar en lokalisering till ett bostadsområde före ett arbetsområde, är bland annat problem med uppställande av avfallscontainers, viss trafikgenerering och behov av en yta för utelager.

Ett sätt, att tillfredsställa dessa verksamheters behov är, att bygga sk hantverkshus för "närbesläktade" näringar i halvintegrerade lägen. D v s i friliggande byggnader i bostadshusens närhet, skilda från bostäderna av en gångväg eller ett mindre naturparti. Verksamheten skulle då kunna ta del av bostadsområdets serviceutbud etc, samtidigt som man kunde ha något störande produktion och viss trafikgenerering. Dessutom skulle verksamheter kunna samarbeta med varandra, t ex i form av gemensam matsal och dyrare utrustning och in-

stallationer av olika slag.

Att studera hur dylika hantverkshus skulle kunna byggas, i halvintegrerade lägen, i befintliga bostadsområden är något som skulle kunna vara en fortsättning på denna delstudie. Gärna tillsammans med några intresserade företag och deras anställda, för att på detta sätt få in ytterligare en part; de anställda och deras erfarenheter av arbetsplatser i integrerade respektive separerade miljöer, med vad detta inneburit för deras tidsbudget, i form av exempelvis långa respektive korta arbetsresor.

APPENDIX

VAL AV UNDERSÖKNINGSOMRÅDEN - FYSISK OCH DEMO- GRAFISK BESKRIVNING AV DESSA

A 1 INLEDNING

Som framgått av kapitel två valdes Göteborg som exempel för att beskriva hur verksamheter kan vara integrerade respektive separerade i bostadsområden. Orsakerna till att Göteborg valts är flera, framför allt lokalkännedom, samt tillgång till källmaterial. Lokalkännedom är nödvändig vid inventeringen, likaså de, för en kommun ovanliga material- et i form av Lokalinventeringarna.

A 2 KRAV PÅ UNDERSÖKNINGSOMRÅDET

På grund av de begränsningar som funnits i form av tids- och resursbrist har, förutom det givna undersökningsområdet Gårdsten (1) enbart ytterligare ett bostadsområde, Kortedala (1), kunnat bearbetas. I princip har enbart ett krav på undersökningsområde ställts.

Stadsdelen skulle vara representativ för sin bebyggelseepok samt innehålla både arbetsplatser och bostäder.

Tanken är, att om intresse finns hos berörda parter, ytterligare stadsdelar skall kunna bearbetas enligt samma metod. Detta för att nå ytterligare kunskaper om, för- och nackdelar med integrering respektive separering av verksamheter. Samt vilka möjligheter det finns, att på detta sätt minska nackdelarna med den funktionsuppdelade staden. Vidare hur genom att integrera verksamheter med bostäder, det är möjligt att förtäta staden. Det senare skulle bland annat få effekter på

1) *Stadsdelarnas läge i Göteborg framgår av karta A1 i kartbilagan*

kommunalekonomin och även på invånarnas tidsekonomi. Förutsättningar finns också, att på ett likartat sätt studera, möjligheter för och erfarenheter av integrering respektive separering i småhusområden.

Anledningen till att stadsdelen Kortedala valdes är, att den är representativ för sin bebyggelseepok, Kortedala byggdes under åren 1952-1957, samt att den innehåller både arbetsplatser och bostäder.

A 3 OM ATT BESKRIVA UNDERSÖKNINGSOMRÅDEN

Det finns givetvis många sätt att "beskriva en stadsdel", beroende på vad beskrivningen skall användas till och vilken roll den skall spela i hela undersökningen.

I detta fall har jag valt, att beskriva undersökningsområdena relativt ingående utifrån två variabler:

- beskrivning av områdets fysiska struktur
- beskrivning av områdets demografiska struktur

En tredje variabel, områdets verksamhetsstruktur beskrivs i kapitel 4 - Resultat av verksamhetsinventeringarna.

Områdesbeskrivningarna i detta kapitel skall fungera som en bakgrund till de resultat som återfinns i kapitlen 4 - 7.

A 4 UNDERSÖKNINGSOMRÅDE 1 - KORTEDALA

4.1 BESKRIVNING AV OMRÅDETS FYSISKA STRUKTUR (1)

Stadsdelen Kortedala är belägen 7 km nordost om Göteborgs centrum och byggdes under åren 1952-1957. Göteborgs stad expanderade starkt vid denna tidpunkt. Inom näringslivet var det framför allt bil-, varvs- och metallindustrin som tillväxte. Förutom dessa branscher ökade också servicenäringarna och antalet offentligt anställda (2).

Sysselsättningsexpansionen resulterade i en inflyttning till staden (3). Denna tillkommande arbetskraft kom, dels från den omkringliggande landsbygden och dels från andra delar av Sverige, medan invandringen från andra länder fortfarande var rätt marginell. Samtidigt pågick en

- 1) *Stadsdelens utformning framgår av karta A2 i kartbilagan*
- 2) *Se bilaga A1-5*
- 3) *Se bilaga A6*

omflyttning bland stadens tidigare invånare. Omflyttningen tar sig uttryck i utflyttning från stadens centralare delar, till nybyggda områden i stadens yttre delar. Från landshövdingehusens ett rum och kök, till punkthusens två-tre rum och kök och höjd standard.

Kortedala var det första stora bostadsområde i modern tid i Sverige, som byggdes ut på jungfrulig mark och vid ett enda tillfälle. Detta gav planerarna en unik chans att planlägga stadsdelen. De som flyttade ut var unga familjer med barn och krav på service i form av daghem, skolor, sjukvård och kommersiell service - dagligvaru- och specialvarubutiker. Man bodde ju nu rätt långt ut från centrum med dess diversifierade serviceutbud. Ett stort hinder vid byggnationen av såväl Kortedala som Gårdsten, var den svår-tillgängliga topografin. Detta har satt sin prägel på utformningen i bostadsområdet.

Den sammanlagda ytan för stadsdelen är 338 ha. Stadsdelen bebyggdes med i huvudsak två hustyper, dels längor av flerfamiljshus i tre våningar, dels punkthus i sju-nio våningar. Längorna dominerar, enligt stadsplanen är 67 % av lägenheterna belägna i dessa. Punkthusen svarar för 28 % av lägenheterna, resterande antal lägenheter, 3 % är småhusbebyggelse. Avsikten var från början, att småhusbebyggelsen skulle få en betydligt högre andel av lägenheterna. Att så inte i verkligheten blev fallet, berodde på "svårigheterna att med stigande exploateringskostnader utan motsvarande höjning av tomtpriser få exploateringen att gå ihop ekonomiskt" (1). "Ökningen (av antalet lägenheter - min anmärkning) har åstadkommit dels på bekostnad av egnahemsbebyggelsen och dels genom ökning av höghusbebyggelsen i förhållande till tre-våningsbebyggelsen" (1).

Totalt byggdes i området 8.568 lägenheter (2). Lägenheterna fördelar sig storleksmässigt på följande sätt:

Kategori	%
utan kök	8
1 r o k	5
2 r o k	47
3 r o k	33
4 r o k	4
5+ r o k	3

TABELL A1. Lägenheternas fördelning i Kortedala

1) Beskrivningen till stadsplanen sid. 4,5; källa Stadsbyggnadskontoret/arkiv, Göteborg.

2) Källan till samtliga statistiska uppgifter i detta appendix är Göteborgs kommuns servicekontor.

Två- och trerumslägenheterna dominerar utbudet i området. Andelen lägenheter om fyra till fem rum är liten.

Bebyggelsen grupperar sig i en sydlig och en nordlig del. Sammanförande länkar är, dels spårvägens sträckning, dels vissa längre gator i syd-nordlig riktning. I det södra området är det övervägande flerfamiljshus, området i norr är mer blandat, där återfinns större delen av småhusbebyggelsen. Ett område i väster kan urskiljas som ett typiskt arbetsområde.

Enligt beskrivningen till stadsplanen var avsikten, att "ytterligare koncentrera bebyggelsen mot spårvägshållplatserna och till dessa anslutna centra. En ännu större koncentration hade givetvis varit önskvärd, men det breda kraftledningsstråket har i hög grad hindrat det" (1).

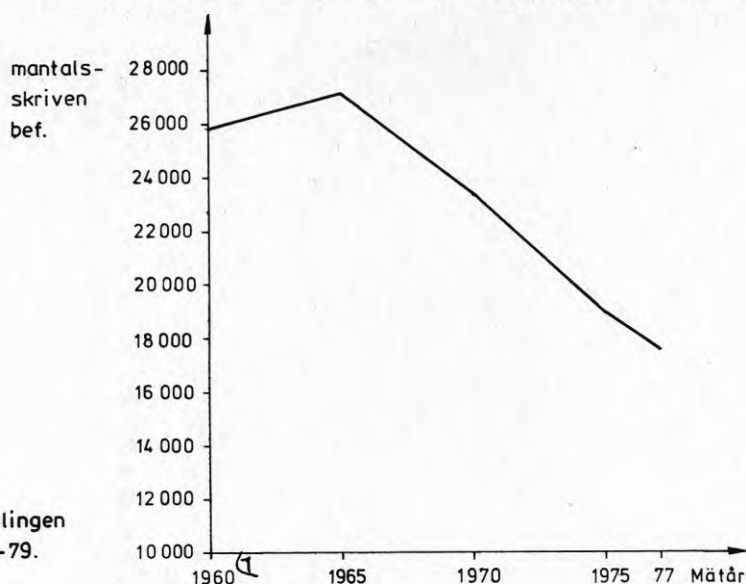
Området har kollektiva förbindelser till stadens centrum, via en spårvagnslinje, spårvägen sträcker sig genom området i nord-sydlig riktning. Vid planeringen av området, har man strävat efter en trafikseparering samt s k utifrånmatning, där sådan varit möjlig.

Service i form av butiker och samhällsinstitutioner finns grupperade runt de tre-fyra centrumbildningar (2), som finns i området. Av dessa är Kortedala Torg, det utan jämförelse största, här finns ett diversifierat utbud av både dagligvaru- och specialvarubutiker. Samhällsservice finns i form av bland annat sjukvårdscentral, distriktsläkare, fritidsgård och bibliotek. Förutom handel och samhällsinstitutioner, finns det även ett antal kontorsarbetsplatser i övervåningarna på centrumbyggnaderna. Övriga centrumbildningar är Förstamajgatans centrum, Januarigatans centrum, Runstavsgatans centrum, samt ett centrum i söder vid Julianska gatan. Dessa senare centrumbildningar har mer formen av dagligvaruhandel med inslag av specialvaruhandel. I stadsdelen kan även urskiljas ett verksamhetsfält längs Kalendervägen (3). Daghem och liknande institutioner är inbyggda i bostadsområdet. Sammanlagt finns det i området fem deltidsförskolor, fyra daghem och tre fritidshem. I området finns dessutom åtta skolor, fördelade på gymnasium, högstadium och låg-mellanstadium. Fritidslokaler finns dels i samband med skolorna, samt inbyggda i området.

- 1) Beskrivningen till stadsplanen sid 10, 11; källa Stadsbyggnadskontoret/arkiv i Göteborg
- 2) Centrumanläggningarna finns angivna på Karta A2 i kartbilagan
- 3) Se karta A2 i kartbilagan

4.2 BESKRIVNING AV OMRÅDETS DEMOGRAFISKA STRUKTUR

2 A Befolkningsutvecklingen i området

Figur A1
Befolkningsutvecklingen
i Kortedala 1950-79.

Som framgår av figur A1 har befolkningsutvecklingen i området varit sjunkande sedan 1965, då antalet invånare uppgick till cirka 27 000.

2 B Åldersfördelning i området (2)

Fram till 1970-talets mitt har de lägsta åldersgrupperna - förskolebarn och skolbarn - dominerat området, under denna period var andelen övre medelålders och pensionärer relativt lågt. Vad som hänt i området efter 1970-talets mitt är den "klassiska" föråldringstendensen för ett bostadsområde, de tidigare dominerande åldersgrupperna har nu stagnerat och minskat, medan andelen pensionärer och övre medelålders har ökat.

2 C Andelen utländska medborgare i området

1970 var andelen utländska medborgare i området cirka 6 %.

2 D Hushållsstrukturen i området

Antalet hushåll i området har successivt ökat sedan 1960, se tabell A2.

År	Antal hushåll
1960	7 879
1965	8 332
1970	8 435
1975	8 441

TABELL A2. Hushållsstrukturen i Kortedala 1960-1975.

1) Tyvärr fanns det p g a områdesindelningen för kommunens statistikproduktion inga "egna" områdessiffror före 1960.

2) Se bilaga A7.

Mellan åren 1970-1975 kan dock iakttagas en stagnation. Under 1960 dominerade 2-3 personshushållen (1). Samma förhållande rådde 1965. Under 1970 har tvåpersonshushållen börjat att dominera på bekostnad av 3-4 personshushållen. 1975 dominerar nämligen 1-2 personshushållen.

2 E Andelen trångbodda (2) hushåll i området

Den tidigare beskrivna hushållsstrukturen kan även iakttas vid ett studium av andelen trångbodda hushåll. Dessa har helt naturligt minskat, alltefter som andelen 1-2 personshushåll har ökat.

2 F Den förvärvsarbetande befolkningen i området

i) Den förvärvsarbetande dagbefolkningens fördelning över näringsgrenar

Under perioden 1960-1975 har antalet förvärvsarbetande i området under dagtid ökat från ca 1 700 till ca 2 400.

Näringsgren	1960	1965	1970	1975
Tillverkning		512	553	656
Byggnadsindustri		220	154	76
Handel		714	635	437
Samfärdsel		77	102	175
Tjänster		690	1014	1055
Övrigt		20	16	17
Summa	1706	2233	2474	2415

TABELL A3. Den förvärvsarbetande dagbefolkningens fördelning över näringsgrenar i Kortedala 1960-1975.

Som framgår av tabell A3, dominerar under 1965 de två näringsgrenarna handel och tjänster. Men även näringsgrenen tillverkning är betydande, ca 23 % av den förvärvsarbetande dagbefolkningen. Samma förhållande rådde 1970, under 1975 har tjänster och tillverkning kommit att dominera. Antalet sysselsatta inom handel minskar successivt. Samtliga branscher förutom byggnadsindustri och handel har ökat sin sysselsättning i området. Den största ökningen står tjänster för, från 690 till 1055 sysselsatta.

ii) Den förvärvsarbetande nattbefolkningen i området

Under perioden 1960-1975 har den förvärvsarbetande nattbefolkningen minskat något i området. Mellan åren 1960-1975 skedde totalt sett en uppgång, men 1970 var man nere i samma siffra ca 10 800 syssel-

1) För utförligare uppgifter, se bilaga A8.

2) Trångbodda enligt norm II.

satta, som 1960. Totalt sett kan man se ett konstant antal förvärvsarbetande bland nattbefolkningen. Vilka är då de dominerande näringsgrenarna?

Näringsgren	1960	1965	1970	1975
Tillverkning	4352	4521	3440	3136
Byggnadsindustri	800	1191	1180	703
Handel	2135	2550	2056	1630
Samfärdsel	1451	1472	1285	1144
Tjänster	2006	2181	2813	2845
Övrigt	30	96	90	115
Summa	10828	12011	10864	9573

TABELL A4. Den förvärvsarbetande nattbefolkningens fördelning över näringsgrenar i Kortedala 1960-1975.

Under hela perioden dominerar tillverkning, trots att den minskat totalt sett med ca 1 200 personer under tiden 1960-1975. Även handel minskar med ca 500 personer. Samfärdsel minskar även den med ca 300 personer. Däremot kan man iaktta en klar ökning på ca 800 personer inom näringsgrenen tjänster.

2 G Medelinkomsten i området

Medelinkomsten för invånarna i området framgår av tabellen nedan:

	1971	1974
Män	93	92
Kvinnor	95	99
Båda	94	94

TABELL A5. Medelinkomsten i Kortedala 1971 och 1974.

Anmärkning: Enligt uppgiftslämnaren krävs ej uppgifter för fler år, då inkomstrelationer är mycket stabila över tiden.

A 5 UNDERSÖKNINGSOMRÅDE 2 - GÅRDSTEN

5.1 BESKRIVNING AV OMRÅDETS FYSISKA STRUKTUR (1)

Stadsdelen Gårdsten är belägen ca 15 km nordost om Göteborgs centrum. Stadsdelen är en av de fem stadsdelar som Göteborgs kommun byggde ut i den stora satsningen i Angered-Bergum. Bakgrunden till dessa stadsdelar är bland annat expansionen inom näringslivet, med ökad efterfrågan på bostäder och brist på mark (2). Under 1960-talet hade industrin och handeln, i såväl Sverige som i Göteborg, expanderat starkt. Följden blev, att stora befolkningsgrupper inflyttade till storstäderna, främst Stockholm och Göteborg. Den inflyttade befolkningen kom både från andra delar i Sverige och från utlandet. Till detta kom den ursprungliga befolkningen i Göteborg, som krävde standardhöjningar i boendet vad gällde lägenhetsyta, inre utrustning och bostadskomplement.

Problemet för kommunen var under 60-talet, rätt likartad den som när stadsdelen Kortedala byggdes - under 1950-talets första hälft - nämligen i första hand bristen på mark. Skillnaden var dock, att under 1950-talet ägde kommunen mark innanför kommungränsen. Nu, under 60-talet, saknade kommunen mark att bebygga för bostadsändamål. Därför fick man inköpa mark nordost om Göteborg, i Angered. Marken i Angered kan sägas vara av två typer, dels tidigare jordbruksmark som vid Angered centrum, dels skogsterräng som i Gårdstensbergen. Till en början trodde man, att det inte skulle gå att bebygga de svårexploterade bergen. Men på grund av utvecklingen inom den sk plansprängningen, blev det möjligt att bebygga Gårdstensberget till en rimlig kostnad. Området bebyggdes under åren 1969-1972. Det bebyggdes i den första omgången med enbart flerfamiljshus, i en andra omgång skulle dessa kompletteras med småhus.

Området består av tre delområden som är omslutna av en trafikring. Hela området är trafikseparerat och trafiken sker via en matargata med tillhörande säckgator.

I första omgången bebyggdes området med ca 3 200 lägenheter, på 115 ha jungfrulig mark. Bruttovåningsyta/lägenhet är 92 m². Antalet rumsenheter är 11 600. Lägenheterna fördelar sig enligt tabell A6.

Kategori	%
utan kök	3
1 r o k	12
2 r o k	37
3 r o k	36
4 r o k	12
5+ r o k	0
	100

TABELL A6. Lägenhetsfördelning i Gårdsten

- 1) Stadsdelens utformning framgår av karta A3 i kartbilagan
- 2) Den formella beslutsgången på plansidan finns redovisad i bilaga A9 och A10

Totalt finns i området 3 200 lägenheter. Samtliga är belägna i flerfamiljshus. De i området dominerande lägenhetsstorlekarna, är 2-3 rum och kök. Vad som är värt att uppmärksamma är kategorien, utan kök 3 % samt, att det i området inte finns några 5-rums eller större lägenheter (1).

Andelen enpersonshushåll dominerar i området med ca 36 %. Andelen hushåll med fem och flera är endast 8 %. Andelen trångbodda hushåll enligt norm II (2) är 1975 ca 11 %.

Av de 3 200 lägenheterna har en stor andel varit outhyrd. 1977 var siffran 1 161 (37 %). När detta skrivs i april 1978 är siffran något lägre, 890 (36 %).

Ca 3/4 av bostadsbeståndet ägs och förvaltas av allmännyttiga bostadsföretag. Resterande 26 % ägs av privata byggherrar.

Områdets kollektiva kommunikationer sker med buss till Angered centrum, där snabbspårvagn förbinder området med Göteborgs centrum. Under hösten 1978 invigdes en bro, Angeredsbron, som förbunder Angered med den planerade Norrleden på Hisingen.

5.2 GÅRDSTENS TRE DELOMRÅDEN

Som framgår av karta A3 består området av tre delområden.

Östsidan

Detta område förvaltas av det allmännyttiga bostadsbolaget Göteborgs Stads Bostadsbolag. Området är bebyggt med åttavåningshus och tre-fem-våningshus, antalet lägenheter är 1 350. I höghusen är andelen smålägenheter högst, medan de större lägenheterna är belägna i de lägre husen.

Området är maximalt exploaterat. Exploateringsstallet är 429 re/ha. De två övriga områdena fick cirka hälften så höga exploateringsstall, dvs cirka 260 re/ha. Dessa tal skall ses mot de krav, som byggherrarna hade, från kommunen om så hög exploatering som möjligt.

På Östsidan finns en centrumanläggning med dagligvaruhandel, kyrka och post. Här finns även kommunal service i form av fritidshem och daghem.

Nordsidan

Området förvaltas av det privata bolaget GEBEA. Här finns trevåningshus samt ett loftgångshus med

1) Under 1978 har förändringar vidtagits vad beträffar lägenhetsstorleken. Ett fåtal lägenheter har slagits samman och på detta sätt har andelen 5+ ökat något. Men trots detta dominerar 2-3 rum och kök-lägenheterna

2) Normen innebär att antalet boende i lägenheten ej överstiger två per bostadsrum, kök och ett rum oräknade

sex våningar, de mindre lägenheterna är belägna i höghuset, de större i trevåningshusen. Antalet lägenheter är cirka 844. I detta område finns en dagligvaruhandel, pressbyråkiosk, pub och kyrkolokal. Den kommunala servicen består av en fritidsgård, daghem och förskola.

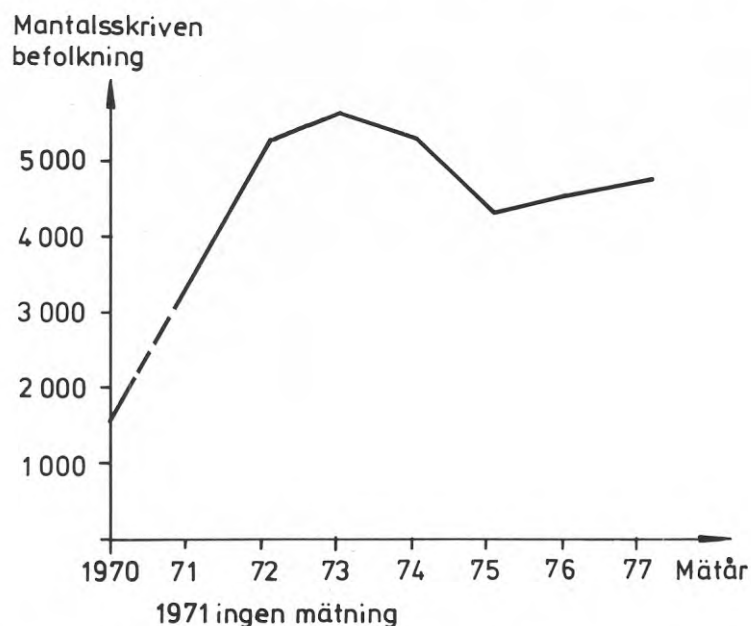
Västsidan

Området förvaltas av det allmännyttiga bostadsföretaget Göteborgshem. Detta område skiljer sig, vad beträffar utformningen, från de två övriga områdena. Husen är grupperade för att bilda gårdar. Tre trevåningshus och två sexvånings loftgångshus på pelare bildar gårdar. I trevåningshusen finns de större lägenheterna, i höghuset de mindre. Antalet lägenheter är ca 1000. I detta område finns ett mindre kommersiellt centrum, med en servicebutik, specialaffär och en dam/herr-frisering. Här finns också Gårdstens barnavårdscentral, en fritidsgård, samt vissa komplement till bollplaner.

De tre delområdena grupperar sig kring ett grönområde "Dalen". Denna innehåller Gårdstens två LM-skolor samt parklek och ytterligare några rekreationsanläggningar.

5.3 BESKRIVNING AV OMRÅDETS DEMOGRAFISKA STRUKTUR

3 A Befolkningsutvecklingen i området

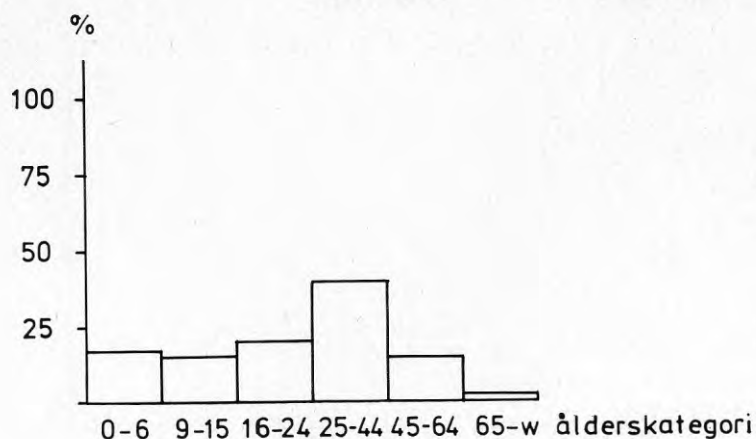

FIGUR A2. Befolkningens förändringar i Gårdsten 1970-77

Den mantalskrivna befolkningens förändringar framgår av figur A2. Mellan åren 1972-1973 var befolkningstalet som störst, ca 5 300. Därefter följde

en nedgång, med en bottennotering 1975.

3 B Åldersfördelning i området

FIGUR A3. Åldersfördelningen i Gårdsten 1977

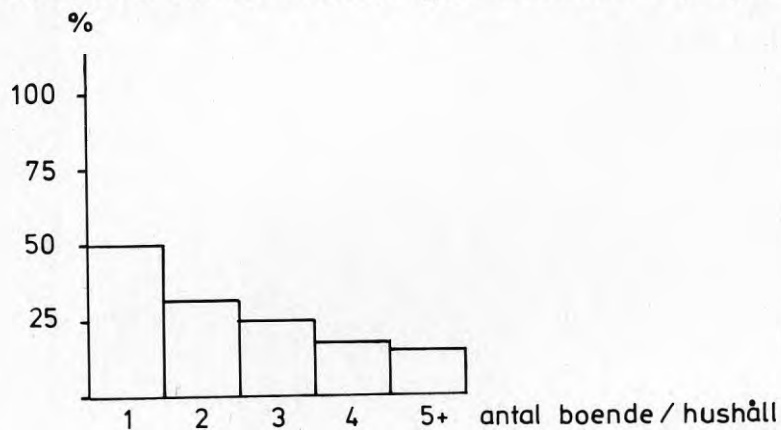
Som framgår av figur A3, dominerar åldersklassen 25-44 år (37 %), den del av befolkningen som befinner sig i familjebildningens tid i sin livscykel. Andelen pensionärer är mycket låg (4 %). Området, uppvisar således en traditionell åldersklassprofil för ett "nybyggt" bostadsområde, med stor andel barn och individer i nedre medelåldern samt en låg andel pensionärer.

3 C Andelen utländska medborgare i området

Totalt fanns vid mätningstillfället 1977 1 713 (ca 35 %) utländska medborgare i området. Av dessa dominerar invandrare från Finland. Den näst största gruppen av utländska medborgare kommer från övriga Norden.

3 D Hushållsstrukturen i området

Totalt fanns i området 1975 1 769 hushåll. Andelen boende per 100 hushåll är 238. Fördelar man hushållen i antal boende per hushåll framgår följande:

FIGUR A4. Hushållsstrukturen i Gårdsten 1975

Andelen enpersonshushåll är störst, 36 %. Kopplar man hushållsstrukturen till barnhushåll (med barn i åldern 0-17 år) framkommer att:

- . barnhushåll med 1 barn dominerar (48 %)
- . andelen barnhushåll med 2 barn är 33 %

3 E Den förvärvsarbetande befolkningens näringsgrensfördelning

i) Förvärvsarbetande dagbefolkning

Totalt fanns det 1975 289 personer som var sysselsatta inom området under dagtid. Dessa fördelar sig över näringsgrenar på följande sätt:

Näringsgren	Antal	%
Tillverkning	2	0.69
Byggnadsindustri	13	4.50
Handel	45	15.57
Samfärdsel	10	3.45
Tjänster	219	75.78
Övrigt	0	0
Summa	289	100

TABELL A7. Den förvärvsarbetande dagbefolkningens näringsfördelning, 1975 i Cårdsten.

Som framgår av tabell A7 dominerar näringsgrenen tjänster. Dessa utgör cirka tre-fjärdedelar av samtliga arbetstillfällen i området, den näst största näringsgrenen är handel med 15 %.

ii) Förvärvsarbetande nattbefolkning

Den förvärvsarbetande nattbefolkningen i området uppgick 1975 till 1 767 personer (1970 var siffran 793). Den dominerande näringsgrenen för nattbefolkningen är tillverkning (41 %). En fjärdedel (ca 26 %) är sysselsatta inom sektorn tjänster. Handel och samfärdsel sysselsätter 13 %, respektive 11 % av nattbefolkningen.

Näringsgren	Antal	%
Tillverkning	730	41.31
Byggnadsindustri	120	6.79
Handel	234	13.24
Samfärdsel	199	11.26
Tjänster	458	25.92
Övrigt	26	1.47
Summa	1767	100

TABELL A8. Den förvärvsarbetande nattbefolkningens näringsgrensfördelning, 1975 i Gårdsten.

3 F Medelinkomsten i området

Medelinkomsten för invånarna i området framgår av tabell A9. Medelinkomsten anses vara mycket stabil över tiden.

män	81
kvinnor	83
Båda	82

TABELL A9. Medelinkomst i Gårdsten år 1974

KÄLLOR OCH REFERENSER

- Andersson-Ellsinger (1975): Ett industrihusprojekt - examensarbete, husbyggnad, CTH
- Blå Boken 1977, Göteborg
- Cornell, E (1974): Bygg sönder samhället så bygger du sönder människan, ur Samhällsförändringar och brottslighet, Stockholm
- Dahl, S (red): Göteborg i kartor. Meddelande från Handelshögskolan i Göteborgs geografiska institution, nr 95
- Daun, Å (1974): Förortsliv, Stockholm
- Erlandsson, U (1975): Företagsutveckling och utrymmesbehov. Meddelande från Lunds Universitets geografiska institution, Avhandling LXXV, Lund
- Forskargruppen Arbete och bostad i Gårdsten (CTH och GU): Forskningsprogram (1976-06-30), Lägesrapport 1 (1977-04-14), Hinder och krav vid ombyggnad av bostäder till arbetsplatser (1977-06-29), 160 nya arbetsplatser i Gårdsten 1978 - är det möjligt? (1977-12-06), Lägesrapport 2 (1978-03-22), Arkitekttidningen 19.76, s 13-14, Arkitektur 8-1977, s 18-26, Från Byggforskningen 7.77, s 4-6, Plan 1.79, s 61-69
- Gårdsten (1875): Examensarbete, byggnadsplanering, CTH
- Göteborg, Svenska turistföreningens årsskrift 1978, Nacka
- Göteborg bygger 2:a uppl (1969), 5:e uppl (1971), Göteborg
- Göteborg förr och nu XII (1977): Klippans kulturreservat och andra byggnadsminnen i Majorna
- Göteborgs fastighetskontor
- Arbetsområdesprogram 1979-83 (1978)
- Göteborgs kommuns verkstadsindustriutredning (1978)
- Göteborgs museer, historiska museet, Gudrun Lönnroth
- Göteborgsregionen (1974): Arbetsområden
- Göteborgs servicekontor
- Olle Strand
- Statistisk årsbok för Göteborg, flera årgångar
- Göteborgs socialförvaltning distrikt norr

Göteborgs stadsbyggnadskontor

- Arkivavdelningen
- Stadsplaner för Kortedala och Gårdsten
- Generalplaneavdelningen, Ola Engström
- Generalplan för Angered-Bergum (1968) (1971)
- Lokalinventeringen 1974
- Näringslivsstrukturen i vissa arbetsområden i Göteborg (1977)
- Rapport U 1978:01. Blandning av bostäder och arbetsplatser - en företagsstudie

Göteborgs utbyggnad (1975), Institutionen för stadsbyggnad, CTH

Hedman, E (1976): Fysisk miljö och socialt liv, BFR T34:1976, Stockholm

Heijl-Persson (1977): Från marknadsplats till industristad, Utopi 4, institutionen för stadsbyggnad, CTH

Hellspong-Lövgren (1976): Land och Stad, Lund

Henricsson m fl (1970): Kan man blanda arbetsplatser och bostäder? Examensarbete, institutionen för stadsbyggnad 1970:8, CTH

Holmberg (1969): Östra Nordstans sanering. Meddelande från Handelshögskolan i Göteborgs geografiska institution

Howard, E (1970): Garden Cities of Tomorrow, London

Johansson-Strömqvist (1978): Arbetsområden med industri i svenska tätorter; utvecklingsförlopp och samhällsplanering, Stockholm

Jonasson (1948): Göteborgs handel och industri. Medd. Från Handelshögskolans i Göteborg geografiska institution nr 27

Kartverk över Göteborg

Malmö Fastighetskontor, Johansson, U m fl: Bättre bostadsmiljö. Delstudie verksamhetslokalisering. Pågående kommunalt utvecklingsprojekt

Nordqvist-Tuvegran (1975): Arbetsplats - Bostad. En studie av Högsbo industriområde. Trebetygsuppsats från Kulturgeografiska institutionen, Göteborgs universitet

Statistiska Centralbyrån: Meddelande i samordningsfrågor nr 1975:4, SNI-katalog

Sestoft, J (1979): Danmarks arkitektur, Arbejdets bygninger, Köpenhamn

Sjögren-Wrigglesworth (1977): Byggande och planering utmed Mölndalsån Utopi 2, Institutionen för Stadsbyggnad, CTH

Statens Planverk (1975): Arbetsplatser i bostadsbebyggelse. Stencil 1975-03-11

Turistkarta för Göteborg (1978)

Wiegand (1973): Funktionsmischung, Niedertenfel, Schweiz

BILAGEFÖRTECKNING

- 4.1 Inventeringsblankett
- 4.2 Svensk näringslivsindex (SNI)-förteckning av näringar
- 4.3 Svensk näringslivsindex (SNI)-förteckning av näringsområden
- 4.4 Det totala antalet verksamheter i Kortedala fördelade över näringar och lägesval
- 4.5 Det totala antalet verksamheter i Kortedala fördelade över näringsområden
- 4.6 Verksamhetsprofiler för några stadsdelar i Göteborg
- 4.7 Andelen tillverkningsindustri i några stadsdelar i Göteborg
- 4.8 Det totala antalet verksamheter i det helintegrerade läget i Kortedala fördelade över lägesval och näringsområden
- 4.9 Det totala antalet halvintegrerade verksamheter i Kortedala fördelade över lägesval och näringsområden
- 4.10 Det totala antalet samlokaliserade verksamheter i Kortedala fördelade över näringsområden
- 4.11 Det totala antalet verksamheter i Gårdsten fördelade över näringar och indelningsgrunder
- 4.12 Det totala antalet helintegrerade verksamheter i Gårdsten fördelade över näringsområden och lägesval
- 4.13 Det totala antalet halvintegrerade verksamheter i Gårdsten fördelade över näringsområden och lägesval

- 5.1 Introduktionsbrev
- 5.2 Intervjuformulär

- 6.1 Förteckning över ändamålsbeteckningar i stadsplanen för Kortedala
- 6.2 Förteckning över ändamålsbeteckningar i stadsplanen för Gårdsten

- A1-5 Antalet sysselsatta inom de viktigaste sektorerna av Göteborgs "arbetsliv"
- A6 Befolkningsförändringar i Göteborg
- A7 Åldersfördelning i Kortedala 1960-77
- A8 Hushållsstrukturen i Kortedala 1960-75
- A9 Beskrivning av planarbetet för Angered-Bergum
- A10 Beskrivning av kommunalt arbete och byggande i Angered-Bergum

Blankett som användes vid inventeringar i Kortedala och Gårdsten
1978

GATUNAMN

Företagets namn	SNI	Gatunummer	Integrerad	Separerad
-----------------	-----	------------	------------	-----------

STANDARD FÖR SVENSK NÄRINGS- LIVSINDEX (SNI)

Förteckning över näringar

1. Jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske
2. Brytning av mineraliska produkter
3. Tillverkning
4. El-, gas-, värme- och vattenförsörjning
5. Byggnadsverksamhet
6. Varuhandel, restaurang- och hotellverksamhet
7. Samfärdsel, post- och telekommunikationer
8. Bank- och försäkringsverksamhet, fastighetsförvaltning, uppdragsverksamhet
9. Offentlig förvaltning och andra tjänster

STANDARD FÖR SVENSK NÄRINGS- LIVSINDEX (SNI)

Förteckning över näringsområden

- 11 Jordbruk, jakt
- 12 Skogsbruk
- 13 Fiske, fiskevård
- 21 Kolbrytning
- 22 Råpetroleum- och Naturgasutvinning
- 23 Malmbrytning
- 29 Annan brytning och utvinning
- 31 Livsmedels-dryckesvaru- och tobakstillverkning
- 32 Textil-beklädnads-läder och lädervarutillverkning
- 33 Trävarutillverkning
- 34 Massa-pappers och pappersvarutillverkning, grafisk produktion
- 35 Tillverkning av kemiska produkter, petroleumprodukter, gummi-plastvaror
- 36 Tillverkning av varor av mineraliska ämnen, utom metaller
- 37 Metallframställning
- 38 Verkstadsvarutillverkning
- 39 Annan tillverkning
- 41 El-, gas- och värmeförsörjning
- 42 Vattenförsörjning
- 50 Byggnadsverksamhet
- 61 Partihandel och varuhandelsförmedling
- 62 Detaljhandel
- 63 Restaurang- och hotellverksamhet
- 71 Samfärdsel
- 72 Post- och telekommunikation
- 81 Bank- och annan finansverksamhet
- 82 Försäkringsverksamhet
- 83 Fastighetsförvaltning- och förmedling, uppdragsverksamhet
- 91 Offentlig förvaltning, försvars-polis- och brandskyddsverksamhet
- 92 Renings-rehållnings- och rengöringsverksamhet
- 93 Undervisning, forskning, sjukvård m m
- 94 Rekreationsverksamhet, kulturell serviceverksamhet
- 95 Reparations-tvätteri och annan serviceverksamhet
- 96 Verksamhet vid internationella organisationer, utländska ambassader o dyl

näring	helintegr	halvintegr	samlökalis	totalt
1	1 (1.2)	-	-	1 0.4
3	8 (9.6)	13 (8.4)	11 (68.7)	32 12.6
5	11 (13.3)	5 (3.2)	-	16 6.3
6	23 (27.7)	75 (48.4)	1 (6.2)	99 39.0
7	4 (4.8)	1 (0.6)	-	5 1.6
8	7 (8.4)	8 (5.2)	-	15 6.0
9	29 (34.9)	54 (34.8)	4 (25.0)	87 34.2
	83	156	16	255

Bilaga 4:4 Samtliga verksamheter i Kortedala fördelade på närings- och lägesval

SNI-kod	Totalt	%
11	1	0.4
31	6	2.4
32	2	0.8
34	7	2.8
35	3	1.2
36	1	0.4
38	13	5.1
50	16	6.3
61	21	8.3
62	77	30.3
63	1	0.4
71	3	1.2
72	2	0.8
81	2	0.8
82	2	0.8
83	11	4.3
91	3	1.2
92	1	0.4
93	51	20.0
94	6	2.4
95	26	10.2
	255	

Bilaga 4:5 Samtliga verksamheter i Kortedala
fördelade på näringsgrenar

ANTAL ARBETSPLATSER 1974 I NÅGRA STADSDELAR I GÖTEBORG

SNI-kod	Johanne- berg	Kungsla- dugård	Tole- red	Brämar- gården	Käll- torp	Säve- näs	Guld- heden	Korte- dala	Gård- sten
	07	24	31	37	46	47	54	54	70
11									
Jordbruk			2 (2.0)		1 (0.4)				
Jakt								1 (0.4)	
31									
Livsmedels- tillverkn	2 (1.9)	13 (5.4)	2 (2.0)	2 (0.6)	5 (1.9)	2 (1.3)	2 (1.4)	8 (3.1)	
32									
Textil tillverkn	3 (2.8)	1 (0.4)		1 (0.3)	2 (0.8)	1 (0.6)		5 (2.0)	
33									
Trävaru- tillverkn		2 (0.8)		2 (0.6)	8 (3.1)	2 (1.3)	2 (1.4)		
34									
Grafisk produktion	3 (1.2)	3 (3.0)	5 (1.6)	0	3 (1.9)	1 (0.7)	7 (2.8)	1 (2.5)	
35									
Kemisk tillverkn				3 (0.9)		1 (0.6)		1 (0.4)	
38									
Verkstads- varutillv	1 (0.9)		9 (8.9)	10 (3.1)	7 (2.7)	8 (5.3)		9 (3.6)	
39									
Annan till- verkning	1 (0.9)	2 (0.8)			2 (0.8)	1 (0.6)	2 (1.4)		

Källa: Lokalinventeringen 1974

SNI-kod	Johanne- berg	Kungsla- dugård	Tole- red	Brämar- gården	Kåll- torp	Säve- näs	Guld- heden	Korte- dala	Gård- sten
41	07	24	31	37	46	47	54	54	70
El, gas, värmeförs						1 (0.6)			
50									
Byggnads- verksamhet	4 (3.8)	19 (7.9)	10 (9.9)	25 (7.8)	34 (13.1)	14 (9.0)	6 (4.1)	17 (6.7)	
61									
Parti- handel	9 (8.5)	5 (2.1)	1 (1.0)	26 (8.1)	20 (7.7)	17 (11.0)	17 (11.6)	9 (3.5)	2 (5.9)
62									
Detalj- handel	43 (40.6)	117 (48.6)	40 (39.6)	136 (42.2)	82 (31.7)	37 (23.9)	37 (25.3)	88 (34.8)	11 (27.5)
63									
Restau- rang etc	3 (2.8)	5 (2.1)		5 (1.6)	1 (0.4)	2 (1.3)	3 (2.0)	1 (0.4)	2 (5.0)
71									
Samfärd- sel		2 (0.8)	1 (1.0)	4 (1.2)	3 (1.15)	3 (1.9)	1 (0.7)	5 (2.0)	1 (2.5)
72									
Post etc	1 (0.9)	2 (0.8)	1 (1.0)	1 (0.3)	3 (1.15)	2 (1.3)	2 (1.4)	2 (0.8)	1 (2.5)
81									
Bank etc	3 (2.8)	4 (1.7)		5 (1.6)	2 (0.8)	4 (2.6)	3 (2.0)	2 (0.8)	
82									
Försäkr- verksamhet				3 (0.9)				2 (0.8)	

SNI-kod	Johanne- berg	Kungsla- dugård	Tole- red	Brämar- gården	Käll- torp	Säve- näs	Guld- heden	Korte- dala	Gård- sten
	07	24	31	37	46	47	54	54	70
83									
Fastighets- förvaltn	5 (4.7)	7 (2.9)	2 (2.0)	7 (2.2)	10 (3.9)	7 (4.5)	26 (17.8)	10 (3.9)	
91									
Offentlig förvaltn				3 (0.9)	4 (1.5)		1 (0.7)	4 (1.6)	
92									
Rengörings- verksamhet		2 (0.8)		1 (0.3)		1 (0.6)		1 (0.4)	
93									
Undervisn Sjukvård	13 (12.3)	13 (5.4)	14 (13.8)	40 (12.4)	28 (10.8)	33 (21.3)	28 (19.2)	51 (20.1)	15 (37.5)
94									
Kultur Rekreation	2 (1.9)	4 (1.7)	2 (2.0)	2 (0.6)	5 (1.9)		1 (0.7)	5 (2.0)	1 (2.5)
95									
Rep, tvätt annan serv	16 (15.2)	40 (16.6)	14 (13.8)	41 (12.8)	42 (16.2)	16 (10.4)	14 (9.6)	25 (9.9)	3 (7.5)
99									40 (100%)
	106 (100%)	241 (100%)	101 (100%)	322 (100%)	259 (100%)	155 (100%)	146 (100%)	253 (100%)	1584

Johanne- berg	Kungsla- dugård	Tolered	Brämar- gården	Kålltorp	Sävenäs	Guld- heden	Korte- dala	Gård- sten
2	13	2	2	5	2	2	8	1
3	1	3	1	2	1	2	5	
1	2	9	2	8	2	1	7	
1	3	14	5	7	3	2	1	
7	2		3	2	1	7	9	
	21		10	24	8		30	
			23		1			
					18			

6.60 % 8.71 % 13.86 % 7.14 % 9.27 % 11.61 % 4.79 % 11.86 % 2.5 %

Källa: Lokalinventeringarna 1974

Bilaga 4:7 Andelen tillverkningsindustri, av det totala antalet verksamheter i några stadsdelar i Göteborg

HELINTEGRERADE - KORTEDALA

SNI-kod	i lgh	%	i botten/ källarv	%	i påh byggn	%	i villa	%	Totalt	%
11							1	10.0	1	1.2
31										
32			1	2.17			1	10.0	2	2.4
34			2	4.35					2	2.4
35										
36	1	4.76							1	1.2
38	1	4.76	2	4.35					3	3.6
50	5	23.81	2	4.35	1	16.67	3	30.0	11	13.2
61	5	23.81	5	10.87	1	16.67	2	20.0	13	15.6
62			10	21.7					10	12.0
63										
71	3	14.29							3	3.6
72			1	2.17					1	1.2
81										
82			1	2.17					1	1.2
83	2	9.52	2	4.35			2	20.0	6	7.2
91			1	2.17					1	1.2
92	1	4.76							1	1.2
93	2	9.52	9	19.57	2	33.33	1	10.0	14	16.8
94					1	16.67			1	1.2
95	1	4.76	10	21.7	1	16.67			12	14.5
	21	100	46	100	6	100	10	100	83	100
	25.3 %		55.4 %		7.2 %		12.0 %			

HALVINTEGRERADE - KORTEDALA

SNI-kod	friligg byggn	%	centrum- anlägg	%	Totalt	%
11						
31			4	3.57	4	2.58
32						
34	1	2.33	2	1.79	3	1.94
35	1	2.33	1	0.89	2	1.29
36						
38	2	4.65	2	1.79	4	2.58
50	1	2.33	4	3.57	5	3.23
61	2	4.65	6	5.36	8	5.16
62	10	23.3	56	50.0	66	42.58
63			1	0.89	1	0.65
71						
72			1	0.89	1	0.65
81			2	1.79	2	1.29
82			1	0.89	1	0.65
83			5	4.46	5	3.23
91	1	2.33	1	0.89	2	1.29
92						
93	20	46.50	17	15.18	37	23.87
94	2	4.65	3	2.68	5	3.23
95	3	6.98	7	6.25	10	6.45
	43	100	113	100	156	100
	27.74 %		72.26 %			

SAMLOKALISERADE - KORTEDALA

SNI-kod	Totalt	%
11		
31	2	12.5
32		
34	2	12.5
35	1	6.25
36		
38	6	37.50
50		
61		
62	1	6.25
63		
71		
72		
81		
82		
83		
91		
92		
93		
94		
95	4	25.0
	16	100

SAMTLIGA VERKSAMHETER - GÅRDSTEN

SNI-kod	Totalt	%
61	2	4
62	11	22
63	2	4
71	1	2
72	1	2
83	2	4
91	1	2
93	27	53
94	3	6
95	1	2
	51	

HELINTEGRERADE - GÅRDSTEN

SNI-kod	i lgh	%	botten/ källarv	%	i påhängd byggn	%	i villa	%	Totalt	%
61	2	22							2	14
62	1	11							1	7
63			1	33					1	7
71										
72										
83					1	50			1	7
84	1	11							1	7
93	4	45	1	33	1	50			6	43
94	1	11	1	33					2	14
95										
	9	(64 %)	3	(21 %)	2	(14 %)			14	

HALVINTEGRERADE - GÅRDSTEN

SNI-kod	friligg byggn	%	centrum-anlägggn	%	Totalt	%
61						
62	3	14	7	46	10	26
63	1	4			1	3
71	1	4			1	3
72			1	7	1	3
83			1	7	1	3
91						
93	17	78	4	26	21	56
94			1	7	1	3
95			1	7	1	3
	22		15		37	
	60 %		40 %			

CHALMERS TEKNISKA HÖGSKOLA

GÖTEBORGS UNIVERSITET

FORSKARGRUPPEN ARBETE OCH BOSTAD I GÅRDSTEN BBU

Introduktionsbrev till
verksamhetsföreträdare

Till

Göteborg 1978-10-18

Vi är ett statligt finansierat forskningsprojekt, som studerar hur arbetsplatser kan blandas med bostäder. Vid en inventering av stadsdelen Kortedala under våren 1978, noterade vi att Ert företag låg bland bostadsbebyggelse.

Vi skulle därför vara tacksamma om vi fick ta Er tid i anspråk, för en intervju. Vid detta tillfälle skulle vi vilja, att Ni delgav oss de erfarenheter Ert företag har haft av Er nuvarande lokalisering.

Tiden för intervjun är cirka en timma.

Vi kommer att ta kontakt med Er per telefon under vecka , för att bestämma en tid för en eventuell intervju.

För forskargruppen

Ingrid Johansson
(forskningsassistent)

Intervjuformulär vid intervjuer med verksamhetsföreträdare i Kortedala och Gårdsten under våren-hösten 1978.

1. Företagets bakgrund.
2. Nuvarande lokalisering
 - . varför Kortedala/Gårdsten?
 - . fördelar/nackdelar med nuvarande lokalisering?
 - . fördelar/nackdelar med närheten till ett bostadsområde/industriområde?
 - . vad utnyttjar företaget i området?
 - . vad utnyttjar de anställda i området?
 - . vad bidrar företaget/de anställda med till området?
3. Personal
 - . antalet anställda/kvinnor/kollektivanställda/tjänstemän
 - . var bor de anställda?
 - . hur sker arbetsresorna för de anställda?
4. Fördelar/nackdelar med lokalisering av verksamheter till bostadsområde/industriområde, för verksamheter generellt sett.
5. Kontakter med myndigheter?
6. Styrka/svaghet hos företaget?
7. Framtidsplaner, eventuella flyttplaner etc?

STADSPLANEKONTORET
GÖTEBORG

Förslag till
ändring och utvidgning av stadsplanen
för del av stadsdelen
Kortedala
i Göteborg
(större delen av stadsdelen)
uppgjort å stadsplanekontoret i Göteborg
i april 1952
efter förslag av Ingenjörfirman Kjessler och Mannerstråle
AB.

Stadsplanebestämmelser

Beteckningarna hänföra sig till stadsplanekartan.

§ 1.

Stadsplaneområdets användning

- mom. 1. Med A betecknat område får användas endast för allmänt ändamål.
- mom. 2. Med Ae betecknat område får användas endast för transformatorstation.
- mom. 3. Med At betecknat område får användas endast för telefonstation och därmed jämförligt ändamål.
- mom. 4. Med B betecknat område får användas endast för bostadsändamål; dock få lokaler för annat, dock ej industriellt, ändamål inredas i den utsträckning byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.
Garage får inredas där byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.
- mom. 5. Med C betecknat område får användas endast för gemensamhetsanläggningar såsom butiker, samlingslokaler, lokaler för hälso- och socialvård o.dyl.; dock få bostäder inredas i den utsträckning bygg-

nadsnämnden prövar detta lämpligt.

Garage får inredas där byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.

Område som även betecknats med Z skall hållas tillgängligt för spårtrafik i tunnel.

- mom. 6. Med De betecknat område får användas endast för värmecentral och därmed jämförligt ändamål.
- mom. 7. Med G betecknat område får användas endast för garageändamål och annat därmed samhörigt ändamål.
- mom. 8. Med Gd betecknat område får användas endast för ändamål avseende tillhandahållande av drivmedel för motortrafikens behov och annat därmed samhörigt ändamål.
- mom. 9. Med Gg betecknat område får användas endast för garageändamål.
- mom. 10. Med H betecknat område får användas endast för handelsändamål; dock få lokaler för annat, dock ej industriellt, ändamål inredas i den utsträckning byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.
Garage får inredas, där byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.
- mom. 11. Med J betecknat område får användas endast för industriändamål av sådan beskaffenhet att närboende ej vållas olägenheter med hänsyn till sundhet brandsäkerhet och trevnad; dock få bostäder inredas i den utsträckning byggnadsnämnden prövar detta erforderligt för bevakning.
- mom. 12. Med Fr betecknat område får användas endast för lekstuge- och därmed jämförligt ändamål; dock få bostäder inredas i den utsträckning byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.
- mom. 13. Med Rf betecknat område får användas endast för folkparksändamål och därmed samhörigt ändamål.
- mom. 14. Med Ri betecknat område får användas endast för idrottsändamål och därmed samhörigt ändamål.
- mom. 15. Med Td betecknat område får användas endast för spårtrafikändamål.
Område som betecknats med Td jämte Z skall i höjd med angränsande gator hållas tillgängligt för

allmän trafik.

Område som betecknats med Td jämte Zf skall hållas tillgängligt för allmän gång- och cykeltrafik.

- mom. 16. Med kors betecknat område får bebyggas endast med garagebyggnader samt med utbyggnader till byggnader inom angränsande område i den utsträckning byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.
- mom. 17. Med prickar betecknat område får icke bebyggas.
- mom. 18. Med prickar och Y betecknat område skall hållas tillgängligt för framdragande och underhåll av allmänna ledningar under markens plan.
- mom. 19. Med prickar och Z betecknat område skall hållas tillgängligt för spårtrafik i tunnel.

STADSBYGGNADSKONTORET

Göteborg

21.11.1967

Förslag till
 stadsplan
 för del av stadsdelen
 Gårdsten
 i Göteborg
 (Gårdstensberget)
 uppgjort på stadsbyggnadskontoret,
 stadsplaneavdelningen i november 1967.

Stadsplanebestämmelser.

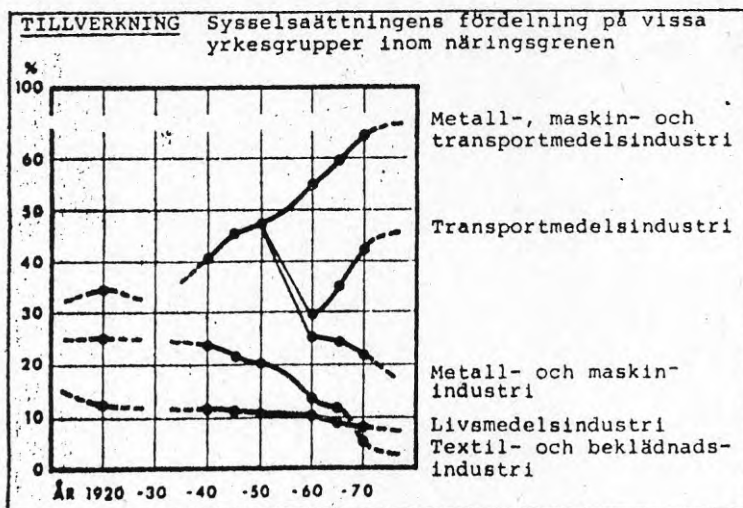
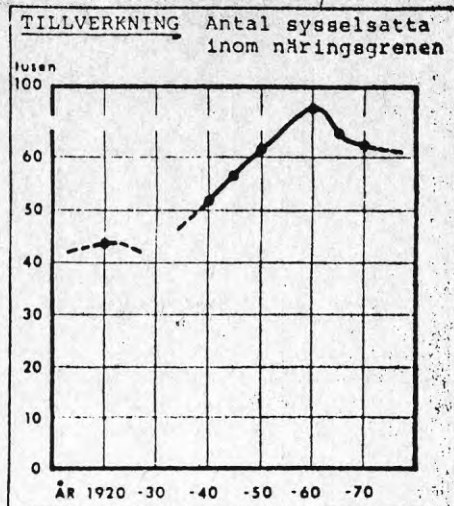
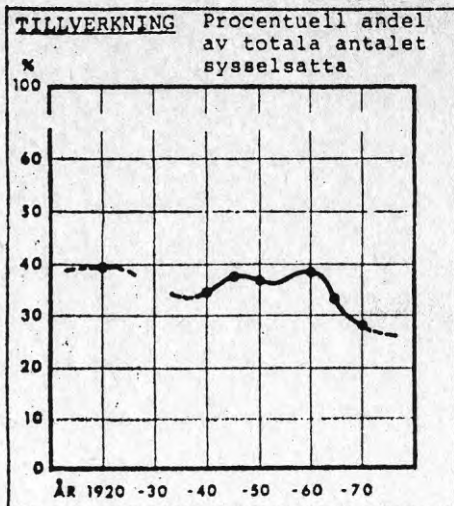
Beteckningarna hänföra sig till stadsplanekartan.

§ 1. Stadsplaneområdets användning.

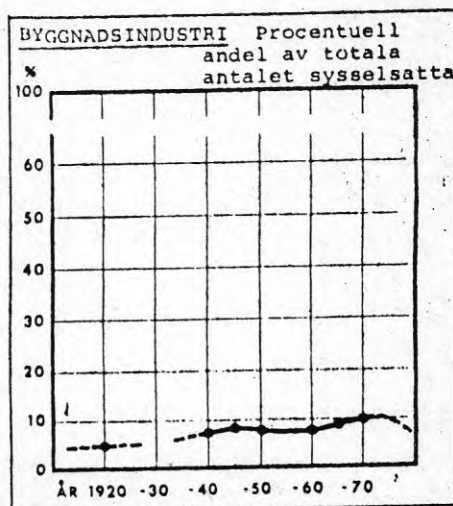
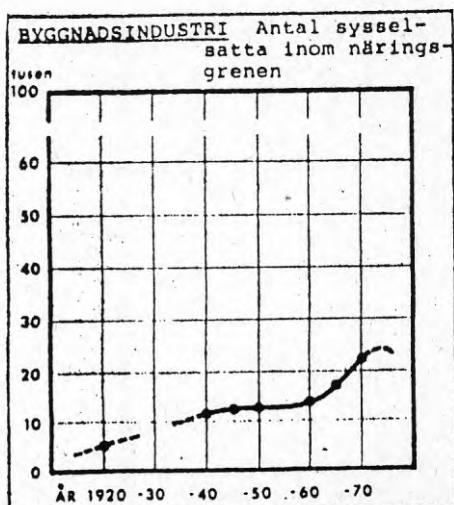
- mom. 1. Med A betecknat område får användas endast för allmänt ändamål.
 Område som även betecknats med Z1 skall i höjd med angränsande allmän plats hållas tillgängligt för allmän gångtrafik till en fri höjd av minst 2,5 m. Inom området få icke vidtagas anordningar, som hindra framdragande och underhåll av underjordiska allmänna ledningar.
- mom. 2. Med Ae betecknat område får användas endast för transformatorstation.
- mom. 3. Med B betecknat område får användas endast för bostadsändamål; dock få lokaler för annat, dock ej industriellt ändamål inredas i den utsträckning byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.
- mom. 4. Med C betecknat område får användas endast för gemensamhetsanläggningar såsom butiker, kontor, samlingslokaler, lokaler för hälso- och socialvård o. d.: dock få bostäder inredas i den utsträckning byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.
 Område som även betecknats med Z2 får icke bebyggas på sätt som hindrar att området i jämnhöjd med angränsande allmän plats eller trafikområde användes för allmän gångtrafik.
- mom. 5. Med Dd betecknat område får användas endast för bostadsservice eller annat därmed jämförligt ändamål.
- mom. 6. Med Dp betecknat område får användas endast för biluppställning.
- mom. 7. Med G betecknat område får användas endast för garageändamål: dock få lokaler för annat, dock ej bostads- eller industriellt ändamål inredas i den utsträckning byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.
 Område som även betecknats med Z3 får icke bebyggas på sätt som hindrar att området i höjd med angränsande allmän plats eller trafikområde hålles till-

gängligt för allmän gångtrafik till en fri höjd av minst 5,0 m. Inom området få icke vidtagas anordningar, som hindra framdragande och underhåll av underjordiska allmänna ledningar.

- mom. 8. Med Gd betecknat område får användas endast för bensinstation och annat därmed jämförligt ändamål.
- mom. 9. Med Gg betecknat område får användas endast för garageändamål: dock få transformatorstationer uppföras där byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.
- mom. 10. Med H betecknat område får användas endast för handelsändamål. Dock få lokaler för annat; dock ej industriellt, ändamål inredas i den utsträckning byggnadsnämnden prövar detta lämpligt.
- mom. 11. Med Nr betecknat område får användas endast för daghem och därmed jämförligt ändamål.
- mom. 12. Med Ri betecknat område får användas endast för idrottsändamål.
- mom. 13. Med T betecknat område får användas endast för trafikändamål.
- mom. 14. Med Ta betecknat område får användas endast för gatutrafik och med denna planskild gång- och cykelväg.
- mom. 15. Med små cirklar betecknat område får icke bebyggas i annan mån än att garage må anordnas under ett gårdsbjälklag, så utfört att hinder ej uppstår för anläggande av gångvägar, lekplatser eller lämplig plantering.
- mom. 16. Med prickar och små cirklar betecknad mark får icke bebyggas i annan mån än att källare må anordnas under gårdsplanet.
- mom. 17. Med prickar betecknat område får icke bebyggas. Inom område som även betecknats med u, få icke vidtagas anordningar, som hindra framdragande och underhåll av underjordiska allmänna ledningar.
- mom. 18. Inom med Zt betecknat område, som begränsas av streckprickad linje, få anordningar ej vidtagas som förhindrar att område under allmän plats eller annat område användes för trafikändamål.

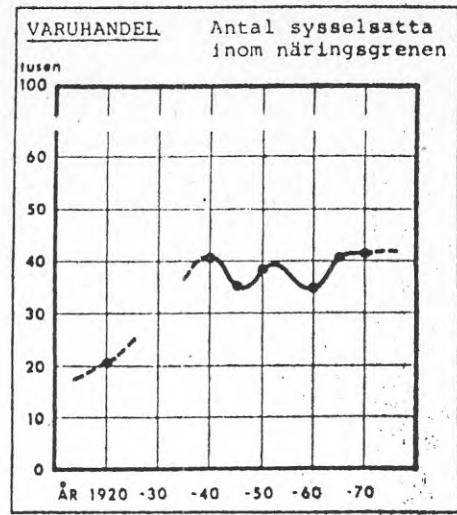
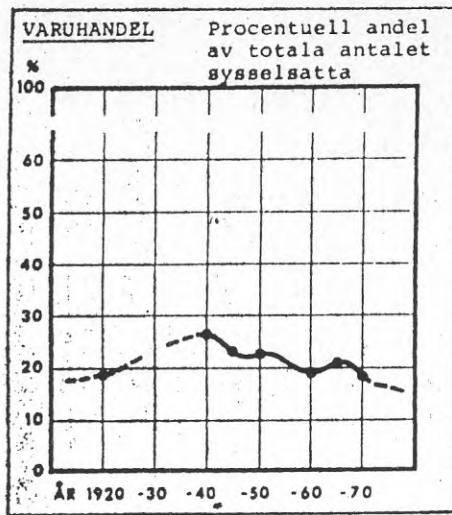

BILAGA A 1

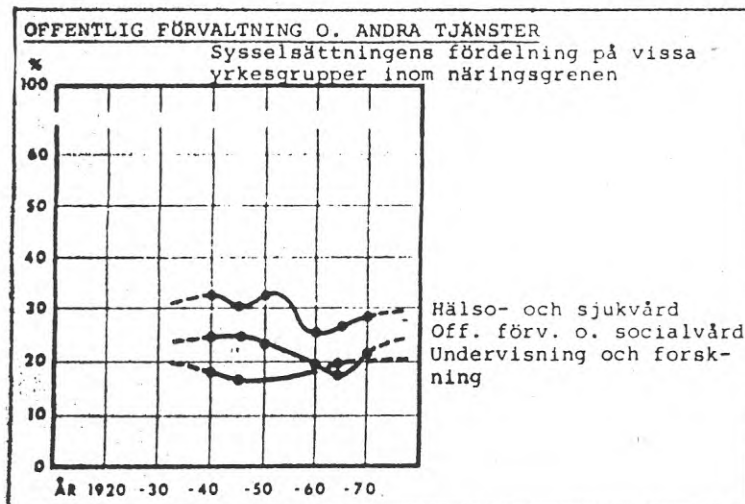
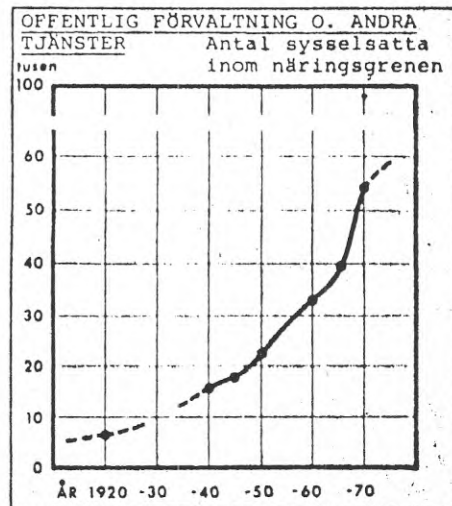
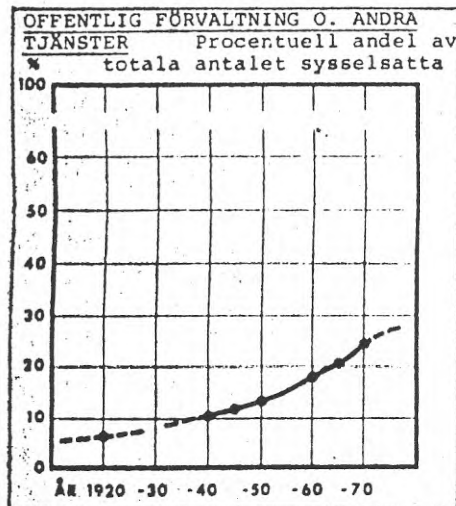
BILAGA A 2

Bilagorna A1-5 beskriver antalet sysselsatta inom de viktigaste sektorerna av Göteborgs "arbetsliv". Källa: Heilj-Persson: Från marknadsplats till industristad. Utopi, 4, CTH-Stadsbyggnad

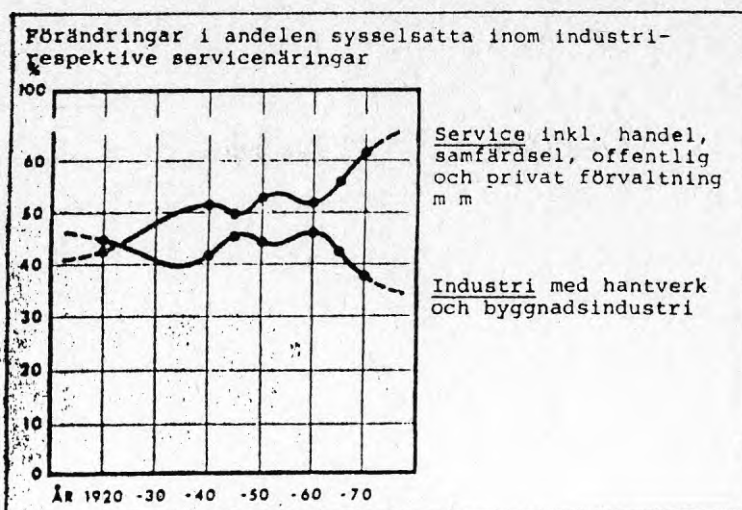

BILAGA A3

OFFENTLIG FÖRVALTNING OCH ANDRA TJÄNSTER

BILAGA A4

BILAGA A 5

Folkmängdens förändringar

40

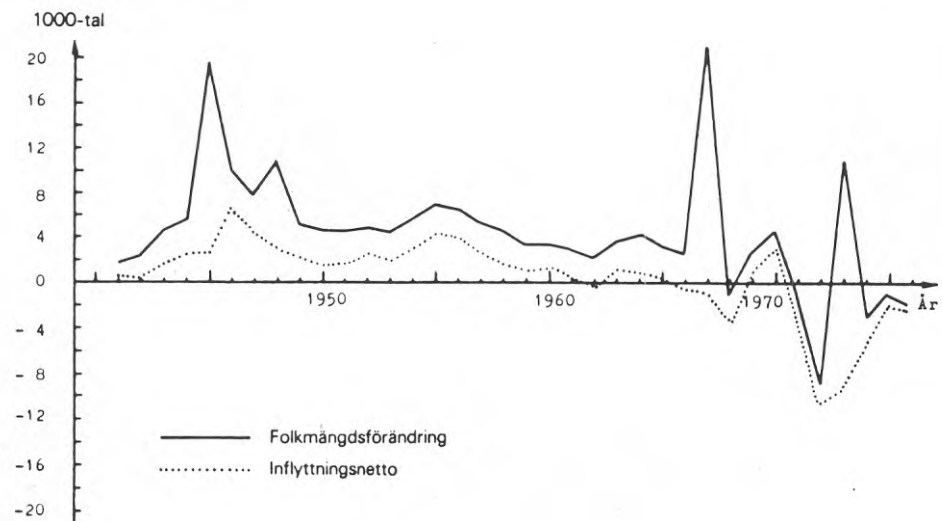
Folkmängdens förändringar
(relativa tal)Vital statistics
(relative figures)

År	Medel- folk- mängd	Årligen per 1 000 av medelfolkmängden					
		Gifter- mål ¹	Levande födda	Döda	Födelse- över- skott	Inflytt- nings- överskott ²	Folk- ökning totalt ³
1901-1910	147 908	7,6	28,3	15,4	12,9	4,0	25,1
1911-1920	186 195	7,8	23,0	13,8	9,2	9,3	18,5
1921-1930	229 829	8,2	16,0	10,6	5,4	2,8	17,9
1931-1940	261 662	10,6	13,4	10,0	3,4	11,1	14,5
1941-1950	314 961	11,2	18,5	9,1	9,4	8,1	23,0
1951-1960	382 504	8,7	15,2	8,3	6,9	6,1	13,1
1961-1970	428 653	8,7	15,5	9,3	6,2	3,1	10,9
1965	420 204	9,6	16,7	9,3	7,4	0,2	7,6
1966	423 141	9,5	16,4	9,2	7,2	-0,9	6,3
1967	444 347	9,7	15,8	9,2	6,6	-1,8	47,1
1968	444 766	8,6	15,0	9,9	5,1	-7,9	-2,8
1969	445 503	8,0	14,0	9,9	4,1	2,1	6,2
1970	449 338	7,5	14,2	9,8	4,4	6,6	11,0
1971	451 113	7,1	14,8	9,7	5,1	-8,2	-3,1
1972	445 971	7,2	14,0	10,1	3,9	-23,8	-19,9
1973	436 009	..	13,7	10,3	3,4	-24,1	-20,8
1973 ⁴	453 405	6,6	13,9	10,1	3,8	-21,1	22,3
1974	447 597	7,3	13,3	10,6	2,7	-11,2	-8,5
1975	445 183	6,8	12,5	10,8	1,7	-4,1	-2,4
1976	443 531	6,8	11,7	11,7	0,0	-5,0	-5,0

Anm Se föregående tabell.

Folkmängdens förändringar

Vital statistics

Bilaga A 6 Folkmängdens förändringar i Göteborg

ÅLDERSFÖRDELNINGEN I KORTEDALA

	1950	1960	1965	1970	1975	1977
0-4		3412	2603	1515	1025	870
5-9		3387	3084	1887	884	755
10-14		2300	2946	2036	1178	1265
15-19		1343	2133	2166	1487	1265
20-24		962	1482	1843	2018	2022
25-29		2719	1793	1716	1664	1569
30-34		3771	2464	1453	1131	1169
35-39		3079	3055	1688	1029	880
40-44		2015	2656	2161	1195	967
45-49		1158	1892	2090	1657	1449
50-54		756	1182	1628	1672	1511
55-59		367	778	1140	1353	1474
60-64		233	469	824	970	1005
65-69		139	291	556	690	776
70-74		117	157	343	442	471
75-		82	166	284	409	464
Summa:		25 840	27 151	23 330	18 804	17 607

Bilaga A8

	1960	1965	1970	1975
Hushåll	7879	8332	8435	8441
1 person	735	921	1560	2747
2 personer	1513	1589	2441	2861
3 personer	2149	2107	1977	1619
4 personer	2284	2402	1746	912
5 o fl personer	1198	1304	711	302
Trångbodda, norm II	-	3740	2391	1022
Barn per 100 hushåll	327	324	274	220
Hushåll med bil	-	-	4605	-

Bilaga A8 Hushållsstrukturen i Kortedala 1960-75

PLANARBETE

Regionplan
Generalplan

1960

1965

Förslag till preliminär generalplan
Dispositionsplan för Hjällbo, Eriksbo
och Hammarkullen

Stadsplan för Hjällbo, Eriksbo och
Hammarkullen

Stadsplan för Gårdsten
Förslag till generalplan

1970

PM angående generalplan för Angered-
Bergum

Källa: Gårdsten - examensarbete - CTH

Bilaga A9 Beskrivning av planarbetet för
Gårdstens byggande

KOMMUNALT ARBETE OCH BYGGANDE

Stadsfullmäktiges planeringsberedning

1960

Samarbete med grannkommuner

Principer för ny kommunindelning

Markaffärerna inleds

1965

Byggstart i Hjällbo

Kommunsammanslagning

Byggstart i Eriksbo och Hammarkullen

Byggstart i Gårdsten

1970

Gårdsten färdigbyggt

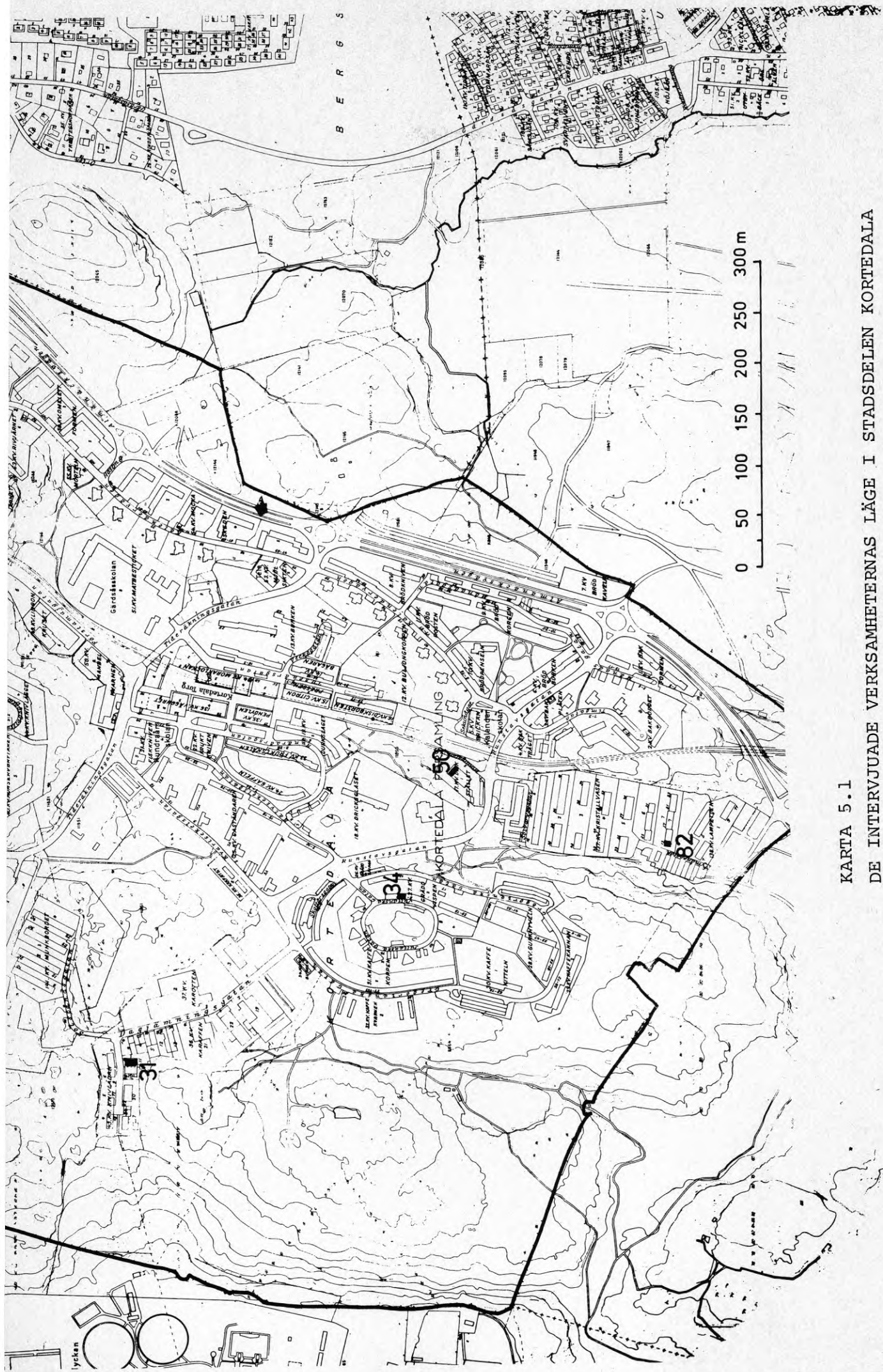
Källa: Gårdsten - examensarbete - CTH

Bilaga A10 Beskrivning av det kommunala arbetet vid byggandet av Gårdsten

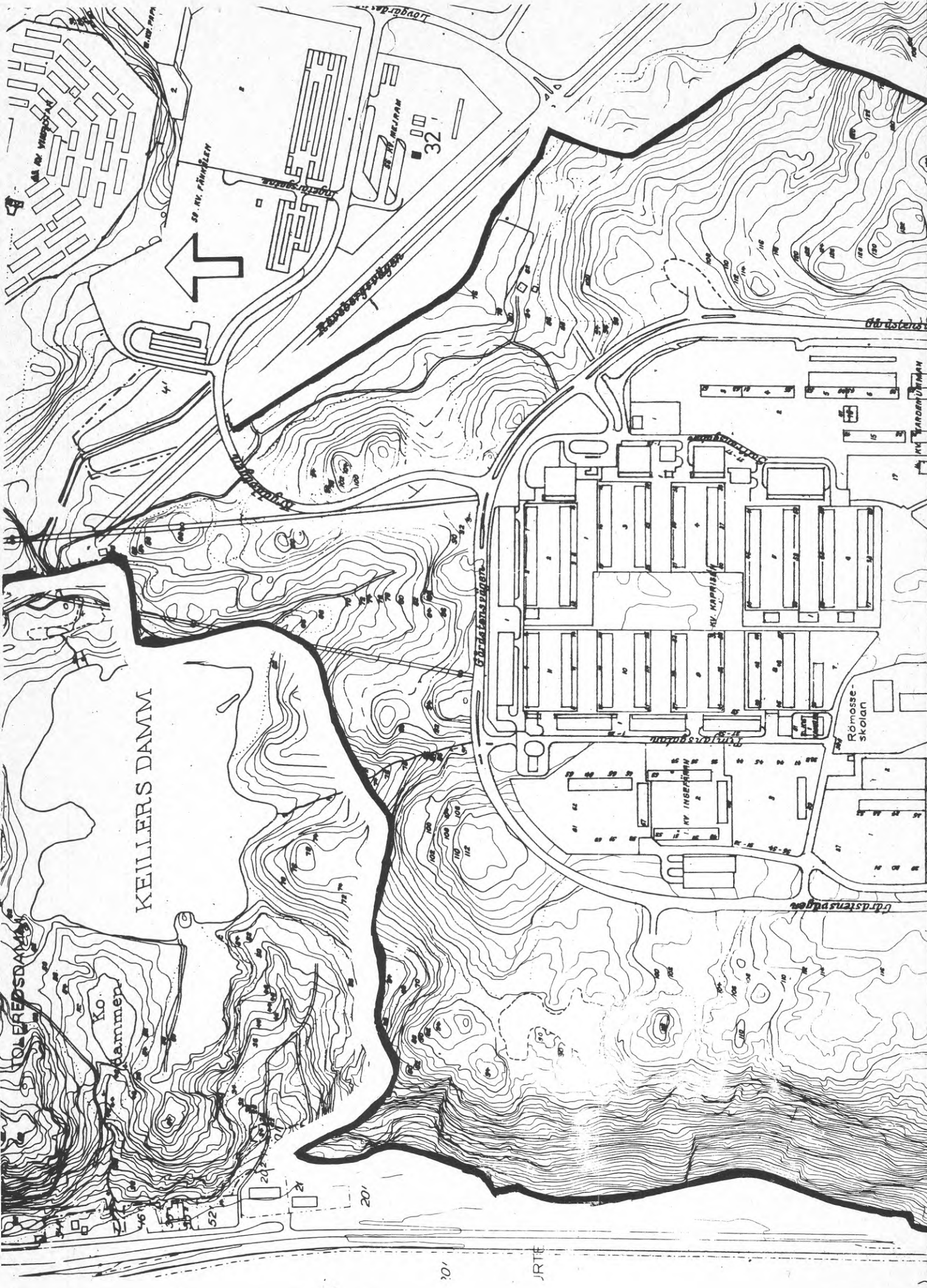
KARTBILAGEFÖRTECKNING

Sid

5.1	De intervjuade verksamheternas läge i Kortedala	150
5.2	De intervjuade verksamheternas läge i Gårdsten	152
6.1	Laga karta för Kortedala	154
6.2	Laga karta för Gårdsten	156
6.3	Det iakttagna verksamhetsutbudet i Kortedala, fördelat på näringar	158
6.4	Det iakttagna verksamhetsutbudet i Kortedala, fördelat på näringsområden inom näring 3-tillverkning	160
6.5	Det iakttagna verksamhetsutbudet i Kortedala, fördelat på näringsområden inom näring 9-offentlig förvaltning och andra tjänster	162
6.6	Det iakttagna verksamhetsutbudet i Gårdsten, fördelat på näringar	164
6.7	Det iakttagna verksamhetsutbudet i stadsdelen Gårdsten, fördelat på näringsområden inom näring 9 - offentlig förvaltning och andra tjänster	166
A1	Undersökningsområdenas läge i Göteborg	169
A2	Kortedalas fysiska utformning	170
A3	Gårdstens fysiska utformning	172

KARTA 5.1
 DE INTERVJUADE VERKSAMHETERNAS LÄGE I STADSDELEN KORTEDALA

KEILLERS DAMM

Römsse-skolan

KV INSEFINNEN

KV KORPIS

KV HELJAN

KV FÄNRİK

KV WIERD

KV HÅRDEMÅ

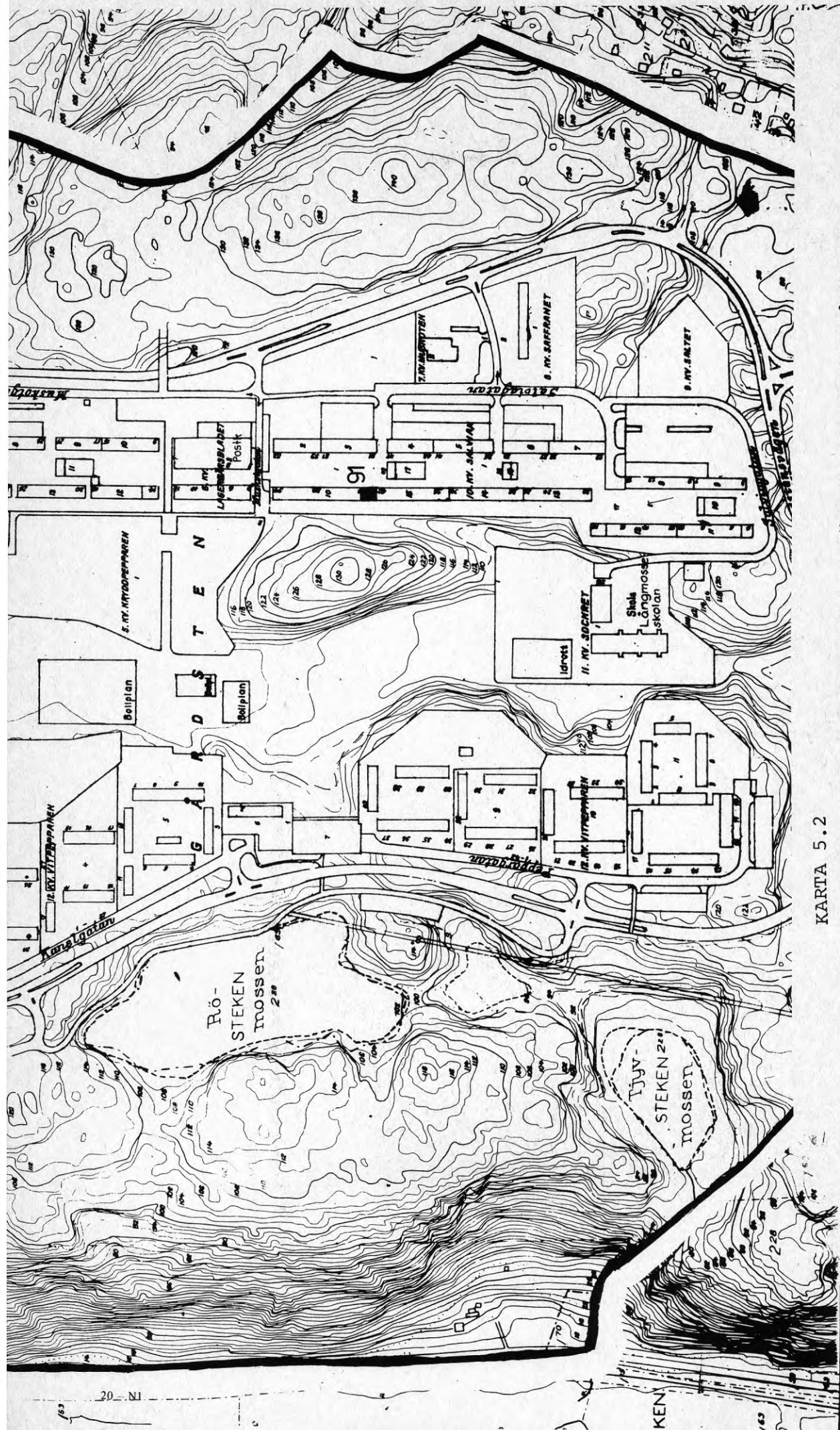
JRTÉ

20'

20'

52'

Ko. dammen

KARTA 5.2
 DE INTERVJUADE VERKSAMHETERNAS LÄGE I STADSDELEN GÄRDSTEN

UDALA GÖTEBORG

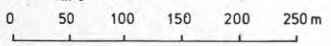
(Södra delen av stadsdelen)
Arkitekt- & stadsplanerarkontoret i Göteborg
1952
Förening av luftnyrsfirman Kjessler och Mannestråle AB

STADSPLANEKARTA

Antagning av plan 20 april 1952

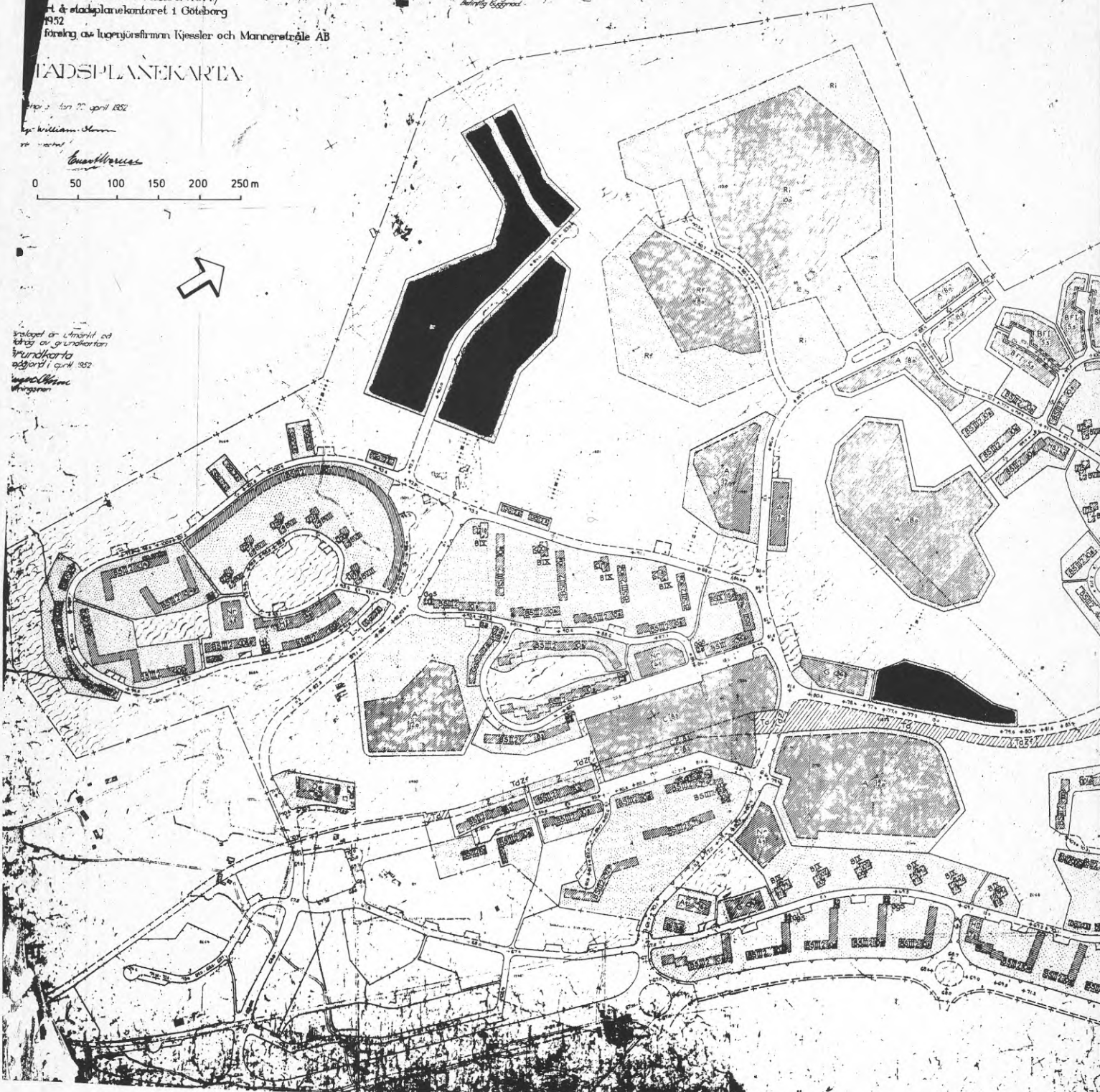
av William Mann

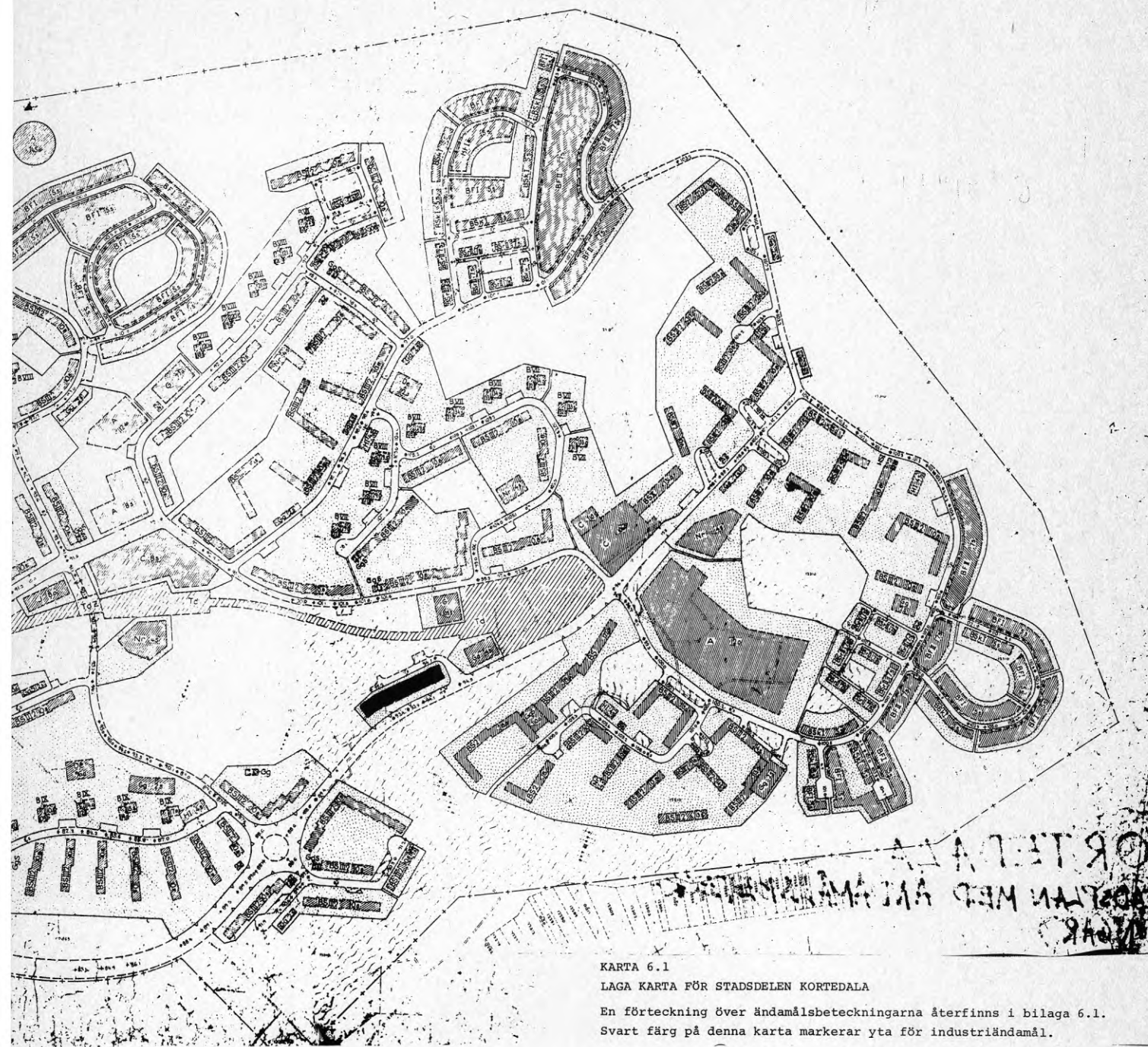
av Carl Larsson

Stadsdelen är utmärkt på
kartan av grundkartan
Grundkarta
utgivet i april 1952
av Carl Larsson
Göteborg

Stadsdelen är utmärkt på grundkartan av grundkartan
Grundkarta
utgivet i april 1952
av Carl Larsson
Göteborg

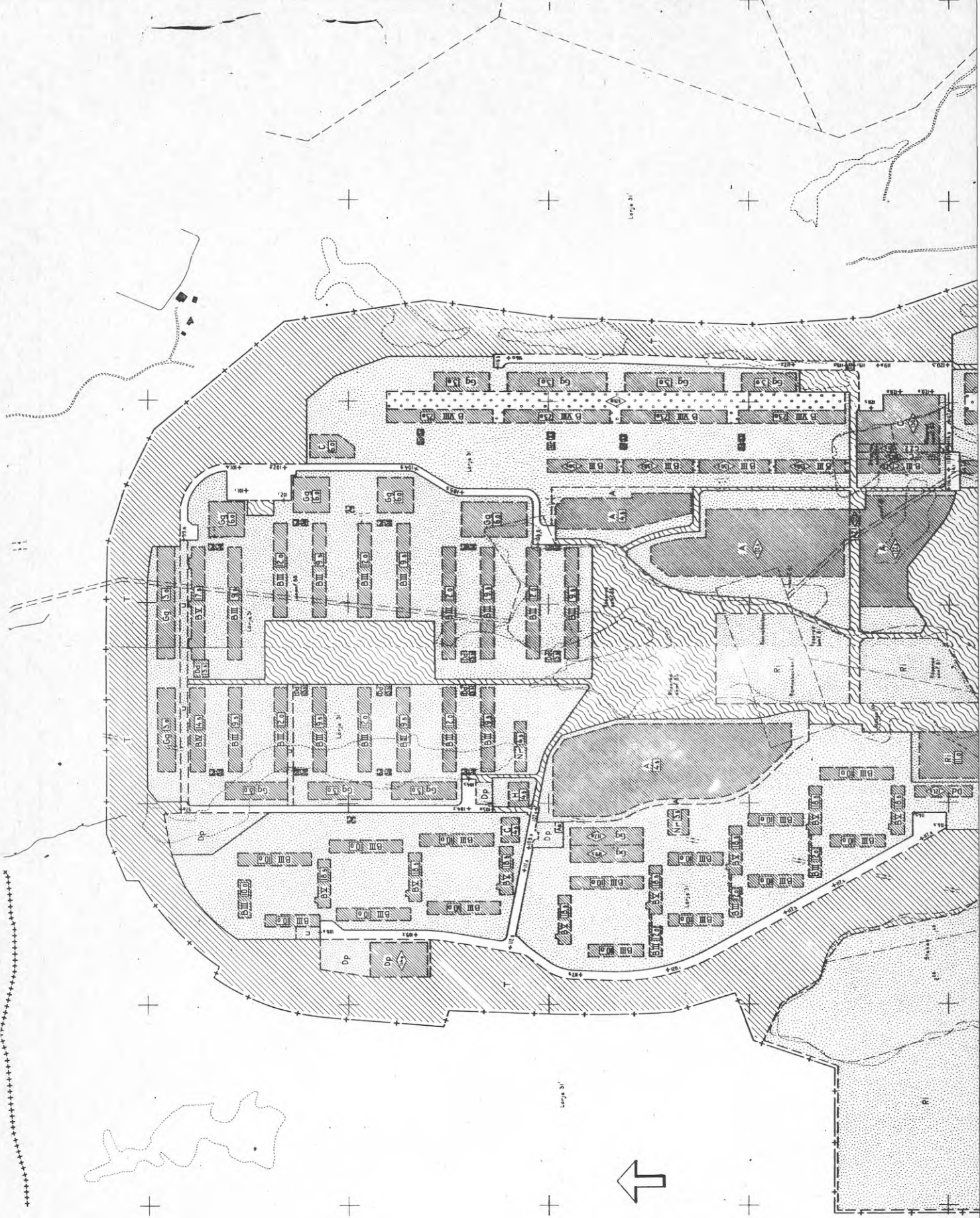

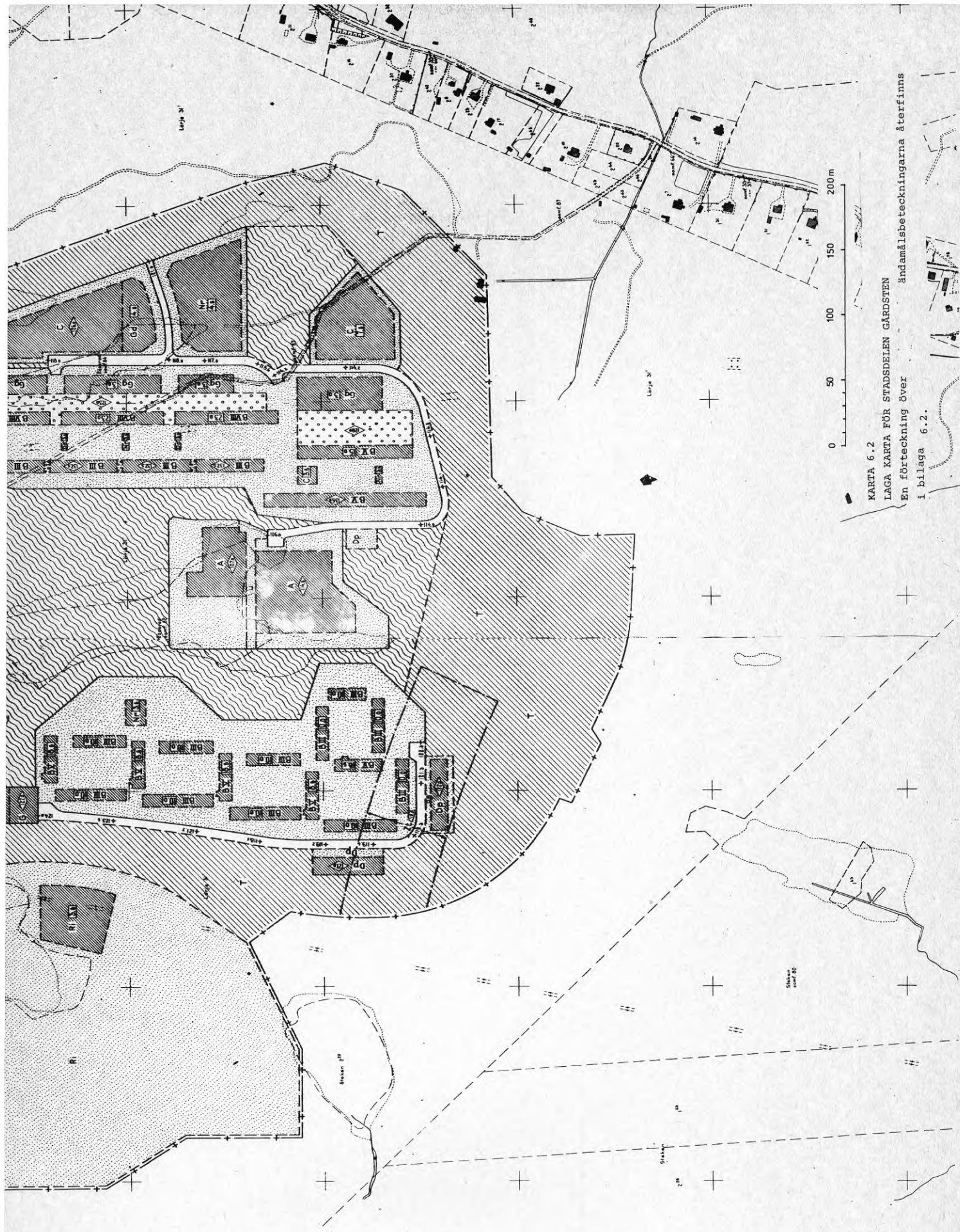

KARTA 6.1

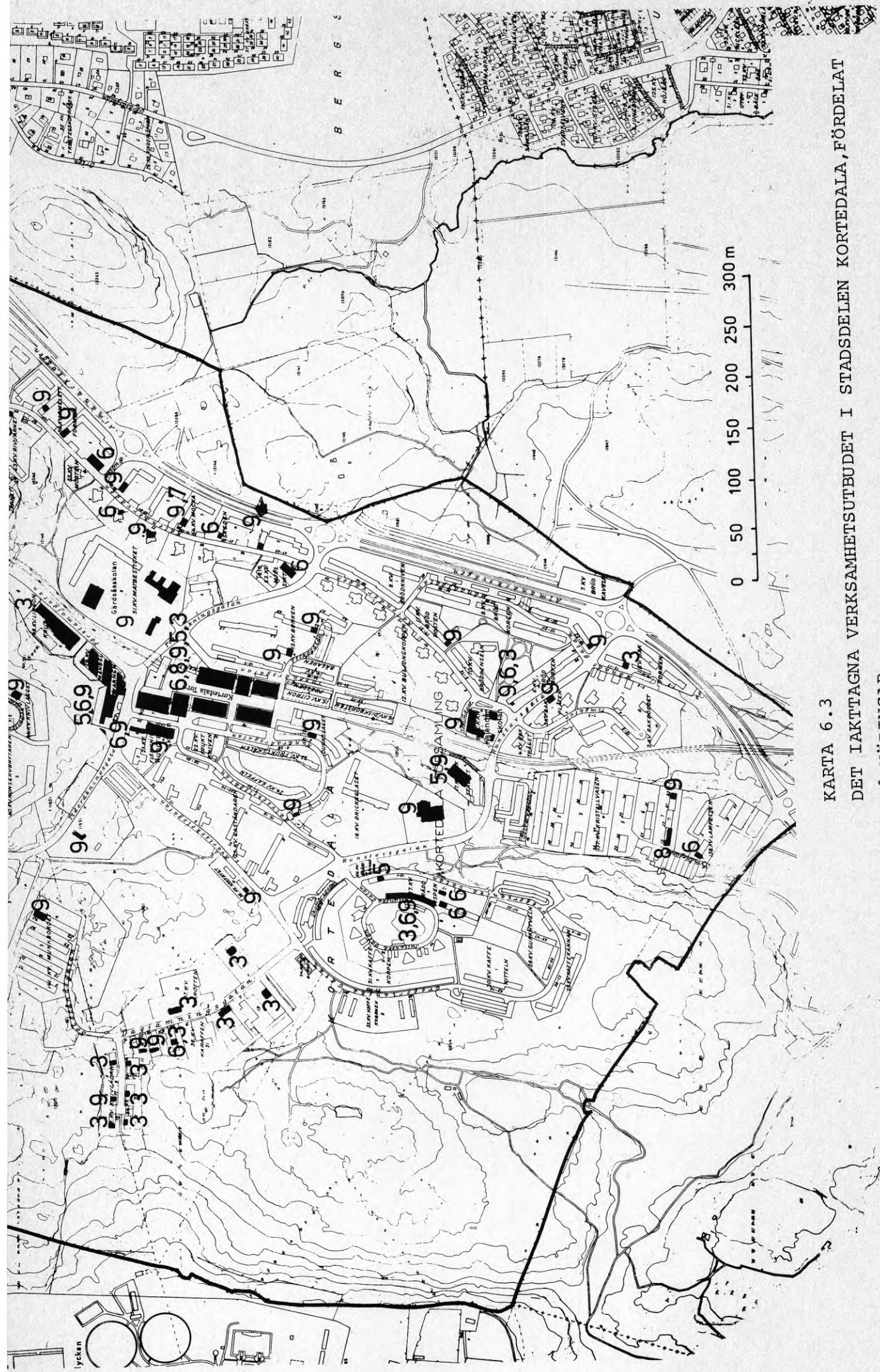
LAGA KARTA FÖR STADSDELEN KORTEDALA

En förteckning över ändamålsbeteckningarna återfinns i bilaga 6.1.
Svart färg på denna karta markerar yta för industriändamål.

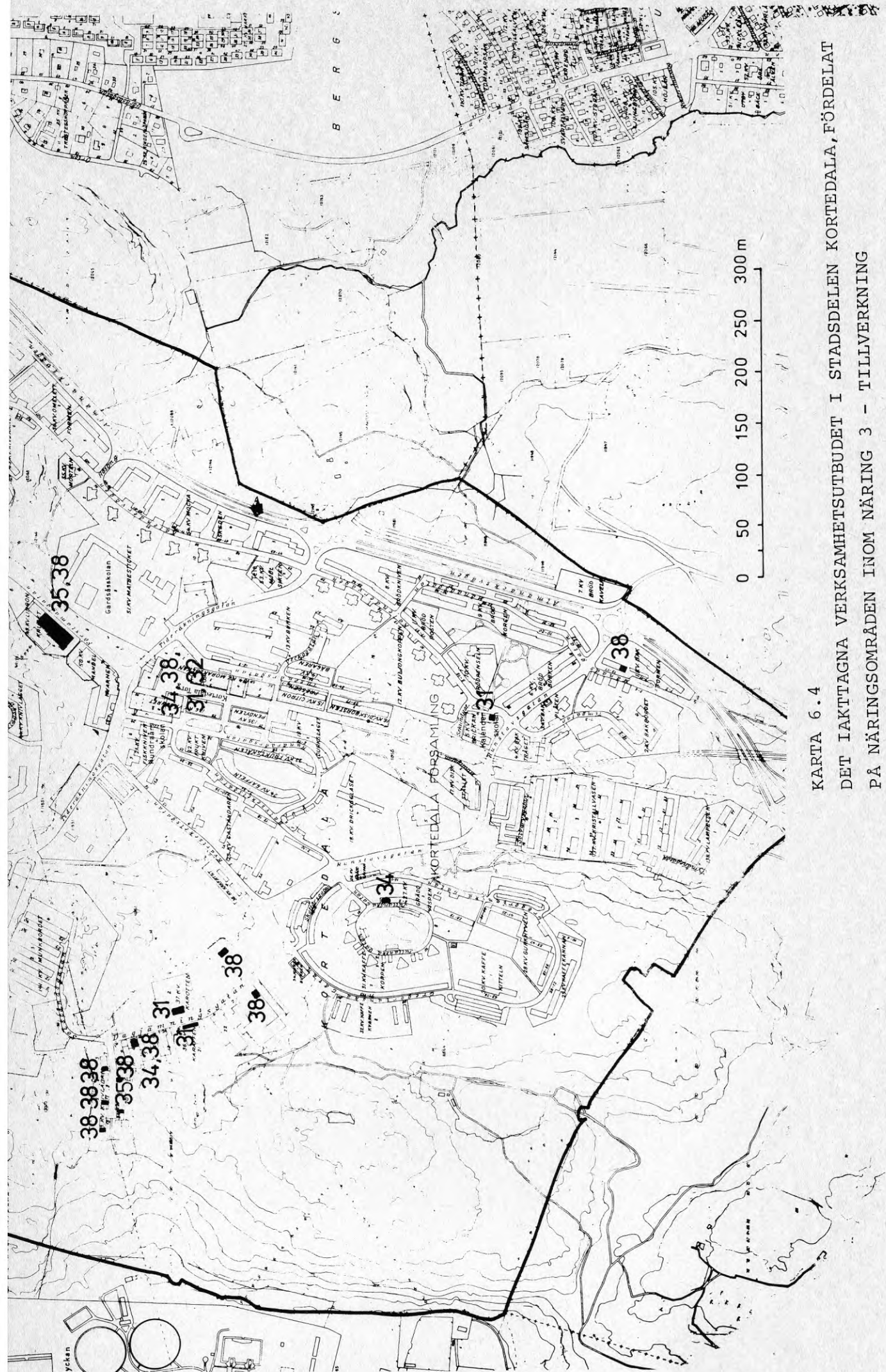

KARTA 6.2
 LAGA KARTA FÖR STADSDELEN GÄRDSTEN
 En förteckning över ändamålsbeteckningarna återfinns i bilaga 6.2.

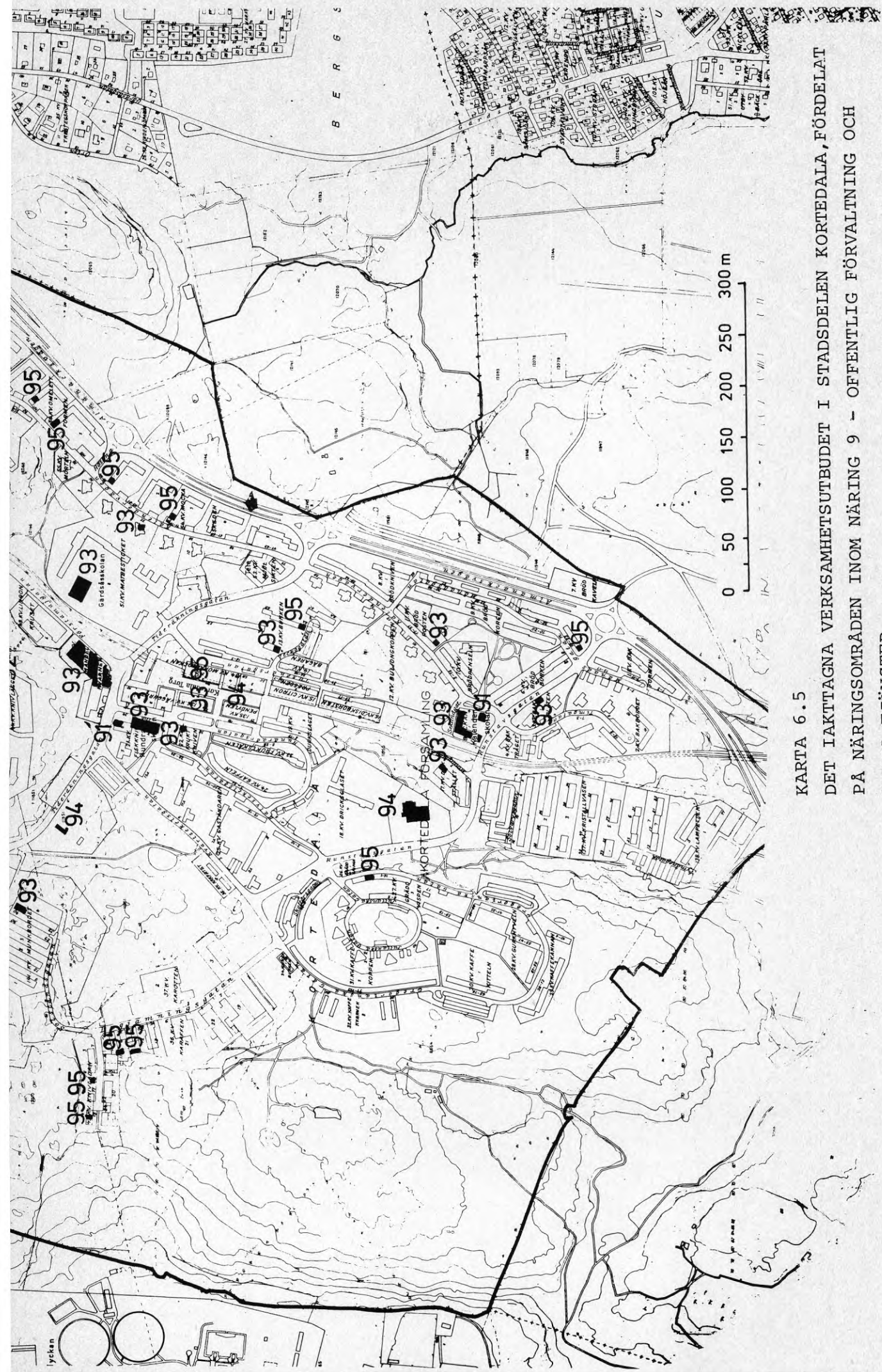

KARTA 6.3
 DET IAKTTAGNA VERKSAMHETSUTBUDET I STADSDELEN KORTEDALA, FÖRDELAT
 PÅ NÄRINGAR

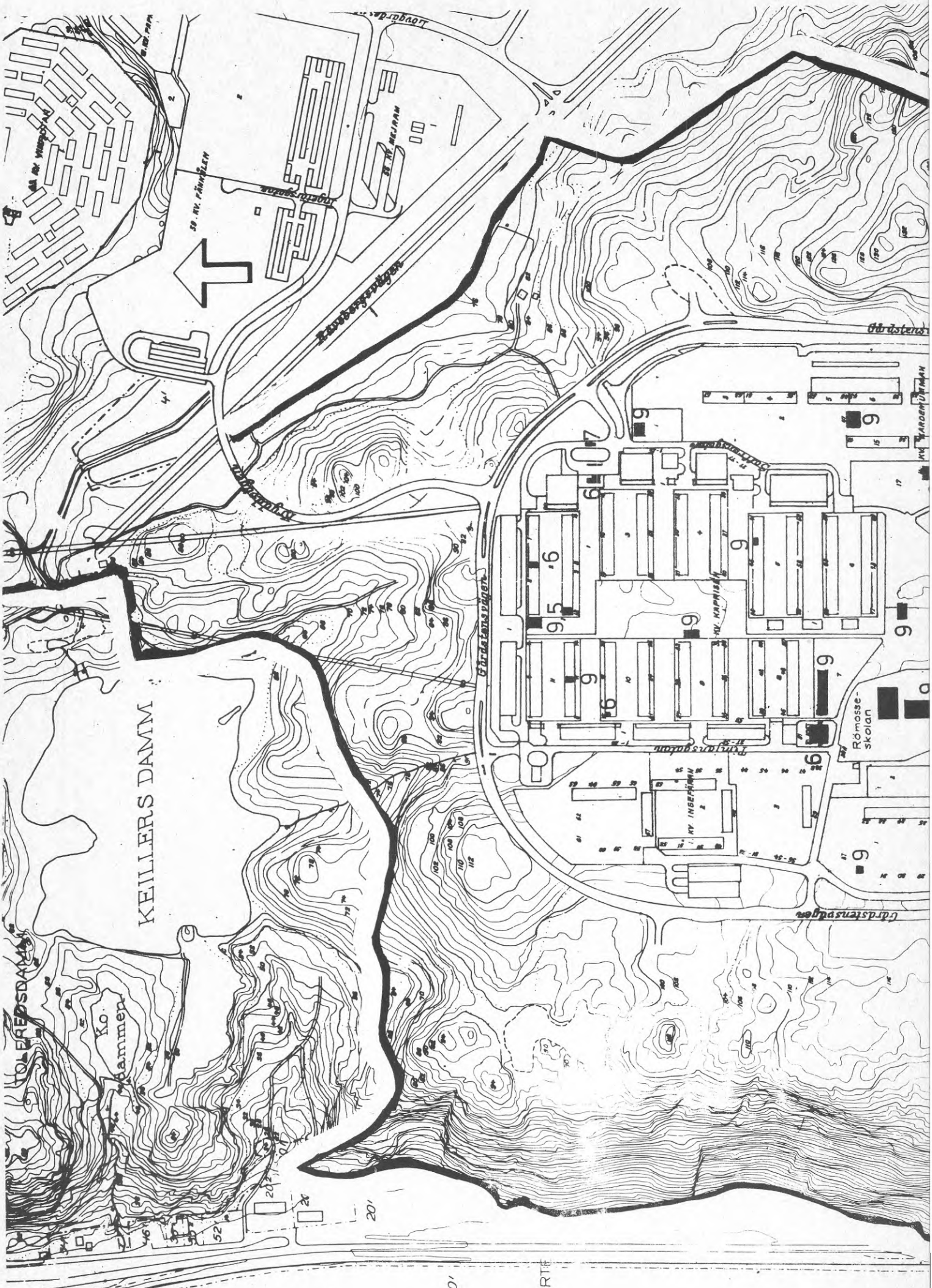

KARTA 6.4

DET IAKTTAGNA VERKSAMHETSUTBUDET I STADSDELEN KORTEDALA, FÖRDELAT
 PÅ NÄRINGSOMRÅDEN INOM NÄRING 3 - TILLVERKNING

KARTA 6.5
 DET IAKTTAGNA VERKSAMHETSUTBUDET I STADSDELEN KORTEDALA, FÖRDELAT
 PÅ NÄRINGSOMRÅDEN INOM NÄRING 9 - OFFENTLIG FÖRVALTNING OCH
 ANDRA TJÄNSTER

KEILLERS DAMM

HÖLREDSDAMM

Ko
dammen

Högskolegatan

50 NY FÄRMLÉN

Gårdstensvägen

Kungälvsgatan

NY INGERHEM

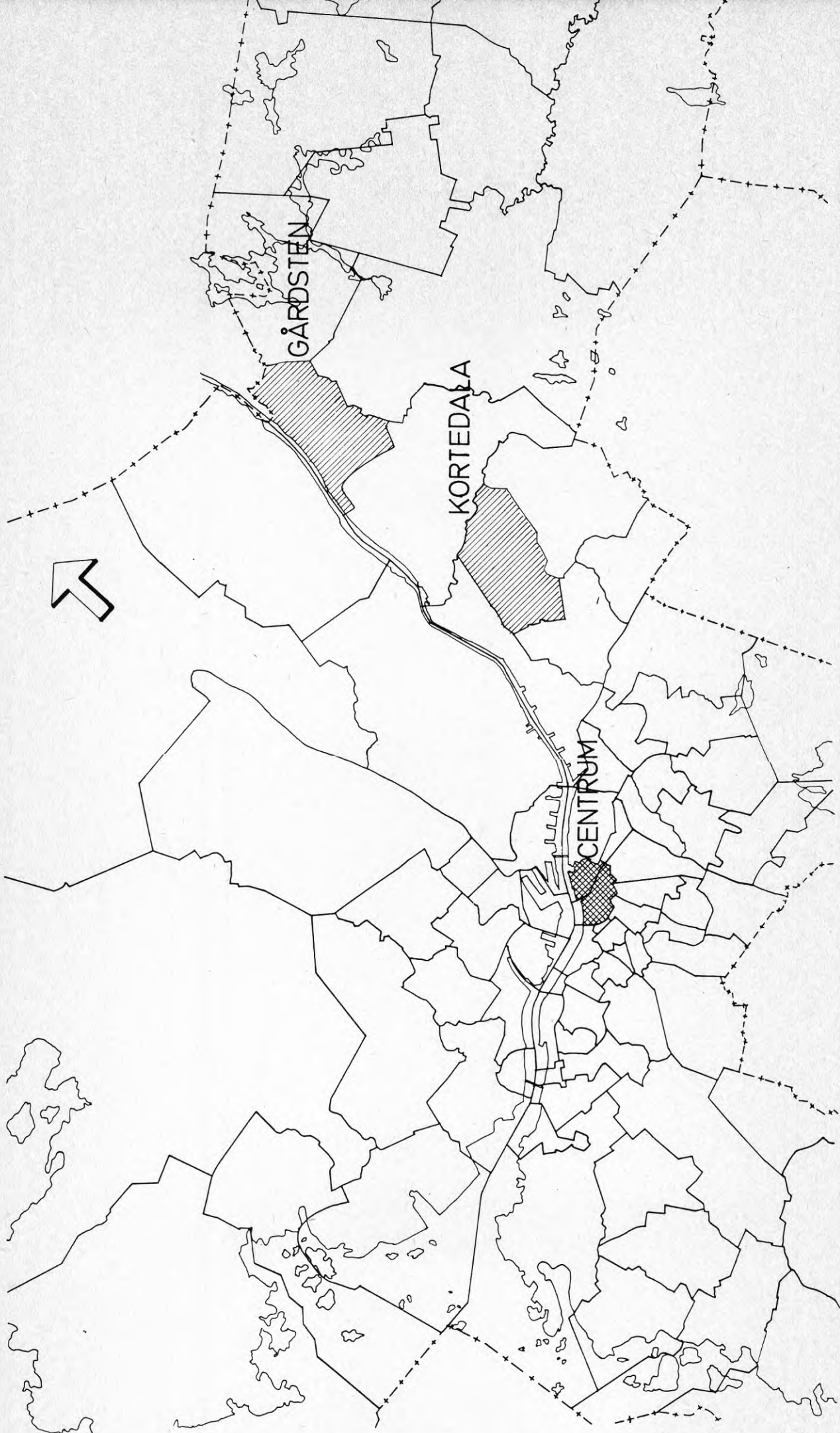
Römsse-Skolan

Gårdstensvägen

201

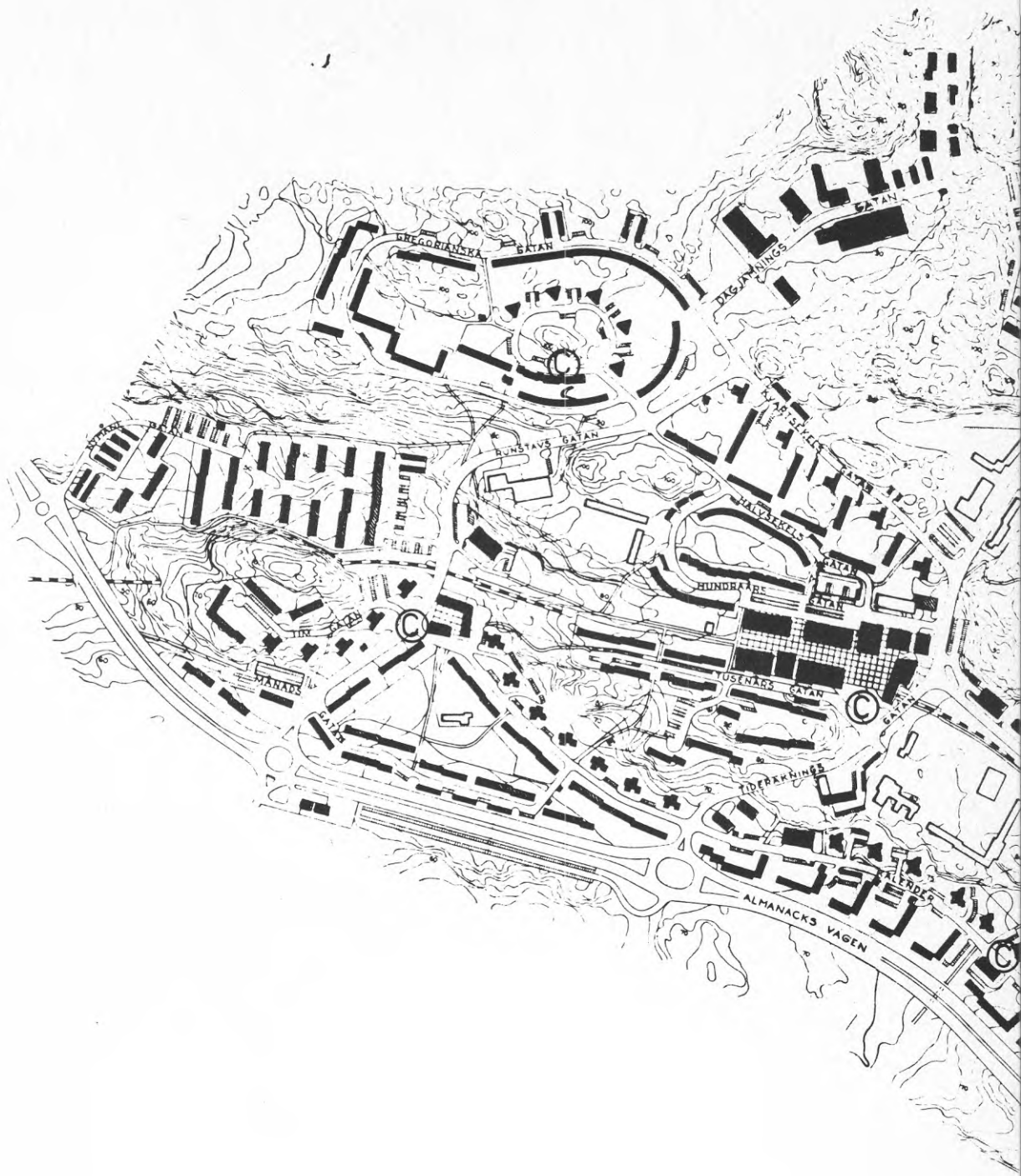
JRTE

KARTA A1

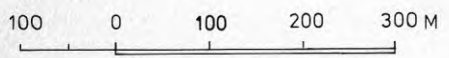
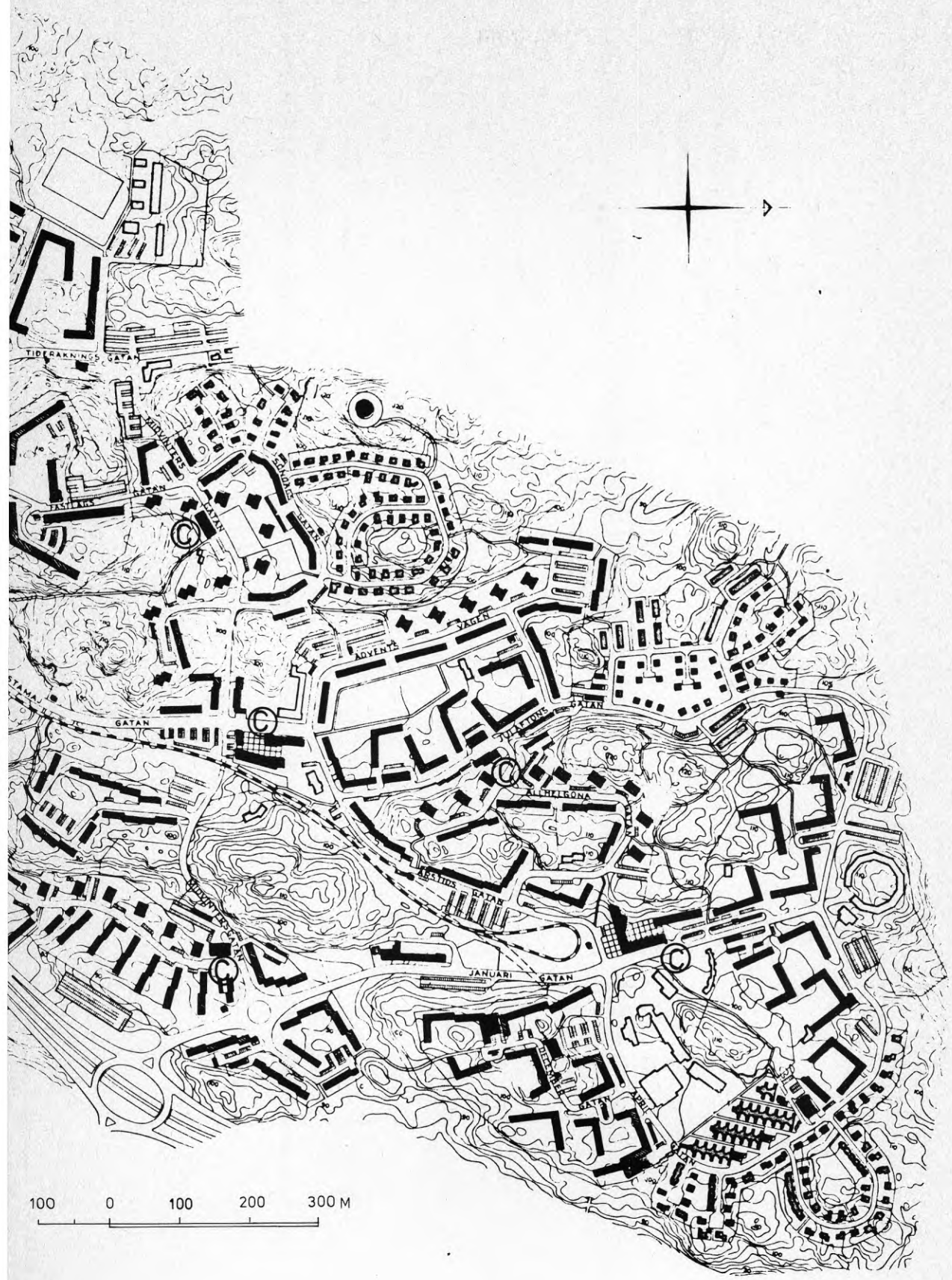
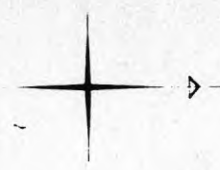
0 1000 2000 3000 4000 5000 m

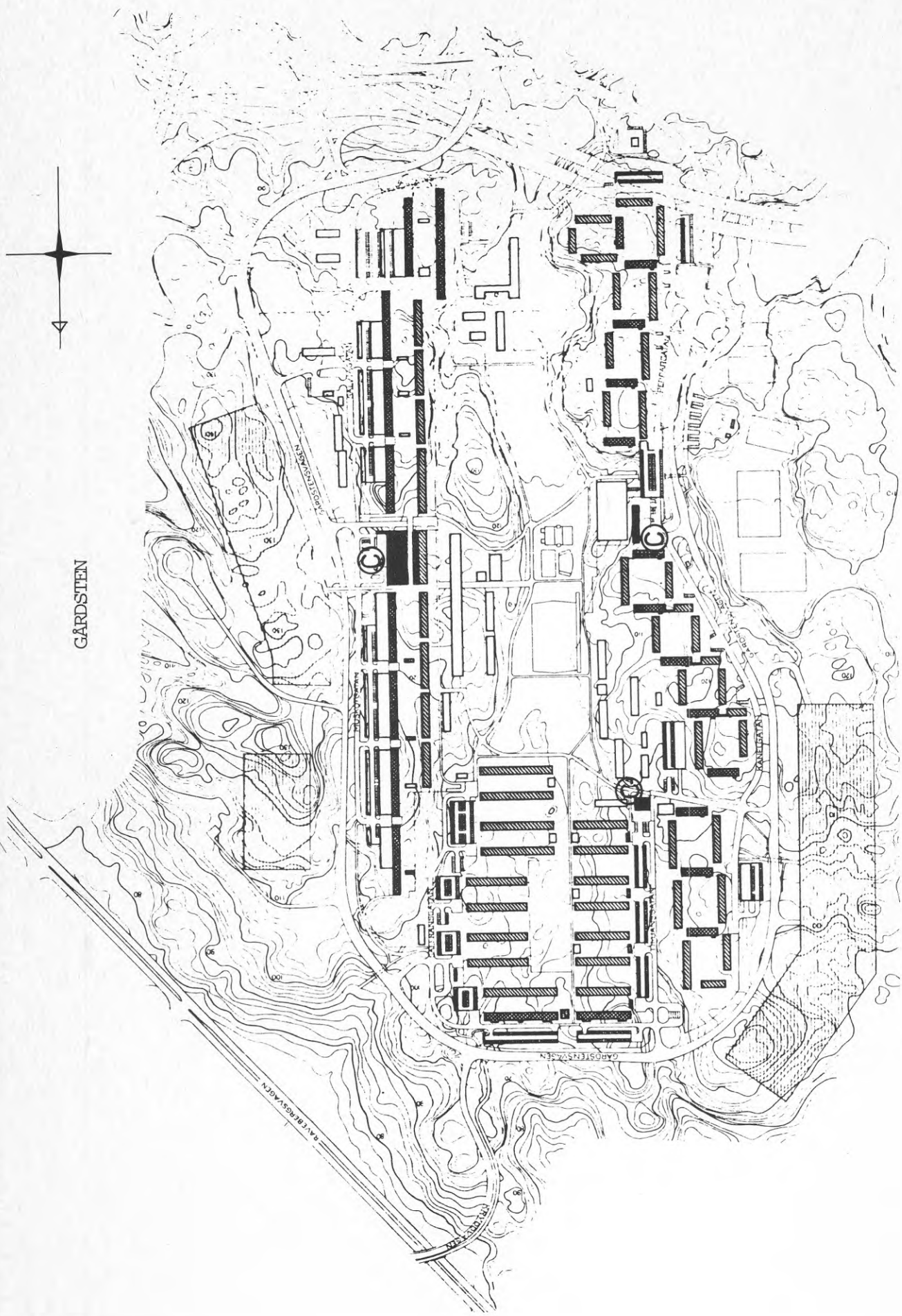

KARTA A2 Kortedalas fysiska utformning

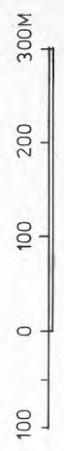
© Centrumanläggning

KORTEDALA

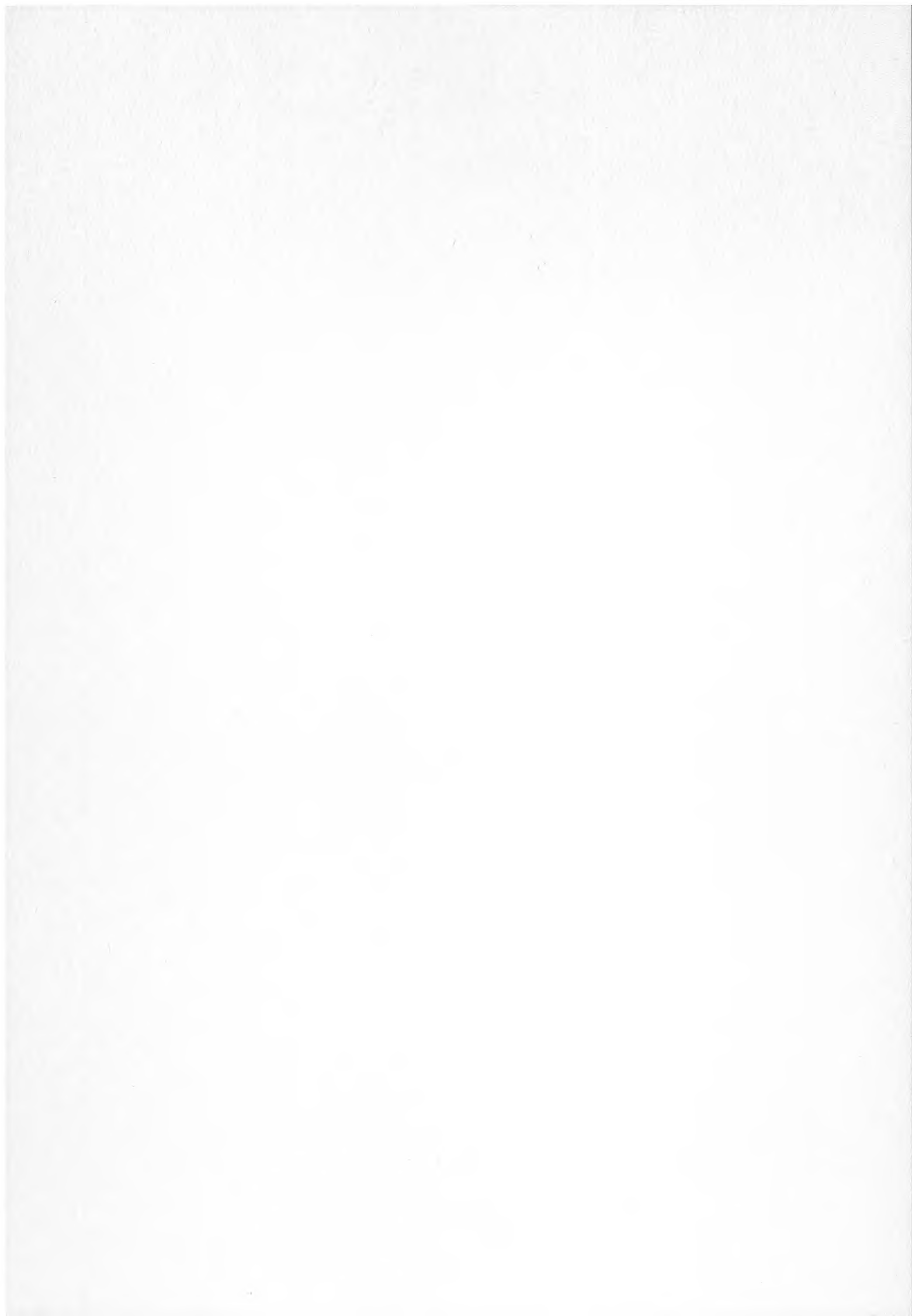

GÄRDSTEN

© Centrumanläggning

KARTA A3 Gärdstens fysiska utformning

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 750564-3
från Statens råd för byggnadsforskning till Byggnadsplanering,
CTH, Göteborg

R16: 1980

ISBN 91-540-3186-9

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.nr: 6700116

Abonnemangsgrupp:
Y. Byggnadsfunktion

Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm

Cirka pris: 40 kr exkl moms